

การพัฒนาการดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
โรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

การศึกษาค้นคว้าอิสระ
ของ
จักราวุธ สีหาพรหม

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

เมษายน 2556

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

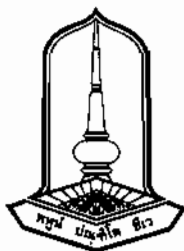
การพัฒนาการดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
โรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

การศึกษาค้นคว้าอิสระ
ของ
จักราวุธ สีหาพรหม

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

เมษายน 2556

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบการศึกษาชั้นคว่ำอึสระ ได้พิจารณาการศึกษาชั้นคว่ำอึสระ
ของนายจักราวุธ สีหาพรม แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบการศึกษาชั้นคว่ำอึสระ

(รศ.ดร.ฉลาด จันทรสมบัติ)

ประธานกรรมการ

(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

(อาจารย์ ดร.ธีระวัฒน์ เยี่ยมแสง)

กรรมการ

(อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาชั้นคว่ำอึสระ)

(ผศ.ดร.ชวลิต ชูกำแพง)

กรรมการ

(อาจารย์บัณฑิตศึกษายานนอกภาควิชา)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับการศึกษาชั้นคว่ำอึสระฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัย
มหาสารคาม

(รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์)

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

(ศ.ดร.ปรีชา ประเทหา)

รักษาการคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่ 29 เดือน มิ.ย. พ.ศ. 2556

ประกาศขอบคุณ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดีเพราะได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์ ดร.ธีระวัฒน์ เขียมแสง อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระ รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลาด จันทรมบัติ ประธานกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต ชูกำแหง กรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ ที่ได้สนับสนุนช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา แนะนำ และตรวจแก้ไข ข้อบกพร่องต่างๆ ทุกขั้นตอน ผู้ศึกษาค้นคว้าขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามทุกท่าน และอาจารย์ผู้สอนที่ได้กรุณาแนะนำช่วยเหลือผู้ศึกษาค้นคว้าด้วยดีตลอดมา

ขอขอบพระคุณผู้บริหารและคณะครูโรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ทุกท่านที่ให้ที่ใต้ให้ความร่วมมือในการศึกษาค้นคว้าอิสระและพัฒนาการดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ในครั้งนี้

คุณค่าและประโยชน์จากการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ ผู้ศึกษาค้นคว้าขอมอบบูชาพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ และผู้มีพระคุณต่อผู้ศึกษาค้นคว้าทุกท่าน ตลอดจนบูรพาจารย์ที่ให้การศึกษอบรม สอนสั่งสอนให้มีสติปัญญา และคุณธรรม เครื่องชี้นำความสำเร็จในชีวิตของผู้ศึกษาค้นคว้า

จักราวุธ สีหาพรหม

ชื่อเรื่อง	การพัฒนาการดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
ผู้ศึกษาค้นคว้า	นายจักรวาล สีหาพรหม
กรรมการควบคุม	อาจารย์ ดร.ธีระวัฒน์ เยี่ยมแสง
ปริญญา	กศ.ม. สาขาวิชา การบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2556

บทคัดย่อ

การดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนจึงถือเป็นนโยบายหลักของการจัดการศึกษาที่จะพัฒนามนุษย์สู่ชีวิตที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน ได้ตระหนักและประจักษ์แล้วว่านักเรียนในโครงการมีการพัฒนาด้านคุณธรรม ด้านสังคม และด้านการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวมและต่อเนื่อง มีการพัฒนาเพิ่มทุกขณะ ชีวิตที่เป็นการศึกษาจึงเป็นชีวิตที่เรียนรู้และพัฒนาที่ไม่มีวันจบ อันเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาต้องการสืบต่อที่มีลักษณะแห่งบุคคลที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต คิดเป็น เฉลียวฉลาด เก่งกล้า อดทน เพียรพยายาม แสดงความคิดเห็นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง (อดิศัย โปธารามิก. 2547 : 5) จากการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนและสัมภาษณ์ครู ผู้ปกครอง ครูในหมู่บ้าน และประชาชนในเขตบริการของโรงเรียนพบว่านักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ผู้ศึกษาค้นคว้ามีความมุ่งหมายของการศึกษาดังนี้

- 1) ด้านคุณธรรมส่วนตน คือ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง
- 2) ด้านสังคม คือ นักเรียนมีความเคารพระเบียบของทางโรงเรียน
- 3) ด้านการเรียนรู้ คือ รักการอ่าน และมีความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

คือ ได้พัฒนาบุคลากรในการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ประชากร คือ

- 1) กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า
  - 1.1) ผู้ศึกษาค้นคว้า จำนวน 1 คน
  - 1.2) กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า 9 คน
    - 1.2.1) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน
    - 1.2.2) ครูฝ่ายปกครอง จำนวน 2 คน
    - 1.2.3) ครูประจำชั้น จำนวน 3 คน
    - 1.2.4) ครูผู้สอน จำนวน 3 คน
  - 1.3) กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 – 5 จำนวน 90 คน
  - 1.4) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ
    - 1.4.1) ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 15 คน
    - 1.4.2) หัวหน้างานวิชาการ จำนวน 1 คน
    - 1.4.3) วิทยากร จำนวน 1 คน
- 2) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า
  - 1) เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
  - 2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย 3 ชนิด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. วิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
  - ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและเตรียมทีมศึกษาค้นคว้า ดังนี้
    - 1) ประชุมชี้แจงขอความร่วมมือและทำความเข้าใจกับผู้บริหารโรงเรียน ครูแกนนำได้เข้าร่วมรับฟังคำชี้แจง สนทนา เกี่ยวกับความจำเป็นและความสำคัญของการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์
    - 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและตัวบ่งชี้ในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน

ที่พึงประสงค์ โดยการประชุมระดมพลังสมองแบบสร้างสรรค์ 3) ประชุมปรึกษาแลกเปลี่ยน
ประสบการณ์ในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์ที่ผ่านมา

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแรงจูงใจ จิตสำนึก การมีส่วนร่วมในการประเมิน เป็น
การเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาการของการมีส่วนร่วมในขั้นเบื้องต้น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการประเมิน
ดังนี้ 1) ประชุมสร้างแรงจูงใจให้ผู้ศึกษาค้นคว้าได้กระตุ้นผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าให้เกิดแรงจูงใจในการ
ทำงานร่วมกัน เห็นผลดีของการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันให้ประสบความสำเร็จโดยใช้ 2) สร้าง
ทีมศึกษาค้นคว้าในระดับโรงเรียนโดยร่วมประชุมชี้แจงการดำเนินงานโครงการและให้ความสำคัญของ
การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 3 การนำแผนไปปฏิบัติและพัฒนางาน

ขั้นตอนที่ 5 การติดตามประเมินผล เพื่อให้การจัดโครงการพัฒนาคุณลักษณะที่
พึงประสงค์ของนักเรียนเป็นไปตามความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

ขั้นตอนที่ 6 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้การจัดโครงการพัฒนาคุณลักษณะที่
พึงประสงค์ของนักเรียนเป็นไปตามความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

โดยสรุป ผลการประเมินพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมของนักเรียน
โดยรวม ซึ่งประเมินโดยครู เพื่อน นักเรียน ผู้ปกครอง ในระดับค่าเฉลี่ย พบว่าผลการประเมินหลัง
การดำเนินงาน ด้านความมีวินัยในตนเองและกับผู้อื่น ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.73 อยู่ในระดับดีมาก 2 ด้าน
คือ ด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	3
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	3
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
คุณลักษณะที่พึงประสงค์	6
ความมีวินัย	18
แนวทางในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในโรงเรียน	23
การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียน	26
การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research : PAR).....	31
การวิจัยปฏิบัติการ	41
การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Action Learning)	46
บริบทโรงเรียนโนนจานวิทยา	49
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	51
งานวิจัยในประเทศ	51
งานวิจัยต่างประเทศ	54
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	60
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	60
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า	60
การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ	61
การเก็บรวบรวมข้อมูล	62
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	65
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	65
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	66
ลำดับขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล	66
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	67

บทที่	หน้า
5 สรุปลผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	84
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	84
สรุปลผล	84
อภิปรายผล	87
ข้อเสนอแนะ	89
 บรรณานุกรม	 91
 ภาคผนวก	 97
ภาคผนวก ก แบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตามโครงการพัฒนาคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ของนักเรียน จังหวัดมหาสารคาม	 98
ภาคผนวก ข แบบสังเกตคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน เรื่อง การพัฒนา คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนโนนจานวิทยา	 110
ภาคผนวก ค แบบสอบวัดเหตุผลเชิงคุณธรรม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ	 115
ภาคผนวก ง คุณภาพของเครื่องมือ	 124
 ประวัติย่อของผู้ศึกษาค้นคว้า	 128

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนโนนจานวิทยา ปีการศึกษา 2554	63
2 แสดงผลการประเมินพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 5 ประเมินรวม	72
3 แสดงผลการประเมินพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ประเมินโดยรวมด้านคุณธรรมในตนเองและกับผู้อื่น	74
4 แสดงผลการประเมินพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ประเมินโดยรวมด้านสังคมต่อตนเองและต่อผู้อื่น	76
5 แสดงผลการประเมินพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ประเมินโดยรวมด้านการเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น	76
6 เปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนระหว่างก่อนกับหลังการพัฒนา ด้านคุณธรรมในตนเองและกับผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อสังคม และทักษะการเรียนรู้	80
7 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของผลการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านคุณธรรมในตนเอง และกับผู้อื่น ของนักเรียนระหว่างผลการประเมินโดยครู เพื่อนนักเรียน นักเรียน และผู้ปกครอง	81
8 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของผลการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ของนักเรียนระหว่างผลการประเมินโดยครู เพื่อนนักเรียน นักเรียน และผู้ปกครอง	82
9 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของผลการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านทักษะการเรียนรู้ ของนักเรียนระหว่างผลการประเมินโดยครู เพื่อนนักเรียน นักเรียน และผู้ปกครอง	83

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 เกียรติของการวิจัยปฏิบัติการ	32
2 ความสัมพันธ์ระหว่างนักพัฒนา นักวิจัยและชาวบ้าน ก่อนและหลังเรียน แบบ PAR	36
3 หลักการจรรยาบรรณบทบาทของผู้วิจัยในวงการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	40
4 กระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ	46
5 งานที่ทำทลายและโอกาสให้คนอื่นมาเรียนรู้	47
6 รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์	68

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การปฏิรูปการเรียนรู้ซึ่งเป็นการปรับวิธีคิด ปรับวิธีการสอนเป็นการจัดการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเรียนรู้อย่างรอบด้าน สมดุล บูรณาการที่กลมกลืนกับวิถีชีวิต เมื่อพิจารณาหลักการของโรงเรียนวิถีพุทธที่ว่า พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็นตามหลักไตรสิกขา อันประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา จึงสร้างความมั่นใจได้ว่าโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นการเริ่มต้นปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริง ดังที่สมเด็จพระพุทธาจารย์ ได้กล่าวไว้ว่า การปฏิรูปการศึกษาที่กล่าวกันว่าสอดคล้องกับรากฐานสังคมไทยอย่างไม่มีครั้งใดที่จะตรงเหมือนครั้งนี้ที่ว่า ยึดหลักไตรสิกขาเป็นหลักของโรงเรียนวิถีพุทธ (อดิศัย โปธารามิก. 2547 : 4)

การดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนจึงถือเป็นนโยบายหลักของการจัดการศึกษาที่จะพัฒนามนุษย์ผู้ชีวิตที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน ได้ตระหนักและประจักษ์แล้วว่านักเรียนในโครงการมีการพัฒนาด้านคุณธรรม ด้านสังคม และด้านการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวมและต่อเนื่อง มีการพัฒนาเพิ่มทุกขณะ ชีวิตที่เป็นการศึกษาจึงเป็นชีวิตที่เรียนรู้และพัฒนาที่ไม่มีวันจบ อันเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาต้องการสืบต่อที่มีลักษณะแห่งบุคคลที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต คิดเป็น เฉลียวฉลาด เก่งกล้า อดทน เพียรพยายาม แสดงความคิดเห็นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง (อดิศัย โปธารามิก. 2547 : 5)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ส่งเสริมให้โรงเรียนเข้าร่วมโครงการคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อให้โรงเรียนได้บูรณาการการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้ควบคู่ไปกับการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักศาสนาควบคู่ไปกับการพัฒนาในชีวิตจริงทั้งในและนอกโรงเรียนของนักเรียนที่เหมาะสมได้แก่ 1) ด้านคุณธรรมมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ขยัน หมั่นเพียร มีสติ มีเหตุผล มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีวินัยในตนเอง 2) ด้านสังคม คือ พุดเพราะมีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เสียสละ มีมารยาทสังคม ทักษะการแก้ปัญหา จิตสำนึกสาธารณะ และ 3) ด้านการเรียนรู้ คือ รักการอ่าน แสวงหาความรู้ การวางแผนการเรียนรู้ การใช้เวลาว่าง สนใจใฝ่รู้ มีความคิดสร้างสรรค์ (สุวิมล ว่องวานิช และคณะ. 2549 : 17 : 18)

จากการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนและสัมภาษณ์ครู ผู้ปกครอง ครูในหมู่บ้าน และประชาชนในเขตบริการของโรงเรียนพบว่า นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ไม่มีวินัยในตนเอง ชอบทำเรียนแบบรุ่นพี่ เป็นวัยที่เริ่มก้าวสู่วัยหนุ่มสาว จึงมักมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมมากที่สุด พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ การไม่เข้าร่วมกิจกรรมหน้าเสาธง โดยอ้างเหตุผลว่ามาโรงเรียนสายไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรม มีบางคนแต่งกายไม่ถูกระเบียบ ปล่อยเสื้อลอยชาย ไว้ผมผิกระเบียบ มีเหตุทะเลาะวิวาทกัน ทั้งภายในโรงเรียนและนอกโรงเรียนอยู่บ่อยครั้ง จากปัญหาดังกล่าวผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง และครูในหมู่บ้าน มีแนวคิดที่จะแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ดังกล่าว จึงสนับสนุนให้โรงเรียนจัดทำโครงการพัฒนาคุณลักษณะที่พึง

ประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 โรงเรียนโนนจานวิทยา เพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงถึงความมีคุณธรรม จริยธรรมตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของโรงเรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่นักเรียนทุกคนต้องเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรมสูง ยึดมั่นในหลักคำสอนทางศาสนา ได้รับการขัดเกลา พัฒนาทั้งด้านร่างกาย วาจา ใจ ให้เป็นคนดี เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติต่อไป

จากสภาพปัจจุบันปัญหาดังกล่าวควรแสวงหารูปแบบวิธีดำเนินงานในการแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วมรวมทั้งครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง มีความตระหนัก ความสามารถ และมีส่วนร่วมในการพัฒนา นักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และยังมีจุดมุ่งหมายสำคัญอีกประการ คือ การแสวงหากลยุทธ์ การขับเคลื่อนการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ลงสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา และนำมาซึ่งผลผลิตที่เป็นนวัตกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นผลมาจากการทำวิจัยแลพัฒนาการของครู ภายใต้การสนับสนุนและการทำงานร่วมกันกับนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม และในท้องถิ่น และมุ่งหวังว่าจะได้ผลการปฏิบัติที่ดี (good practices) ที่เกิดจากการวิจัยแบบร่วมมือรวมพลังของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนนำองค์ความรู้ที่ได้ไปกำหนดข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับรัฐบาลในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนสู่สังคม

จากการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านหมุ่มนโปนสว่าง โดยการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนและสัมภาษณ์ครู ผู้ปกครอง ครูในหมู่บ้าน และประชาชนในเขตบริการของโรงเรียนพบว่า นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 มีปัญหาในด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะด้านวินัยในตนเอง เป็นวัยที่เริ่มก้าวสู่วัยหนุ่มสาว จึงมักมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ การไม่เข้าร่วมกิจกรรมหน้าเสาธง โดยอ้างเหตุผลว่ามาโรงเรียนสายไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรม มีบางคนแต่งกายไม่ถูกระเบียบ ปล่อยเสื้อลอยชาย ไว้ผมผิดระเบียบ มีเหตุทะเลาะวิวาทกัน ทั้งภายในโรงเรียนและนอกโรงเรียนอยู่บ่อยครั้ง จากปัญหาดังกล่าวผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง และครูในหมู่บ้าน มีแนวคิดที่จะแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ดังกล่าว จึงสนับสนุนให้โรงเรียนจัดทำโครงการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 โรงเรียนโนนจานวิทยา เพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงถึงความมีคุณธรรม จริยธรรมตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของโรงเรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่นักเรียนทุกคนต้องเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรมสูง ยึดมั่นในหลักคำสอนทางศาสนา ได้รับการขัดเกลา พัฒนาทั้งด้านร่างกาย วาจา ใจ ให้เป็นคนดี เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยในโรงเรียนโนนจานวิทยา จึงสนใจที่จะแสวงหารูปแบบความรู้ ความจริงในการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนทั้งด้านคุณลักษณะส่วนตัว คุณลักษณะส่วนรวมและรักการเรียนรู้ โดยเน้นการวิจัยและพัฒนา โดยประยุกต์ใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพ หากค้นพบความรู้ความจริงที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทที่จะได้นำเอารูปแบบวิธีการไปประยุกต์กับโรงเรียนอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกันต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อพัฒนาบุคลากรในการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
ใน 3 ด้าน คือ

1. ด้านคุณธรรมส่วนตน คือ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง
2. ด้านสังคม คือ นักเรียนมีความเคารพระเบียบของทางโรงเรียน
3. ด้านการเรียนรู้ คือ รักการอ่าน

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ได้พัฒนาบุคลากรในการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนให้มี
ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า
  - 1.1 ผู้ศึกษาค้นคว้า จำนวน 1 คน
  - 1.2 กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า 9 คน
    - 1.2.1 ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน
    - 1.2.2 ครูฝ่ายปกครอง จำนวน 2 คน
    - 1.2.3 ครูประจำชั้น จำนวน 3 คน
    - 1.2.4 ครูผู้สอน จำนวน 3 คน
  - 1.3 กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 – 5 จำนวน 90 คน
  - 1.4 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นผู้ที่สมัครใจมาร่วมศึกษาค้นคว้า คือ
    - 1.4.1 ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 15 คน
    - 1.4.2 หัวหน้างานวิชาการ จำนวน 1 คน
    - 1.4.3 วิทยากร จำนวน 1 คน
2. กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า

2.1 ขอบเขตเนื้อหาในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งการพัฒนาบุคลากรในการจัดกิจกรรม
พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 – 5 โรงเรียนโนนจานวิทยา
อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้มาจากการรายงานแบบประเมินพฤติกรรมของครูประจำ
ชั้นที่ต้องการพัฒนา (โรงเรียนโนนจานวิทยา. 2554) ดังนี้ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ 3 ด้าน

2.1.1 ด้านคุณธรรม คือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง เพื่อแก้ไขปรับปรุงคุณลักษณะ
ที่พึงประสงค์ของนักเรียนให้มีความรับผิดชอบต่อตนเอง

2.1.2 ด้านสังคม คือ การเคารพระเบียบของโรงเรียน เพื่อป้องกันคุณลักษณะ
ที่พึงประสงค์ของนักเรียนในการปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน

2.2.3 ด้านการเรียนรู้ คือ การรักการอ่าน เพื่อพัฒนาและส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

3. กลยุทธ์ที่ใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน 4 กลยุทธ์ ได้แก่

3.1 กลยุทธ์การสร้างการมีส่วนร่วม

3.2 กลยุทธ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้

3.3 กลยุทธ์การเคลื่อนไหวของสังคม

3.4 กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อประชาชน

4. กรอบแนวคิดในการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้ศึกษาค้นคว้าได้แนวคิดมาจากระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ พันทิพย์ งามสูตร (2540 : 42-43) การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้องค์กรชุมชนของ ฉลาด จันทรมบัติ (2550 : 169-172) และการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ของฉลาด จันทรมบัติ (2550 : 129-132) แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ครั้งนี้ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ ชั้นศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและเตรียมทีมวิจัย ชั้นการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ชั้นการปฏิบัติตามแผนและปรับปรุงพัฒนา ชั้นตรวจสอบประเมินผล ชั้นสรุปสะท้อนผล และชั้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

5. ระยะเวลาในการศึกษาค้นคว้า ระหว่างภาคเรียนที่ 1 – 2 ปีการศึกษา 2554

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนา หมายถึง เครื่องมือที่คณะผู้วิจัยนำมาใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านโนนจานวิทยา ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 โดยยึดตามข้อตกลงร่วมกันระหว่างคณะครู ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดีขึ้นจากการวัดจากแบบประเมินโดยครู เพื่อน นักเรียน และผู้ปกครอง

2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน หมายถึง คุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในด้านคุณธรรมส่วนตัว ด้านคุณธรรมส่วนรวม และด้านคุณธรรมการเรียนรู้ โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันกำหนดขึ้นมุ่งปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนทุกคนมีตัวบ่งชี้ 3 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

2.1 ด้านวินัยในตนเองและกับผู้อื่น

2.2 ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อผู้อื่น

2.3 ด้านรักการอ่าน

3. คุณลักษณะด้านคุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นสภาพความดีงามในด้านต่างๆ ประกอบด้วย 4 ชุด ได้แก่

3.1 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยแรงผลักดัน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้กระทำการใด ๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความสามารถพึ่งตนเอง การมีวินัย

3.2 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้กระทำการใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ฉันทะ สัจจะ ความรับผิดชอบ ความสำนึกในหน้าที่ ความกตัญญู

3.3 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้ง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยยึดประวิงหรือตักเตือนให้กระทำการใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ ความมีสติและความรอบคอบ ความตั้งใจให้ดี

3.4 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยส่งเสริมให้กระทำการใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน ความเอื้อเฟื้อต่อกัน ความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่เอารอดเอาเปรียบผู้อื่น และความอะลุ่มอล่วยถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน

4. คุณลักษณะด้านสังคม หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

5. คุณลักษณะด้านการเรียนรู้ หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหาความรู้ การทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ

6. กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน หรือ “นวัตกรรมคุณลักษณะการศึกษา” หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นกิจกรรมที่นักวิจัยและ ครูในโรงเรียนเครือข่ายได้คิดพัฒนาขึ้นและนำไปสู่การปฏิบัติ

7. กลยุทธ์การพัฒนาการขับเคลื่อนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน หมายถึง วิธีที่ใช้ในการเสริมพลังอำนาจให้บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ให้มีความสามารถในการพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และนำไปสู่การปฏิบัติในโรงเรียน

8. กระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง วิธีการ ขั้นตอนการทำงานโดยอาศัยการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมใช้ จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ยอมรับซึ่งกันและกัน เพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

9. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกัน ในการแสวงหาความรู้และวิธีแก้ปัญหาจากทุกฝ่ายเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนางานโดยใช้ประโยชน์จากการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าการพัฒนาการดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์
  - 1.1 ความหมายคุณลักษณะที่พึงประสงค์
  - 1.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมไทย
  - 1.3 แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่ดี
  - 1.4 แนวคิด หลักการ และกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะ
  - 1.5 นวัตกรรมพัฒนาคุณลักษณะที่ดี
  - 1.6 เครือข่ายวิจัยการศึกษา
2. ความมีวินัย
3. แนวทางในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในโรงเรียน
4. การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียน
5. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)
6. การวิจัยปฏิบัติการ
7. การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Action Learning)
8. บริบทโรงเรียนโนนจานวิทยา
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 9.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 9.2 งานวิจัยต่างประเทศ

คุณลักษณะที่พึงประสงค์

1. ความหมายของคุณลักษณะศึกษา
“คุณลักษณะศึกษา” เป็นคำที่แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า “character education” ซึ่งมีความเกี่ยวข้องและคล้ายคลึงกับ “moral education” และ “virtue education” เป็นคำที่มีความหมายเดียวกันในเชิงการจัดการศึกษา หรือขบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มุ่งเน้นการพัฒนาบุคคลให้มีพฤติกรรมและความคิดที่ดีงามตามอุดมคติที่สังคมพึงประสงค์
2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมไทย
คุณลักษณะที่ดีของคนไทยที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดในมาตรฐานการศึกษาชาติ คือ คุณธรรม และจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก โดยคนไทยต้องมีการดำเนินชีวิตโดยกายสุจริต วาจาสุจริต และเมโนสุจริต สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์

ออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ คุณลักษณะด้านคุณธรรม คุณลักษณะด้านสังคม และคุณลักษณะด้านการเรียนรู้

2.1 คุณลักษณะด้านคุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นสภาพความดีงามในด้านต่างๆ และถ้ายึดชุดของคุณธรรมระดับบุคคล เพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวมตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากการวิเคราะห์ของ ไกรยุทธ ธีรตยานันท์ (2531) ซึ่งใช้เป็นกรอบในงานวิจัยของสุวิมล ว่องวานิช และนางลักษณ์ วิรัชชัย (2543) พบว่า คุณธรรมระดับบุคคล เพื่อความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมี 4 ชุด ได้แก่ 1) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยแรงผลักดัน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้กระทำการใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความสามารถพึ่งตนเอง การมีวินัย 2) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้กระทำการใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ฉันทะ สัจจะ ความรับผิดชอบ ความสำนึกในหน้าที่ ความกตัญญู 3) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้ง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยยึดประวิงหรือตักเตือนให้กระทำการใดๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ ความมีสติและความรอบครอบ ความตั้งใจให้ดี 4) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยส่งเสริมให้กระทำการใด ๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน ความเอื้อเฟื้อต่อกัน ความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่เอาเปรียบผู้อื่น และความอะลุ่มอล่วยถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน

2.2 คุณลักษณะด้านสังคม หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความมีกิริยามารยาท การปรับตัว ความตรงต่อเวลา ความสุภาพ การมีสัมมาคารวะ การพูดจาไพเราะ และความอ่อนน้อมถ่อมตน

2.3 คุณลักษณะด้านการเรียนรู้ หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหาความรู้ การทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ เช่น ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความรักโรงเรียน และความรักการอ่าน

3. แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่ดี

Berkowitz (2006) เสนอว่า คุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไม่ควรใช้การเพิ่มโปรแกรมหรือกิจกรรมเข้าไปในโรงเรียน หากแต่ควรปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของโรงเรียนและการดำเนินชีวิต ในขณะที่ Michigan State University Extension (2005) ได้เสนอแนวทางในการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมของเด็กและเยาวชนของมูลนิธิจริยธรรมโจเซฟิน (Josephine Institute of Ethics) โดยจัดเป็นโครงการต่างๆ ที่พัฒนาจริยธรรมต่างๆ ให้แก่ เด็กและเยาวชนตามโรงเรียนและองค์กรต่างๆ ทั่วประเทศ โดยมีชุดกิจกรรมที่เรียกว่า "Character Counts" ที่ใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของนักเรียนในช่วงอายุต่างๆ 5 ช่วง ได้แก่ 4 – 6 ปี, 6 – 9 ปี, 9 – 11 ปี, 11 – 13 ปี และวัยรุ่น โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ (Six Pillars Of Character) ที่มุ่งเสริมสร้างให้เกิดกับนักเรียน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเคารพผู้อื่น ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม การดูแลเอาใจใส่เกื้อกูล และความเป็นพลเมืองที่ดีอย่างไรก็ตาม Gholar (2006) ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็ก โดยจัดเป็นศูนย์คุณลักษณะศึกษา เพื่อการศึกษาและสร้างกิจกรรมต่างๆ ที่พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน นอกจากนั้นยังเน้นการเสริมสร้างการยอมรับตนเอง (Self – Esteem) ให้แก่เด็ก แนวคิดดังกล่าวแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ คุณธรรมจริยธรรมทั้งทางสติปัญญา

(Cognitive Area) ในด้านความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่ดีตลอดจนการพัฒนาด้านจิตใจ (Affective Area) ของนักเรียนซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตนของเด็ก แนวทางนี้หมายรวมถึงการบูรณาการ การสอน และการสอดแทรกเรื่องคุณลักษณะที่ดีในการสอนวิชาต่างๆ ให้กับเด็กด้วย กิจกรรมที่บูรณาการและการสอดแทรกเข้ากับหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนปกติเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของเด็กมีลักษณะที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่หลากหลาย ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) กิจกรรมที่เน้นการคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) และกลยุทธ์ต่างๆ ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดระหว่างบุคคล

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะของเด็กนั้น Character Education Partnership (2005) เสนอว่าไม่สามารถระบุวิธีการใดวิธีการหนึ่งได้อย่างเฉพาะเจาะจงว่าจะมีประสิทธิภาพในการจัดคุณลักษณะศึกษา แต่มีหลักการ 11 ประการ ในการจัดคุณลักษณะศึกษา เพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่ควรยึดถือ ประกอบด้วย หลักการที่ 1 ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับค่านิยมเชิงจริยธรรม โดยทำให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการมีจริยธรรมเป็นคุณสมบัติของคนดีหรือคนที่มีคุณลักษณะที่ดี หลักการที่ 2 ให้นิยามคำว่า “คุณลักษณะ” ให้เข้าใจง่าย โดยรวมความหมายในเชิงการคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมเข้าเป็นองค์ประกอบของคุณลักษณะต่างๆ หลักการที่ 2 องค์ประกอบของคุณลักษณะต่างๆ หลักการที่ 3 ใช้วิธีการพัฒนาคุณลักษณะที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองโดยตรง อย่างรอบด้าน และมีประสิทธิภาพ หลักการที่ 4 สร้างเครือข่ายโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน หลักการที่ 5 เปิดโอกาสและจัดประสบการณ์การแสดงออกในทางคุณธรรมให้แก่นักเรียน หลักการที่ 6 ผนวกการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนเข้ากับหลักสูตรวิชาการในที่สอน หลักการที่ 7 พยายามส่งเสริมแรงจูงใจในตัวนักเรียน หลักการที่ 8 จัดให้บุคลากรทางการศึกษามีโอกาสพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเช่นเดียวกับที่พัฒนานักเรียน หลักการที่ 9 ส่งเสริมการเป็นผู้นำในด้านคุณธรรมของนักเรียนและให้การสนับสนุนการจัดคุณลักษณะศึกษาอย่างต่อเนื่อง หลักการที่ 10 จัดให้สมาชิกในครอบครัวชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างคุณลักษณะที่ดีให้แก่นักเรียน หลักการที่ 11 ประเมินคุณลักษณะต่างๆ ของนักเรียนทั้งโรงเรียนและการดำเนินการของบุคลากรของโรงเรียนในการพัฒนาคุณลักษณะต่างๆ ของนักเรียน

Ryan (2002) เสนอแนวทางการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ (The Six E's of Character Education) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การยกตัวอย่างและปฏิบัติเป็นแบบอย่าง (Example) แนวทางการยกตัวอย่างของการประพฤติปฏิบัติที่สะท้อนคุณลักษณะที่พึงประสงค์นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนเพื่อยกตัวอย่างพฤติกรรมที่ดีและไม่ดี พร้อมผลของการปฏิบัติให้เกิดความเข้าใจ รวมถึงการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของครูเพื่อให้นักเรียนเห็นด้วย การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีถือเป็นการยกตัวอย่างที่ดีที่สุดที่นักเรียนสามารถเห็นและเลียนแบบการกระทำ ความประพฤติต่างๆ ได้โดยตรง

2. การสอนอธิบายให้รู้จักใช้เหตุผล (Explanation) ต้องปรับเปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน จากเดิมที่ควบคุมความประพฤติโดยเน้นการท่องกฎแล้วปฏิบัติตามกฎ โดยขาดเหตุผล มาเป็นการอธิบายให้รู้จักใช้เหตุผลในการพัฒนาคุณลักษณะต่างๆ กระตุ้นให้เกิดการวิพากษ์หรือสนทนาเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีและไม่ดี พร้อมอธิบายเหตุผลประกอบเพื่อสร้างความตระหนักและการปรับพฤติกรรมอันสะท้อนถึงคุณลักษณะของเด็กออกมา

3. การเชิญชวนให้ทำความดี (Exhortation) การชี้แนะเชิญชวน โดยใช้ การเสริมแรงทางบวกควบคู่กับการพัฒนาความกล้าหาญเชิงจริยธรรม (moral courage development) โดยให้กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่อายหรือกลัวที่จะทำในสิ่งที่ควร
  4. การจัดสิ่งแวดล้อมเชิงคุณธรรม (Ethos or Ethical Environment) เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ไม่มีสิ่งยั่วยุให้ไปในทางเสื่อม โดยเฉพาะในห้องเรียนซึ่งเป็นสังคมย่อยเล็กๆ ที่นักเรียนจะต้องสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ครูสามารถจำลองสังคมใหญ่ภายในห้องเรียนได้ สร้างบรรยากาศเชิงคุณธรรม
  5. การจัดประสบการณ์ (Experience) การเปิดโอกาสให้เด็กได้สัมผัสสังคมภายนอกอย่างจริงจังนอกโรงเรียนจะช่วยให้เด็กเรียนรู้และซึมซับแนวคิดในการประพฤติปฏิบัติตนอย่าง พึงประสงค์
  6. การคาดหวังความเป็นเลิศ (Expectation of Excellence) การวางเป้าหมาย ของตนเองของเด็ก เป็นเสมือนการกำหนดหลักชัยในการพัฒนาคุณลักษณะของตนเองให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป Education Materials Center (2003) เสนอกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศ (best practice) ของการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนไว้ 10 ประการ โดยแยก การปฏิบัติด้วยวิธีการต่างๆ ออกเป็น 4 กลุ่ม รายละเอียดมีดังนี้
    - กลุ่มที่ 1 การนำหลักสูตรคุณลักษณะศึกษาเพิ่มเติมเข้าไปกับความรู้อันที่ครูผู้สอน และสนับสนุนการเข้าใจคุณลักษณะต่างๆ อย่างแท้จริง โดยแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศประกอบด้วย แนวทางที่ 1 เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจากสถานการณ์ต่างๆ ที่เหมือนชีวิตจริง ที่มีโอกาสได้พบและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ตอบสนองต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่เหมือนชีวิตจริงที่มี โอกาสได้พบ และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ตอบสนองต่อสถานการณ์นั้นๆ อย่างหลากหลาย แนวทางที่ 2 ทำให้คุณลักษณะศึกษาเป็นเสมือนเครื่องมือที่นำนักเรียนไปสู่เป้าหมายในการเรียน ไม่ใช่ นำคุณ ลักษณะศึกษาเข้ามาเพิ่มจากการเรียนการสอนปกติ แนวทางที่ 3 จัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้สะท้อน ตนเองและกิจกรรมการเรียนแบบร่วมมือ เพื่อช่วยให้นักเรียนพัฒนาคุณลักษณะการยอมรับตนเองและ ผู้อื่นอย่างสมดุล
    - กลุ่มที่ 2 การจัดกิจกรรมการสอนทักษะต่างๆ ให้นักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ แนวทางที่ 4 คือให้นักเรียนได้ฝึกฟังและทำความเข้าใจความเชื่อ ของผู้อื่นๆ และเคารพในความคิดของผู้อื่น ซึ่งหมายรวมถึงการยอมรับความแตกต่างของผู้อื่นด้วย แนวทางที่ 5 จัดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะโดยใช้กิจกรรมกลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อให้ นักเรียนเรียนรู้การวางแผน การจัดกิจกรรม และสะท้อนผลที่ได้จากการจัดกิจกรรมร่วมกัน
    - กลุ่มที่ 3 การจัดกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาประสิทธิภาพในตัวเองและการยอมรับตนเอง ของนักเรียน แนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ แนวทางที่ 6 จัดโอกาสให้นักเรียนได้กำหนดสัญญา กับตนเองในการพัฒนาคุณลักษณะต่างๆ แนวทางที่ 7 จัดโอกาสที่ช่วยให้นักเรียนเชื่อมั่นในตนเอง
    - กลุ่มที่ 4 การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนช่วยสังคม แนวทางการปฏิบัติที่เป็น เลิศ แนวทางที่ 8 จัดกิจกรรมที่เสริมสร้างทัศนคติและการปฏิบัติตนในทางที่ดีให้แก่ นักเรียน แนวทาง ที่ 9 จัดโอกาสการเรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้อุทิศหรือบำเพ็ญตนให้เป็น ประโยชน์ต่อสังคม แนวทางที่ 10 ให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน
- จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักการและแนวปฏิบัติในการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชน แบ่งออกได้เป็น 4 แนวทาง

แนวทางที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรวิชาเฉพาะเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนคือวิชาหลักพลเมือง ซึ่งหมายถึง วิชาสำคัญหรือวิชาบังคับที่จัดให้นักเรียนได้เรียนรู้คุณลักษณะและการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี โดยจัดให้มีหลักสูตรวิชาดังกล่าวแยกต่างหากจากกลุ่มสาระวิชาที่มีอยู่ในหลักสูตรปกติ

แนวทางที่ 2 การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเข้าไปกับเนื้อหาวิชาต่างๆ เป็นการสอดแทรกการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเข้าไปในการจัดการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระวิชา โดยเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับคุณลักษณะที่ดีกับการจัดการเรียนรู้ปกติ ให้นักเรียนมีความรู้ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

แนวทางที่ 3 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร หมายถึง กิจกรรมที่จัดนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ไม่ยึดติดกับเนื้อหาวิชา แต่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักสูตรหรือส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน และเป็นกิจกรรมที่ทำเป็นอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

แนวทางที่ 4 การจัดกิจกรรมพิเศษเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชน แตกต่างจากกิจกรรมเสริมหลักสูตรตรงที่กิจกรรมพิเศษจะจัดขึ้นเป็นครั้งคราว ตามวาระ ไม่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ และกิจกรรมดังกล่าวมักเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นจิตสำนึกในการพัฒนาตนเอง หรือการให้สัญญากับตนเองหรือสาธารณชนในการพัฒนาตนเอง โดยกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้อาจเป็นกิจกรรมที่ให้สถาบันที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน เช่น สถาบันครอบครัว โดยให้พ่อแม่ผู้ปกครองปลูกฝังและพัฒนาคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนเมื่ออยู่ในครอบครัว หรือสถาบันศาสนา สามารถใช้สถานที่สำคัญทางศาสนาทำกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กในกิจกรรมต่างๆ ระหว่างดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะเป็นแรงกระตุ้นผลักดันให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

4. แนวคิด หลักการ และกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะ

จากผลการวิจัยของสุวิมล ว่องวานิช และคณะ (2549) พบว่าแนวคิดและหลักการสำหรับการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของนักเรียนมีดังต่อไปนี้

1. การสร้างตัวแบบ/ผู้นำ การพัฒนาคุณลักษณะต้องมีการสร้างตัวแบบที่ดี ทั้งพ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ หรือบุคคลตัวอย่างในสังคม

2. การพัฒนาคุณธรรมและคุณลักษณะอื่นๆ ให้เป็นวิถีชีวิต มีความสอดคล้องกับธรรมชาติตอกย้ำให้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการพัฒนาที่บูรณาการสอดแทรกอยู่ในชีวิต การเรียน การปฏิบัติงาน เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม และคนกับธรรมชาติ โยงความสัมพันธ์ระหว่างสังคมวัฒนธรรมกับการเรียนการสอน

3. การพัฒนาตัวตนของนักเรียน ด้วยการจัดพื้นที่สร้างสรรค์และเปิดโอกาสให้เด็กเยาวชน นักเรียนได้แสดงออกถึงความสามารถ ศักยภาพ และการปฏิบัติตนตามความเชื่อ ตามแนวทางที่ตนเองคิดสร้างสรรค์ และอยู่ในบริบทของการทำความดี มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคม ให้เด็กมีการปฏิบัติและพัฒนาตนเองอย่างเข้าใจความหมาย เห็นบทบาทและคุณค่าของตนเองมากขึ้น

4. การสร้างระบบค่านิยมให้เด็กและเยาวชนเห็นได้ชัดเจนว่าแก่นของเด็กไทยคืออะไร ต้องประพฤติและปฏิบัติตนอย่างไร กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาชัดเจนและตั้งสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก ทำให้เด็กมีการปรับเปลี่ยนวิถีคิด ปรับเปลี่ยนจริยธรรม เช่น การสำรวจพฤติกรรมการปฏิบัติตนของตนเองในแต่ละวัน และต้องยอมรับว่าค่านิยมต้องมาจากตัวแบบที่ดี

5. การสร้างความร่วมมือรวมพลังทั้งจากผู้บริหาร/ครูอาจารย์ในโรงเรียน พ่อแม่ ผู้ปกครองในครอบครัว ชุมชนสังคม ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทย กำหนดคุณธรรมที่เป่าเป้าหมาย การให้ครอบครัว ชุมชนมีการทำกิจกรรมร่วมกัน

6. การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนต้องสอดคล้องกับ ลักษณะของโรงเรียน ธรรมชาติ บริบท และช่วงวัยของเด็ก

7. การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เรียนรู้ ร่วมกัน และซึมซับวิถีคิดและปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันผ่านกระบวนการ เป็นธรรมชาติในระบบของ ชุมชน

8. โรงเรียนต้องมีนโยบายที่ไม่เน้นวิชาการอย่างเดียว โรงเรียนมีครูเป็นผู้นำ การเปลี่ยนแปลงดึงชุมชนเข้ามา สร้างชุมชนที่สร้างสรรค์ ชี้ให้เห็นปัญหาของชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อบุตรหลาน

9. ต้องมีการสร้างแนวร่วม มีเครือข่ายที่ช่วยเสริมกำลังใจให้เด็กทำความดี เด็กที่ได้รับการพัฒนาทำให้เข้าดีไปแล้ว ก็มีเด็กรุ่นใหม่เรื่อยๆ ต้องสร้างเครือข่าย การให้รางวัลไม่ จำเป็นต้องเป็นเงิน เพียงแค่คำชมก็ได้

จากแนวคิด และหลักการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนข้างต้น สรุปเป็น กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะได้ดังนี้

1. กลยุทธ์การสร้างนโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาคุณลักษณะ โดยการให้ความสำคัญกับองค์กรฐานรากของสังคม คือ สถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา ในฐานะ แกนกลางการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และการรวมพลังจากการเชื่อมประสานทุกภาคส่วนของ สังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของนักเรียน ตั้งแต่ระดับบุคคล เช่น ควรมีการทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียน และการช่วยอบรม ตักเตือนโดยผู้อาวุโส ระดับกลุ่มบุคคล เช่น การรวมตัวจัดกิจกรรมที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณลักษณะ ระดับองค์กร เช่น การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ด้านคุณลักษณะผ่านสื่อมวลชน การลดการเสนอข่าว ความรุนแรง เป็นต้น

2. กลยุทธ์การปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการบูรณาการเข้ากับการเรียน การสอน ทั้งนี้กระทรวงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม เขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานอื่นๆ ต้องร่วมกันกำหนดเป้าหมาย วางนโยบาย และวางแผน การเสริมสร้างคุณลักษณะอย่างมีระบบ มีกลไกนำแผนสู่การปฏิบัติ และมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง สม่าเสมอ เพื่อนำผลประเมินมาพัฒนาแผนงานในช่วงต่อไป พันธกิจที่สำคัญ คือ การดำเนินงาน โดยความร่วมมือกับสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา องค์กรเอกชน มูลนิธิ และสถานอื่นในสังคม เพื่อการประสาน ส่งเสริม สนับสนุน ให้โรงเรียน/สถานศึกษาสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาคุณลักษณะ

ที่พึงประสงค์ของนักเรียน ให้ได้โรงเรียน/สถานศึกษาต้นแบบการพัฒนาคุณลักษณะ ที่สามารถขยายผลต่อไปได้

3. กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนอย่างมีระบบ โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นการวิจัยสำรวจความต้องการจำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณลักษณะ การวางแผนและการออกแบบกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ การดำเนินการตามแผนการพัฒนาคุณลักษณะ การติดตามกำกับผลการดำเนินงานตามแผนงานรวมทั้งการประเมินคุณภาพ ประสิทธิภาพของการดำเนินงาน และการนำผลประเมินไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงแผนงานกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ

4. กลยุทธ์ในการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ประกอบด้วยกลยุทธ์การสอดแทรกการเรียนรู้เข้าไปในการปฏิบัติงานจริง การจัดประชุมเกี่ยวกับอนาคตเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน การสร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่หลากหลาย การสร้างทักษะการเรียนรู้เป็นทีม การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอและการสนับสนุนอย่างจริงจังโดยผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำ

5. กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างกระแสสังคม ให้เกิดสำนึกสาธารณะ เชิดชูคุณธรรม จริยธรรม อันเกี่ยวเนื่องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน รวมทั้งการสร้างกระแสสังคมให้เกิดการเชื่อมประสาน เสริมหนุน และการขยายเครือข่ายองค์กรภาคีในด้านการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างต่อเนื่อง

6. กลยุทธ์การวิจัยและการจัดการองค์ความรู้ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน เช่น การวิจัยพัฒนานวัตกรรมจัดการความรู้ และกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะ การวิจัยนาร่องเพื่อพัฒนารูปแบบ/กิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรมจริยธรรม หล่อหลอมให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ผ่านสถาบันทางสังคม การวิจัยเพื่อสืบค้นและจัดทำแผนที่นักเรียน/โรงเรียน/สถานศึกษาที่มีคุณลักษณะ

5. นวัตกรรมพัฒนาคุณลักษณะที่ดี

ผลการดำเนินโครงการทำให้ครูอาจารย์ในโรงเรียนได้มีการพัฒนานวัตกรรมคุณลักษณะศึกษาซึ่งสามารถจำแนกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1. นวัตกรรมหลักสูตรแบบบูรณาการ (Integrated Curriculum Innovation) การจัดกิจกรรมบูรณาการแบบเน้นคุณธรรม (Moral-focused Activity) โดยการสอดแทรกการพัฒนาคุณธรรมระหว่างการพัฒนาทักษะความสามารถของนักเรียนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดในหลักสูตร

2. นวัตกรรมกระแสนิยม (In Trend Innovation) การจัดกิจกรรมใช้การสร้างกระแสหรือการนำค่านิยมที่เกิดขึ้นตามกระแสในช่วงนั้นมาใช้เป็นสื่อในการออกแบบกิจกรรมเพื่อดึงความ

3. นวัตกรรมขบวนการบูรณาการ (Integrated Process Innovation) การจัดกิจกรรมที่มีการบูรณาการกระบวนการดำเนินงานของนักเรียนในกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ มิใช่จัดกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งแล้วหยุด แล้วเริ่มทำกิจกรรมอื่นต่อไปที่ไม่สัมพันธ์กับกิจกรรมเดิม

4. นวัตกรรมริเริ่มจากนักเรียนร้อยแปดแบบ (108 Student Initiations Innovation) การจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนเป็นผู้คิดริเริ่มและออกแบบกิจกรรม เพื่อให้ได้กิจกรรมและการขยายผลที่นำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะ

5. นวัตกรรมที่ทำให้เข้าระบบสถาบัน (Institutionalized Innovation) การจัดกิจกรรมที่กำหนดเป้าหมายของการดำเนินงานในระดับสูง และทำให้เป็นภารกิจปกติของโรงเรียน โดยกำหนดเป็นแผนงานหลัก

6. นวัตกรรมอิงการเรียนรู้จากการบริการ (Service Learning-Based Innovation) การจัดกิจกรรมที่จัดโอกาสให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการทำงานที่เป็นการให้บริการแก่สังคม

7. นวัตกรรมการประชุม (Forum Innovation) การจัดกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านการประชุมในรูปแบบของสมัชชาหรือการเสวนา เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน

8. นวัตกรรมคุณค่าเพื่อชีวิต (Living Values Innovation) การจัดกิจกรรมโดยใช้แนวคิด “คุณค่าเพื่อชีวิต” ซึ่งพัฒนาโดยนักวิชาการชาวตะวันตก บนพื้นฐานแนวคิดของการพัฒนาจิตใจของนักเรียนให้มีความสงบ และเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองให้ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า

9. นวัตกรรมที่เป็นนิสัยประจำ (Routine Habit Innovation) การจัดกิจกรรมโดยครูเป็นผู้กำหนดคุณลักษณะที่จำเป็นต้องพัฒนาในตัวนักเรียนและฝึกปฏิบัติเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน

10. นวัตกรรมการพัฒนาตนเอง (Self-Development Innovation) การจัดกิจกรรมโดยการฝึกให้นักเรียนรู้จักประเมินตนเอง และมีการพัฒนาตนเองในรูปแบบต่างๆ เช่น กิจกรรมการเผาไกลส ให้นักเรียนเขียนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่ตนเองได้ปฏิบัติบนกระดาน

11. นวัตกรรมการประยุกต์ในโลกแห่งความจริง (Real Word Application Innovation) การจัดกิจกรรมโดยการนำพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริงมาใช้ในการแสดงพฤติกรรมในโรงเรียน

6. เครื่องช่วยวิจัยการศึกษา

เครื่องช่วยการวิจัย คือ การรวมตัวกันของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องมาเข้าร่วมกระบวนการแก้ไขปัญหา หรือแสวงหาแนวทางการพัฒนา โดยใช้หลักการทำงานแบบร่วมมือรวมพลัง และใช้กระบวนการวิจัยเป็นกลไกการค้นหาคำตอบ เพื่อให้ได้ข้อสารสนเทศที่นำไปใช้ในการพัฒนาได้จริง และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น ลักษณะของการดำเนินงานของเครื่องช่วยวิจัยนี้ จึงเป็นการดำเนินงานภายใต้หลักการต่อไปนี้

1. การพึ่งพาตนเอง (Self-dependence)
2. การทำงานแบบเชื่อมโยง (Networking) ศักยภาพหรือจุดแข็งขององค์กรต่างๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน
3. การทำงานแบบร่วมมือรวมพลัง (Collaboration Research) ในรูปแบบที่เท่าเทียมกัน
4. การแสวงหาแนวทางการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น (Area-base Research)

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาหรือนักเรียนจะใช้เครือข่ายการวิจัยเป็นกลไก (Mechanism) ในการทำงานในทุกประเด็นที่เป็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขโดยเร่งด่วน โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพของนักเรียนของแต่ละพื้นที่ให้สูงขึ้นกว่าเดิมด้วยพลังของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในพื้นที่ ดังนั้น ลักษณะของการใช้เครือข่ายการวิจัยในการค้นหาแนวทางการพัฒนาจึงขึ้นอยู่กับความต้องการจำเป็น (Needs) ของพื้นที่นั้นๆ และมีลักษณะของการดำเนินงานที่เป็นไปตามสภาพบริบทของพื้นที่นั้น ๆ กลยุทธ์การพัฒนาที่ได้จากการดำเนินงานของเครือข่ายการวิจัยจึงไม่ได้มีรูปแบบเดียว

สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (2541 : 112-114) ได้กล่าวถึง ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยในอนาคตไว้ดังนี้

1. ด้านจิตใจและสังคม มีวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน มีจริยธรรม ความเป็นประชาธิปไตย มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ร่วมในกระบวนการพัฒนามีความเป็นไทยร่วมอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมไทยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. ด้านสติปัญญา คิดกว้าง คิดไกล ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ รักการประดิษฐ์ค้นคว้า รู้เท่าทันวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสามารถปรับตัวให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

3. ด้านสุขภาพพลานามัย มีสุขภาพจิตดี เจริญเติบโตสมวัย ร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคภัยที่ป้องกันได้ ปราศจากสารพิษและสารเสพติด

4. ด้านการประกอบอาชีพ มีทักษะ คุณธรรม และเจตคติที่ดีต่อการประกอบสัมมาชีพ และสามารถสร้างและพัฒนาสัมมาชีพ

สุภาพ เครือเนตร (2542 : 21) กล่าวว่าการศึกษาที่จะสามารถพัฒนาชีวิตบุคคลได้สมบูรณ์ขึ้นเป็นบุคคลที่สังคมต้องการ จะต้องใช้เครื่องมือที่เป็นกระบวนการมาพัฒนาหลายๆ ด้านอย่างน้อย 3 ด้าน 3 กระบวนการ คือ

1. กระบวนการพัฒนาจิตใจ ตามวิธีการของทางศาสนา จุดประสงค์ที่ต้องการ คือ เป็นบุคคลที่มีวินัย คุณธรรม สติ สมาธิ ปัญญา

2. กระบวนการศึกษาเล่าเรียน โดยการเน้นการศึกษาเล่าเรียนด้วยตนเองจุดประสงค์ที่ต้องการ คือ เป็นบุคคลที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้อื่นๆ เพื่อนำความรู้มาพัฒนาตน

3. ด้านกระบวนการทำงาน ด้วยการให้ปฏิบัติงานจริงที่เหมาะสมกับวัย จุดประสงค์ที่ต้องการ คือ เป็นบุคคลที่มีนิสัยทำงานด้วยใจรัก เพื่อเป็นนักสร้างงาน สร้างผลผลิต ส่งเสริมเศรษฐกิจมั่นคง

นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึง ลักษณะผู้เรียนที่สถานศึกษาและสังคมควรปลูกฝัง มีดังนี้ (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. 2543 : 12-17)

1. ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ คือ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข

1.1 คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมี คุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

1.2 คนเก่ง คือ คนที่มี สมรรถภาพสูง ในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถ

ด้านใดด้านหนึ่ง หรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตน สังคม และประเทศชาติได้

1.3 คนมีความสุข คือ คนที่มี สุขภาพ ดีทั้งกายและจิตใจ เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพ ปลอดภัยจากการตกเป็นทาสของอบายมุขและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงกับอัตภาพ

ส่วนเป้าหมายของการเรียนที่สมบูรณ์ จึงต้องทำให้ผู้เรียนเก่งตามศักยภาพของแต่ละคน ดี คือ ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด กตัญญู รู้หน้าที่ มีสุข คือ สุขกายและสุขใจ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 7-12) ได้พัฒนามาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เป็นตัวบ่งชี้ในการประเมินเด็กมีความสุขหรือไม่ โดยได้จัดทำมาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้ด้านผู้เรียนไว้ 12 มาตรฐาน คือ

มาตรฐานที่ 1 มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

ตัวบ่งชี้

1. มีวินัย มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตนตามระเบียบและหลักธรรมเบื้องต้นของแต่ละศาสนา

2. ซื่อสัตย์สุจริต (และจรรยาบรรณในวิชาชีพสำหรับระดับอาชีวศึกษา)

3. มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

4. ประหยัดใช้สิ่งของและทรัพย์สินอย่างประหยัดและคุ้มค่าทั้งของตนเอง

และของส่วนรวม

มาตรฐานที่ 2 เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และปฏิบัติตนตามระบอบประชาธิปไตย

ตัวบ่งชี้

1. เคารพและรับฟังคำแนะนำของพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่และร่วมกิจกรรมของครอบครัว

2. รักษาสิทธิเสรีภาพของตนเองและเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

3. มีความรู้และปฏิบัติตนตามกฎหมายไม่เป็นปัญหาของสังคม และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

4. ร่วมกิจกรรมในการพัฒนาโรงเรียนและท้องถิ่น

5. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

มาตรฐานที่ 3 มีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม อนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ตัวบ่งชี้

1. รู้คุณค่าและสิ่งแวดล้อม และตระหนักถึงผลกระทบต่อตนเองและสังคมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม

2. ปฏิบัติให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และ
พัฒนาสิ่งแวดล้อม

3. ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า

มาตรฐานที่ 4 มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ
มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์

ตัวบ่งชี้

1. สามารถจำแนกประเภทข้อมูลเปรียบเทียบและมีความคิดรวบยอด
2. สามารถประเมินค่าความเชื่อถือของข้อมูล รู้จักพิจารณาข้อดี-ข้อเสีย
ความถูก-ผิด ระบุเหตุ-ผล ค้นหาคำตอบ เลือกริธีและมีปฏิภาณในการแก้ปัญหาและตัดสินใจได้อย่าง
สันติและมีความถูกต้องเหมาะสม

3. มีความคิดริเริ่ม มีจินตนาการ สามารถคาดการณ์และกำหนดเป้าหมายได้

มาตรฐานที่ 5 มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้ตามหลักสูตร

ตัวบ่งชี้

1. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มประสบการณ์ กลุ่มวิชา/หมวดวิชา
ที่สำคัญตามเกณฑ์มาตรฐาน (คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ สังคมศาสตร์ คอมพิวเตอร์)

2. มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสารและทักษะการสื่อสารทาง

เทคโนโลยี

3. มีทักษะพื้นฐานการคิดคำนวณ

มาตรฐานที่ 6 มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนา
ตนเองอย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้

1. มีความกระตือรือร้น สนใจการเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ รู้จักตั้งคำถาม
เพื่อหาเหตุผล

2. รักการอ่าน สามารถใช้ห้องสมุดแหล่งความรู้ สื่อ และเทคโนโลยี
ต่างๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน

3. สามารถสรุปประเด็นการเรียนรู้และประสบการณ์ได้อย่างถูกต้อง

มาตรฐานที่ 7 เห็นคุณค่าและภูมิใจในภูมิปัญญาไทย ศิลปะและวัฒนธรรมที่ดี
ของไทย

ตัวบ่งชี้

1. รู้จักท้องถิ่น รักและร่วมพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

2. มีความรู้ ความเข้าใจในภูมิปัญญาไทย โดยเฉพาะภูมิปัญญาของ
ท้องถิ่นและนำมาใช้ได้

3. ชื่นชมและสืบสานศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่นและ
ของไทย

มาตรฐานที่ 8 รู้จักตนเอง พึ่งตนเองได้ มีบุคลิกภาพดี
ตัวบ่งชี้

1. รู้ถึงความถนัด ความสามารถ ความสนใจ ข้อดี ข้อด้อยของตนเอง และพยายามปรับปรุงตนเอง
2. เป็นตัวของตัวเอง มีความสนใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม และให้เกียรติผู้อื่น
3. รู้กาลเทศะในการใช้คำพูด กิริยามารยาทและการแต่งกาย
4. สามารถกำหนดเป้าหมาย แนวทาง ตัดສอนใจ และแก้ปัญหาของตนเองได้

มาตรฐานที่ 9 มีทักษะในการทำงานรักการทำงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

ตัวบ่งชี้ที่ 9

1. สามารถวางแผนงาน ปฏิบัติตามแผน และบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ
2. ชยัน อดทน ละเอียดรอบคอบในการทำงาน พัฒนางาน สามารถทำงานอย่างมีความสุข และภูมิใจในผลงานของตน
3. มีความสามารถในการจัดการ และทำงานเป็นกลุ่มได้
4. มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานที่ 10 มีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

ตัวบ่งชี้

1. มีน้ำหนัก ส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน
2. มีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน
3. ร่าเริง แจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับครู เพื่อน และบุคคลทั่วไป
4. รู้จักดูแลสุขภาพ และป้องกันตนเองจากอุบัติเหตุ

มาตรฐานที่ 11 ปลอดภัยจากสิ่งเสพติดให้โทษและสิ่งมอมเมา

ตัวบ่งชี้

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา
2. ไม่เสพติดสิ่งเสพติดและปลอดภัยจากสิ่งมอมเมา
3. ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา

มาตรฐานที่ 12 มีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ กีฬา

ตัวบ่งชี้

1. ร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ และกีฬา
2. มีความชื่นชมในด้านศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ และกีฬา
3. มีลักษณะนิสัยด้านการออกกำลังกาย และกีฬา

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนดไว้เป็นแนวทางในการประเมินผล มีองค์ความรู้ที่สมควรนำเสนอมีดังนี้

ความมีวินัย

1. ความรับผิดชอบ

2. การทำงานร่วมกับผู้อื่น
3. รักการอ่าน

ความมีวินัย

1. ความหมายของวินัย

โกศล มีคุณ (2535 : 61) กล่าวว่า วินัยเป็นความสามารถในการบังคับตนเองให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ระเบียบนั้นๆ เห็นว่า การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆ นั้น มีประโยชน์ทั้งตนเองและสังคมโดยรวม มิใช่ปฏิบัติตามระเบียบและกฎเกณฑ์เพราะกลัวถูกลงโทษ กลัวถูกตำหนิตืดเย็น กลัวถูกคนมอง แต่สิ่งที่บังคับให้ทำตามกฎเกณฑ์และระเบียบ คือ จิตใจของผู้กระทำไม่ว่าจะอยู่ต่อหน้าหรือลับหลังผู้อื่น ซึ่งเรียกว่า เป็นวินัยในตนเอง

ราชบัณฑิตยสถาน (2538 : 756) ได้ให้ความหมายคำว่าวินัย หมายถึง การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับปฏิบัติ

เถวียน พันอนุ (2542 : 42) กล่าวว่า วินัย หมายถึง การที่นักเรียนปฏิบัติด้วยความเรียบร้อยอยู่ในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับและข้อปฏิบัติที่โรงเรียนได้บัญญัติขึ้นใช้ในโรงเรียน

จิระศักดิ์ สงวนชีพ (2543 : 48) กล่าวว่า วินัยมักจะหมายถึง การปฏิบัติตามคำสั่งหรือระเบียบข้อบังคับที่ใช้ควบคุมความประพฤติของนักเรียนให้อยู่ในระเบียบ

ธนพงศ์ มงคล (2544 : 16) วินัยนักเรียน หมายถึง การอยู่ในระเบียบแบบแผนและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เพื่อความสงบสุขในชีวิตแห่งตน และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ความมีวินัย หมายถึง ความสามารถในการควบคุมบังคับตนเองให้ปฏิบัติตามคำสั่ง กฎเกณฑ์ หรือระเบียบข้อบังคับเพื่อประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมมีความสงบสุข

2. ประเภทของวินัย

จากความหมายของวินัยข้างต้น จึงอาจแบ่งประเภทของวินัยได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่
วินัยภายนอก หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งประพฤติปฏิบัติโดยเกรงกลัวอำนาจหรือการถูกลงโทษ เป็นการปฏิบัติที่บุคคลดังกล่าว ไม่มีความเต็มใจ ตกอยู่ในภาวะจำยอม ถูกควบคุม

วินัยในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกข้อปฏิบัติสำหรับตนขึ้นโดยสมัครใจไม่มีใครบังคับหรือถูกควบคุมจากอำนาจใดๆ และข้อประพฤตินี้ต้องไม่ขัดกับความสงบสุขของสังคม

วินัยทั้งสองประเภทมีความสัมพันธ์กันกล่าวคือ วินัยภายนอกเป็นสิ่งจำเป็นในกรณีต้องการเสริมสร้างปลูกฝังลักษณะวินัยอย่างใดอย่างหนึ่งโดยรวดเร็ว ทั้งนี้อาจใช้การออกกฎหมายคำสั่งต่างๆ ให้บุคคลปฏิบัติตาม วินัยภายนอกส่วนใหญ่จะกระทำเด็กและวัยรุ่น ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะอย่างเพียงพอต่อการมีวินัย หรือกระทำในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์ทางวินัย สำหรับวินัยภายในนั้นเป็นผลต่อเนื่องจากวินัยภายนอก กล่าวคือเสริมสร้างวินัยประเภทนี้จะใช้เวลาระยะยาวซึ่งส่วนใหญ่จะเกิด

กับบุคคลในวัยผู้ใหญ่ วินัยดังกล่าวเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะปรากฏติดตัวบุคคลนั้นๆ ไปโดยตลอดวินัยภายใน เป็นวินัยที่มีความสำคัญและต้องการให้เกิดขึ้นมากที่สุดสำหรับกลุ่มคนในสังคม

ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า วินัยมี 2 ประเภท คือ วินัยภายนอก และวินัย ในตนเอง

3. คุณลักษณะของบุคคลที่รักษาระเบียบวินัย

กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 146-157) ได้กล่าวถึงขอบข่ายผู้ที่รักษาระเบียบวินัย ไว้ว่ามีลักษณะดังนี้

3.1 พฤติกรรมการรักษาระเบียบวินัยภายนอก

3.1.1 การรักษาระเบียบวินัยในการบริโภค ได้แก่ การรับประทานอาหารเช้าให้ถูกหลักอนามัยและสุขวิทยา มีมารยาทเรียบร้อยในการรับประทานอาหารเช้า เช่น ไม่รับประทานอาหารเช้าที่ไม่สมควร ไม่รับประทานมูมาม่า ฯลฯ

3.1.2 การรักษาระเบียบวินัยในการอุปโภค ได้แก่ การรักษาร่างกาย เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย

3.1.3 การรักษาระเบียบวินัยต่อสถานที่ ได้แก่ การรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งในสำนักงาน วัดวาอาราม สถานที่ราชการ และสาธารณสถานต่างๆ เช่น ถนน แม่น้ำ ลำคลอง โรงมหรสพ รถโดยสาร สวนสาธารณะ ฯลฯ และประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับของสถานที่นั้นๆ

3.1.4 การรักษาระเบียบวินัยในการปกครอง ได้แก่ การสร้างวินัย เพื่อถือปฏิบัติและมีการปกครองดี มีจรรยา มีวินัย เอาใจใส่กวดขัน ปรับปรุงระเบียบให้มีมาตรฐาน ควรแก่ความนิยมนับถือ และถือปฏิบัติให้เป็นแบบอย่าง

4. พฤติกรรมการรักษาระเบียบวินัยภายใน ได้แก่ การแต่งกายและควบคุมท่วงทีกริยาวาจา และใจให้หมดจดงดงาม ด้วยการเว้นชู้ ประพฤติชอบทั้งต่อหน้าและลับหลัง ได้แก่ ระเบียบท่วงที ระเบียบกิริยา ระเบียบวาจา ที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า คุณลักษณะของบุคคลที่มีระเบียบวินัย คือ การมีระเบียบวินัยในการบริโภค อุปโภค มีระเบียบวินัยต่อสถานที่ และมีระเบียบวินัยในการปกครอง สามารถสรุปคุณลักษณะมีวินัยที่มีผู้กล่าวตรงกันมาก คือ การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่โรงเรียนหรือสังคมกำหนดขึ้นให้นักเรียนหรือบุคคลได้ปฏิบัติ เพื่อความสงบสุข และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของโรงเรียนและสังคม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า วินัย คือลักษณะที่บุคคลแต่งกายเป็นระเบียบเรียบร้อย ปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับของสังคม โดยมีจุดหมายเพื่อให้สังคมนั้นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ความรับผิดชอบ

1. ความหมายของความรับผิดชอบ

บุญพา มิลินทสุต (2536 : 6) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การแสดงออกถึงความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ของนักเรียน หรือในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเล่าเรียนและสถานศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย และยอมรับผลการกระทำ

เชนิสา ซีนสุวรรณ (2539 : 34) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ เป็นบุคลิกภาพของบุคคลที่แสดงออกด้วยการปฏิบัติหน้าที่การงานของตนด้วยความมั่นใจในตัวเอง รักงาน ตรงต่อ

เวลา และพยายามปรับปรุงแก้ไขให้งานสำเร็จ กล้ารับผลการกระทำของตนทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย และมีคำพูดที่เชื่อถือได้

สุทธิพงศ์ บุญผดุง (2541 : 22) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน พยายามทำหน้าที่ต่างๆ อย่างเต็มความสามารถ และละเอียดรอบคอบ รวมทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

บราวเน และคอห์น (Browne and Cohn. 1988 : 58) กล่าวถึง ความรับผิดชอบว่า ได้แก่ ความไว้วางใจได้ ความคิดริเริ่ม ความไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค การทำงาน แข็งขัน มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความปรารถนาทำให้ดีกว่าเดิม และมีผู้ที่รับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน คือ ผู้ที่สามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมาย มีความซื่อสัตย์สุจริต และตรงต่อเวลา

ฟลิปโป (Flippo. 1996 : 122) ได้กล่าวถึง ความรับผิดชอบไว้ว่า เป็นความผูกพันในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปได้และความสำเร็จนี้เกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการ คือ พันธะผูกพัน หน้าที่การงาน และวัตถุประสงค์

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่การงานของตนด้วยความเอาใจใส่ ขยันหมั่นเพียร อดทนต่ออุปสรรค ไม่ย่อท้อ มีความละเอียดรอบคอบ ซื่อสัตย์ตรงต่อเวลา ไม่ละเลยทอดทิ้งหรือหลีกเลี่ยง พยายามปรับปรุงให้ดีขึ้น รู้จักวางแผนงาน และป้องกันความบกพร่องเสื่อมเสียในงานที่ตนรับผิดชอบ มีความสนใจ ความตั้งใจที่จะทำงาน และติดตามผลที่ได้กระทำไปแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ยอมรับในสิ่งที่ตนกระทำลงไปทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย ยอมรับและรู้สำนึกในการกระทำของตนด้วยความเต็มใจ ไม่ว่าจะเป็ผลดีหรือผลร้าย ไม่ว่าจะกระทำผิดหรือถูก ไม่ปิดความรับผิดชอบให้ผู้อื่นโดยแสดงออกในรูปของการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวัง อย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บรรลุสำเร็จ และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขให้ผลดีขึ้น ความรับผิดชอบนี้เป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้บุคคลปฏิบัติตามหน้าที่ของตน โดยไม่ต้องมีการบังคับเข้มงวดจากผู้อื่น

2. คุณลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2539 : 83-95) กล่าวว่า คนที่มีความรับผิดชอบมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุด และสุดกำลังความสามารถ
2. ไม่ว่าจะต้องเผชิญกับอุปสรรคมากน้อยเพียงใด
3. ทำงานเสร็จและทันเวลาที่กำหนดโดยไม่มีการควบคุม
4. กล้ารับในส่วนที่เป็นความรับผิดชอบของตน
5. เอาจริงเอาจังและขยันขันแข็ง
6. ไม่ทิ้งงานไปกลางครั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นงานที่ตนไม่ชอบ
7. ไม่ผัดวันประกันพรุ่งหรือทิ้งปัญหาไว้
8. ไม่โทษผู้อื่นหากงานนั้นไม่เสร็จ หรือเกิดความเสียหาย
9. ตรงต่อเวลาในการทำงานหรือนัดหมาย

วัชร ฐรรธรรม (2539 : 38-43) กล่าวว่า องค์ประกอบของบุคคลที่มีความรับผิดชอบมีดังนี้

1. การยอมรับตน ได้แก่ การรู้คุณค่าความชาญฉลาด

2. การรู้จักนำตนเอง ได้แก่ มีความมั่นใจในตัวเอง
3. ไม่ชอบมั่งง่าย
4. รู้จักการยอมรับความคิดผู้อื่น
5. ไม่ชอบตัดสินวิจารณ์ผู้อื่น
6. ทำงานเสร็จตามเป้าหมาย

กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 146) ได้กล่าวถึงขอบข่ายพฤติกรรมผู้ที่มีความรับผิดชอบ มีลักษณะดังนี้

1. เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลของงานนั้น ๆ
2. ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว
3. เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์และมีวินัยในตนเอง
4. มีอารมณ์หนักแน่น เมื่อเผชิญกับอุปสรรค
5. รู้จักหน้าที่และกระทำต่อหน้าที่เป็นอย่างดี
6. มีความเพียรพยายาม
7. มีความละเอียดรอบคอบ
8. ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่
9. ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งตนเองและสังคม
10. ตรงต่อเวลา
11. ยอมรับผลของการกระทำของตน

แคทเทล (สุทธิพงษ์ บุญผดุง. 2541 : 78 ; อ้างอิงมาจาก Cattell. 1983 : 102) กล่าวว่าลักษณะของผู้ที่มีความรับผิดชอบ ได้แก่ การตรงต่อเวลา พยายามทำงานให้สำเร็จ ติดตามผลงานเสมอ ยอมรับความผิดพลาด รักษาชื่อเสียงของตนเอง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมชอบทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริต รักษาคำพูด ตั้งใจทำงาน พิถีพิถัน ชอบความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความอดทนอดกลั้น ไม่ชอบความโลเล พยายามทำงานให้ดี มีการวางแผนการทำงาน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้ที่มีความรับผิดชอบ ควรมีคุณลักษณะ ดังนี้ คือ เอาใจใส่ในการทำงาน ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่ต้องให้ควบคุม เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์และมีวินัยในตนเองอย่างเคร่งครัด รู้จักหน้าที่และกระทำต่อหน้าที่เป็นอย่างดี ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งตนเองและสังคม ปรับปรุงผลงานให้ดียิ่งขึ้นหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุด และสุดกำลังความสามารถ ไม่ทิ้งงานไปกลางครั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นงานที่ตนไม่ชอบ

ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น

ด้านความขยันหมั่นเพียร

ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง การใช้ความพยายามอย่างสม่ำเสมอ ในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง รับผิดชอบ อดทน และมานะบากบั่น ไม่ท้อถอย

ลักษณะของความเพียร มีดังนี้

1. เพียรหา เช่น หาความรู้ หาทรัพย์
2. เพียรรักษา คือการรักษาของที่มีอยู่มิให้สูญหายก่อนเวลาที่เหมาะสม เช่น การรักษาความดี การรักษาทรัพย์

3. เพียรละ คือการละทิ้งความชั่วทั้งปวงที่มีอยู่ เช่น ละความเกียจคร้าน ละความโลภ ละความหลง ละความโกรธ เป็นต้น

พฤติกรรมของผู้มีความขยันหมั่นเพียร มีดังนี้ต่อไปนี้

1. ตื่นนอนแต่เช้าทุกวัน
2. ทำงานที่ได้รับมอบหมายแล้วเสร็จตามที่กำหนดทุกครั้ง
3. ไม่จับจดล่าช้า เลียงงาน เกีย่งงาน และผัดวันประกันพรุ่ง
4. ใช้เวลาว่างทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เช่น อ่านหนังสือ ทำงานอดิเรก
5. มีความมานะ บากบั่น อดทนต่ออุปสรรค และความยากลำบากในการทำงาน

6. ช่วยเหลืองาน ให้ความร่วมมือในการทำงานของหมู่คณะ

กล่าวโดยสรุป ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความพยายามและตั้งใจในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งหลายอย่างเป็นประจำปกติสม่ำเสมอไม่เกียจคร้าน ด้วยความภาคภูมิใจ ตามกำลังความรู้ความสามารถแห่งตน โดยมีเป้าหมายเพื่อความสำเร็จ ดังจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ประถมศึกษา 2521 (กรมวิชาการ. 2535 ก : 60) ในเรื่องของความขยันหมั่นเพียร เพื่อให้เห็นคุณค่าของความขยันหมั่นเพียร ชื่นชมคนที่มีความขยันหมั่นเพียรและประสบความสำเร็จในชีวิต มีนิสัย อดทน มีความรับผิดชอบ กล้าหาญ เชื้อมั่นในตนเอง สามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเอาใจใส่ ไม่ย่อท้อจนสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

2. อดทนอดกลั้น

ความอดทนอดกลั้นมาจากคำบาลีว่า ขนติ ซึ่งแสดงไว้ในหลักธรรมหลายแห่ง เช่น

1. ธรรมทำให้งาม 2 อย่าง ข้อ 4 ว่า ขนติ หมายถึงความอดทน อดได้ทนได้เพื่อบรรลุความดีงาม และความมุ่งหมายอันชอบ
2. ขรवासธรรม 4 ข้อ 3 ว่า ขันติ หมายถึงความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทานไม่หวั่นไหว มั่นใจจุดหมายไม่ทอดย
3. บารมี 10 หรือ ทศบารมี ข้อ 6 ว่า ขนติ หมายถึง ความอดทน ความทนทานของจิตใจ สามารถใช้สติปัญญาควบคุมตนให้อยู่ในอำนาจเหตุผล และแนวทางประพฤติดั้งไว้เพื่อจุดหมายอันชอบไม่ลุ่มอำนาจกิเลส
4. ราชธรรม 10 หรือ ทศพิชราชธรรม ข้อ 9 ว่า ขนติ หมายถึง ความอดทนคือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกายเพียงใดก็ไม่ทอดย ถึงจะถูกเย้ยหยันเสียดสีอย่างใดก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกรณีที่น่าพิศุโดยชอบธรรม

ดังนั้นความอดทน อดกลั้น จึงหมายถึง ความทนทานของร่างกายและจิตใจในการทำงานทุกอย่างด้วยความเข้มแข็ง ขยัน หมั่นเพียร ใช้สติปัญญาควบคุมตนเองให้อยู่ในอำนาจเหตุผล ไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์หรือถ้อยคำที่ทำให้เจ็บแค้นใจ

แนวคิด

ความอดทน อดกลั้น เป็นคุณธรรมที่สามารถฝึกให้เกิดขึ้นได้กับทุกคน ทำให้ชนะอุปสรรคแล้วช่วยให้ประสบความสำเร็จ คนที่มีความอดทน อดกลั้น ย่อมเป็นที่ชอบพอรักใคร่ของผู้อื่น

ความอดทน จำแนกออกได้เป็น 4 ประเภทคือ

1. อดทนต่อความทุกข์ยากลำบาก หมายถึง ความอดกลั้น ความทนทานต่อความเจ็บไข้ได้ป่วย อันเนื่องมาจากโรคร้ายต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ปวดศีรษะ ปวดท้อง ปวดฟัน เป็นไข้ เป็นต้น หรือได้รับอุบัติเหตุ ได้รับความทุกข์ทรมาน ก็สามารถอดทนสงบอยู่ได้

2. อดทนต่อความเหนื่อยยากตรากตรำ หมายถึง การทนลำบาก ต่อความหนาว ความร้อน มุ่งประกอบกิจการงานทุกอย่างเพื่อการดำรงชีวิต เช่น การทำไร่ ทำนา ค้าขาย รับจ้าง ตลอดจนการประกอบอาชีพราชการทุกอย่าง ย่อมจะมีความเหนื่อยยากตรากตรำ ผู้ที่ขาดความอดทนจะไม่ประสบผลสำเร็จได้เลย

3. อดทนต่อความเจ็บแค้นแห่งจิตใจ หมายถึง การอดทนต่อถ้อยคำที่ เสียดแทงใจ เช่น คำสบประมาท คำด่า คำหยาบ คำกระทบกระเทียบเปรียบเปรย คำดูหมิ่นเหยียดหยาม ซึ่งก่อให้เกิดความแค้นใจ ความโกรธ สามารถทนทานต่อคำเหล่านี้ได้โดยมิได้โต้ตอบหรือแสดงอาการว่าโกรธหรือไม่พอใจ คือไม่หวั่นไหวไปตามคำกล่าวนั้น ๆ

4. อดทนต่อกิเลส กิเลส หมายถึง เครื่องทำใจให้เศร้าหมอง อันได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ทุกคนมีกิเลสด้วยกันทั้งสิ้น จะต่างกันก็อยู่ที่ว่าใครมีมาก ใครมีน้อยกว่ากันเท่านั้น ตัวกิเลสเหล่านี้ถ้าใครมีมากก็จะทำให้เกิดความเศร้าหมองมาก

คนที่มีความอดทนย่อมจะต้องเป็นคนที่มีความขยันหมั่นเพียร หนักเอาเบาสู้ ปฏิบัติ หน้าที่การงานด้วยความเข้มแข็ง ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก หรืออุปสรรคใดๆ แม้จะต้องเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ก็สามารถทนได้ไม่หวั่นไหวต่อความหนาวร้อนหรือหิวกระหาย ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการงาน ถ้าสืบดูประวัติแล้วจะเห็นว่าพื้นฐานเดิมจริง ๆ เขามีความอดทนขยันหมั่นเพียร ประหยัดอดออม ต่อสู้ความยากลำบากมาทั้งสิ้น

แนวทางในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในโรงเรียน

ก็เพราะมนุษย์มิใช่เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วยรูปร่างหน้าตาภายนอกที่มองเห็นได้ด้วยตาเท่านั้น แต่หากยังต้องประกอบด้วยคุณสมบัติคุณสมบัตินี้ที่สำคัญซึ่งทำให้แตกต่างไปจากสัตว์โลกทั่วไป สิ่งนั้นคือ “คุณธรรม” เพราะคุณธรรมนี้เองที่ทำให้คนเราได้ชื่อว่าเป็น “มนุษย์” อันหมายความว่า ความเป็นผู้มีน้ำใจสูง คำว่า “คุณธรรม” จึงหมายถึง ความดีงามทั้งหลายที่ฝังลึกอยู่ในสำนึกของบุคคล อาจกล่าวได้ว่าคุณธรรมเป็นสมบัติของมนุษยชาติโดยเฉพาะ

การปลูกฝังให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา เพราะการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาให้กับวัยรุ่น ซึ่งเป็นช่วงวัยที่สำคัญของชีวิตที่พร้อมที่จะหักเหไปในทิศทางที่ดีและไม่ดีได้โดยง่าย ประกอบกับสภาพแวดล้อมทางสังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก มีสถานบริการต่าง เกิดขึ้นมากมาย เช่น สวนอาหารหรือภัตตาคาร สนุกเกอร์คลับ ดิสโก้เทค เกมไฟฟ้า เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิต และพฤติกรรมของบุคคลในสังคม นักเรียนในระดับมัศึกษาก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง ย่อมได้รับอิทธิพลทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ นักเรียนเหล่านั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่มีผู้กล่าวไว้หลายท่านดังนี้

แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 หมวด 4 ว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษา 24 ข้อ มีข้อที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจริยธรรม คือ ข้อ 11, 12, 18 และ 21 ดังนี้

ข้อ 11 การขยายบริการ การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้กว้างขวาง โดยเฉพาะในชนบทที่ห่างไกล และชุมชนแออัดในทุกจังหวัด โดยให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกแห่ง ทั้งของรัฐและท้องถิ่น จัดบริการเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา

ข้อ 12 จัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นการฝึกปฏิบัติหรือการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม มีเจตคติ และพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ข้อ 18 ส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัว สถานศึกษา สถาบันศาสนาในชุมชนและสื่อมวลชนร่วมมือกันในการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่เหมาะสม และการชี้แนวทางที่ดีแก่เด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง

ข้อ 21 พัฒนาระบบการให้การศึกษาและการแนะแนวให้ครอบคลุมด้านวิชาการ อาชีพ อารมณ์ สังคม เพื่อให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามถนัด และเรียนอย่างมีความสุข

กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 84) กล่าวว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญต่อตนเองและสังคม โดยเฉพาะครูทุกคนตระหนักและมาความรับผิดชอบทั้งด้านความประพฤติที่เป็นแบบอย่างตลอดทั้งการเอาใจใส่ดูแล ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กเป็นทั้งคนเก่ง คนดี ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพิธีทูลเกล้าถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ของ 5 สถาบัน ณ ดุสิตดาลัย เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2532 ซึ่งมีความตอนหนึ่งว่า

การสอนคนให้เก่งนี้ถ้าดีเฉพาะบางแง่บางมุม อาจเห็นว่าสอดคล้องต้องกับสมัยเร่งรัดพัฒนาแต่ถ้ามองให้ถึถ้วนรอบด้านแล้วจะเป็นการมุ่งสอนคนให้เก่งเป็นเกณฑ์ อาจทำให้เกิดจุดบกพร่องต่างๆ ในตัวบุคคลได้ไม่มากนักน้อย ที่สำคัญก็คือ

1. จุดบกพร่องในความคิดพิจารณาที่รอบคอบและก้าวไกล เพราะใจร้อนเร่งจะทำให้เสร็จโดยเร็วเป็นเหตุให้การงานผิดพลาด ขัดข้อง และล้มเหลว

2. บกพร่องในความนับถือและเกรงใจผู้อื่น เพราะถือว่าตนเป็นเลิศเป็นเหตุให้เหยื่อยิ่ง มองข้ามความสำคัญของบุคคลอื่นและมักก่อความขัดแย้งทำลายไมตรีจิตมิตรภาพ ตลอดจนความสามัคคีระหว่างกัน

3. บกพร่องในความมัธยัสถ์พอเหมาะพอดี ในการกระทำทั้งปวง เพราะมุ่งหน้าแต่จะทำให้เด่นให้ก้าวหน้า เป็นเหตุให้เห็นแก่ตัวเอาเปรียบ

4. บกพร่องในจริยธรรมและความรู้จักรับผิดชอบชั่วดี เพราะมุ่งแต่จะแสวงหาประโยชน์เฉพาะตัวให้เพิ่มพูนขึ้น เป็นเหตุให้เกิดความผิดและความชั่วสามารถทุจริตโดยไม่สะดุ้งสะเทือน

คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543 : 11-12) ได้กล่าวถึง หลักปฏิบัติค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ คือ

1. การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ
2. การมีระเบียบวินัย และเคารพกฎหมาย
3. การปฏิบัติตามคุณธรรม และหลักศาสนา
4. การรู้จักประหยัด และอดออม

5. ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ทั้งนี้ผลการประชุมคณะกรรมการทำงานเพื่อวิจัยโครงการการศึกษาจริยธรรมของไทย
ที่ควรเร่งปลูกฝัง 8 ประการ มีดังนี้ (กรมวิชาการ. 2543 : 22)

1. การใฝ่สัจธรรม
2. การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา
3. มีเมตตา กรุณา
4. มีสติ สัมปชัญญะ
5. ความไม่ประมาท
6. ความซื่อสัตย์สุจริต
7. ความขยันหมั่นเพียร
8. หิริโอตตปปะ

สมบัติ มหารศ (2539 : 96) ได้กล่าวถึง การปลูกฝังจริยธรรม ว่ามนทัศน์ทาง
ศีลธรรมที่ควรปลูกฝังให้ผู้เรียนได้ทราบและถือปฏิบัติ 4 ประการ คือ

1. การกระทำ ถ้าหากเราได้ตัดสินใจว่า จะกระทำอะไรไปแล้ว จะต้องคำนึงถึงความ
เสมอว่าผลของการกระทำจะไม่ขัดแย้งกับคนอื่น หรืออาจพูดได้ว่าสิ่งที่ทำได้อะไรที่ทำงานนั้นจะต้องเป็น
ที่ยอมรับของบุคคลอื่น

2. เหตุผล แรงจูงใจที่เรามีได้กระทำการใดๆ ลงไปจะต้องเป็นการกระทำที่ชอบ
ด้วยเหตุผล

3. ความเป็นสากล จริยธรรมเป็นหลักประพจน์ของสากลนิยมทั่วโลก ไม่ควรเปรียบ
เทียบหรือขัดแย้งกันว่า จริยธรรมของตนดีกว่าคนอื่น แต่ถือว่าทั่วโลกทุกเชื้อชาติ ศาสนา เขามี
จริยธรรมที่ดีกันทั้งนั้น

4. การแลกเปลี่ยนจริยธรรม ในสังคมมนุษย์ที่เกิดมาแตกต่างกันก็มีอุดมคติแตกต่าง
กัน จริยธรรมของชาติหนึ่งอาจแพร่ไปสู่จริยธรรมของอีกชาติหนึ่งได้ ถ้าชาติที่รับไปนั้น เห็นว่า เป็นสิ่ง
ที่ดีควรปฏิบัติในชาติของตน แต่สำหรับคนไทยแม้จะมีการรับจริยธรรมของต่างชาติเห็นว่า เป็นสิ่งที่
ควรปฏิบัติในชาติของตน และควรที่จะอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกสืบต่อไป

ประภาศรี ศรีอำไพ (2540 : 5-8) ได้ให้แนวคิดเอาไว้ว่า ได้ให้แนวคิดเอาไว้ว่า
การพัฒนาคุณธรรมในการจัดการศึกษาด้านจริยศึกษา ผู้สอนควรปลูกฝังแนวคิดที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เกิด
พัฒนาการดังต่อไปนี้

1. การยอมรับความแตกต่างระหว่างความดีกับความชั่ว ตระหนักเสมอว่า ความดี
ที่คนขึ้นชอบยกย่อง ผลิตผลของความดีนำความสุขมาให้ (สุโข ปุณฺณสส อุจจโย)

2. ถือหลักสากลในการพิจารณาสภาพการณ์ไกล สามารถนำเกณฑ์การ
แยกแยะ ความดี ความชั่ว กำหนดเป็นกฎคุณธรรมให้เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

3. ความเข้าใจคุณธรรมซึมซาบอยู่ในจิตใจ สร้างค่านิยมคุณธรรมที่ถูกต้อง

4. ความต่อเนื่องสัมพันธ์ของระบบที่สร้างเสริมคุณภาพ มีแก่นสารชัดเจน

5. การวิเคราะห์วิจารณ์ความประพฤติได้ ด้วยแนวทางของตนเอง

6. การตัดสินใจคุณธรรม เป็นการตัดสินใจว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ

นอกจากนี้แล้ว ประภาศรี ศรีอำไพ (2540 : 8-9) กล่าวว่า จริยธรรมที่ดีควรมีพื้นฐาน

การจัดการที่สำคัญอีก 3 ประการ คือ

1. ความรู้เรื่องจริยธรรม (Moral Principles) ได้แก่
  - 1.1 เริ่มจากตนเอง (Self)
  - 1.2 การแลกเปลี่ยนผู้อื่น (Exchange)
  - 1.3 ความสัมพันธ์ต่อเนื่อง (Relationship)
  - 1.4 ระบบสังคม (Social System)
  - 1.5 การใช้ประโยชน์และสัญญาประชาคม (Utility and Social Contract)
  - 1.6 หลักมโนธรรมสากล (Universal)
2. คุณค่าทางจริยธรรม (Value Clarification) ได้แก่
  - 2.1 การเลือกคุณค่า (Choosing)
  - 2.2 การปฏิบัติตามคุณค่า (Acting)
3. องค์ประกอบของจริยธรรม (Moral Element) ได้แก่
  - 3.1 ระเบียบวินัย (Discipline)
  - 3.2 สังคม (Society)
  - 3.3 อิสรภาพสำนึกมโนธรรมของตนเอง (Autonomy)

สรุปได้ว่า คุณธรรม จริยธรรม เป็นสิ่งที่สังคมยอมรับว่าดี และต้องการจะรักษาไว้ โดยเห็นว่าการที่คนมีคุณธรรมเป็นสิ่งที่มีความหมาย ทั้งต่อตนเองและสังคมโดยรวม ทำให้เป็นสุข สังคมร่มเย็นบังเกิดความก้าวหน้า ปัญหาสังคมมีน้อยผู้คนไม่เบียดเบียน แต่จะเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน การปลูกฝังคุณธรรมจึงมีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องดำเนินการในโรงเรียนมัธยม เพื่อให้ นักเรียนได้เกิดความรู้สำนึกในหน้าที่ของการพลเมืองที่ดีเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีสันติสุข

การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียน

หลักการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ในโรงเรียน เริ่มตั้งแต่ผู้บริหารโรงเรียน ครู-อาจารย์และเจ้าหน้าที่อื่นๆ โดยเน้นปฏิบัติมากกว่าการ จดจำเนื้อหาที่สำคัญผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จะต้องเป็นแบบที่ดีที่นักเรียนจะยึดถือและปฏิบัติตามได้อย่าง ถูกต้อง เพราะจริยธรรมซึ่งนำไปสู่การมีคุณธรรมในบุคคลนั้น จะเกิดขึ้นจาก ความคิดรวบยอดของ บุคคล ดังนั้นการได้พบได้เห็นสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวที่ดี นับว่ามีส่วนสำคัญยิ่ง ในการปลูกฝังคุณธรรม ให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา

เพื่อให้การปลูกฝังนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมศึกษาดำเนินการตามวัตถุประสงค์ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกรมสามัญศึกษาได้กำหนดหลักการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ไว้ดังนี้ (กรมสามัญศึกษา. 2535 : 47)

1. การจัดการเรียนการสอน จะต้องปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่ไปกับความรู้
2. ทุกงาน / โครงการภายในโรงเรียนสามารถปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมได้
3. บรรยากาศ สิ่งแวดล้อม และแบบอย่างที่ดี เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม

4. การร่วมคิดร่วมทำของบุคลากรทุกฝ่าย ช่วยให้การปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมของนักเรียนได้ผล
  5. การที่นักเรียนได้คิด ปฏิบัติ และมีความพึงพอใจในงาน กิจกรรมและเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันจะช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาลักษณะนิสัยและคุณธรรมของตนเอง
  6. การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมควรคำนึงถึงหลักการทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และความแตกต่างระหว่างบุคคล
  7. การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมต้องทำอย่างต่อเนื่องและมีพัฒนา
  8. การติดตามและประเมินผลต้องทำอย่างมีระบบทั้งจากผู้อื่นและโดยตนเอง
- กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 55-60) ได้ให้หลักการจัดกิจกรรมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ไว้ดังนี้
1. แนวทางการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม คือ
    - 1.1 จัดโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ให้เอื้ออำนวยต่อการสอนคุณธรรม จริยธรรม อย่างสืบเนื่องสม่ำเสมอ
    - 1.2 ให้นักเรียนได้เห็นตัวแบบอย่างทางคุณธรรมที่หลากหลาย โดยให้ครู-อาจารย์ และให้เจ้าหน้าที่ต่างๆ คนในโรงเรียนประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมตามหน้าที่ของตนโดยสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย
    - 1.3 ดำเนินการอบรมสั่งสอนนักเรียนทั้งนอกและในห้องเรียนให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรม และหน้าที่ของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอสืบเนื่องไม่ขาดตอน
    - 1.4 กิจกรรมการส่งเสริมการจัดจริยธรรมภายนอกโรงเรียนให้สัมพันธ์กับภายในโรงเรียน
    - 1.5 กำหนดระเบียบโรงเรียนในเรื่องต่างๆ ตามหลักธรรม และดำเนินการให้นักเรียนถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ
    - 1.6 ส่งเสริมการสอนจริยธรรมในห้องเรียน ให้มีทั้งการเรียนทฤษฎีและปฏิบัติ
    - 1.7 ส่งเสริมให้การสอนแทรกคุณธรรม จริยธรรม ในการสอนวิชาต่างๆ และจัดกิจกรรมทุกอย่างของโรงเรียน
    - 1.8 ส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้คิดให้มากที่สุดเมื่อมีโอกาส
    - 1.9 จัดกิจกรรมเพื่อยกย่องชมเชย เมื่อนักเรียนปฏิบัติตนอย่างมีคุณธรรม
    - 1.10 จัดให้มีอุปกรณ์การเรียนการสอนจริยธรรม กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมตามความเหมาะสม
    - 1.11 ส่งเสริมให้นักเรียนประเมินผลงาน การปฏิบัติตน แล้วนำผลการประเมินไปปรับปรุงเพื่อพัฒนางาน และพัฒนาตนเองต่อไป
    - 1.12 จัดให้มีการประเมินผล และเสนอผลการจัดการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ
    - 1.13 จัดกิจกรรมกระตุ้นให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรม ที่มีต่อตนเองและสังคม
    - 1.14 ส่งเสริมให้นักเรียนคิดวิเคราะห์คุณธรรมที่ทำให้งานสำเร็จผล

1.15 ให้นักเรียนมีโอกาสสำรวจตัวเอง และเลือกแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนให้มี
คุณธรรม จริยธรรม ตามที่ต้องการ

1.16 จัดให้มีการประสานงานกับผู้ปกครอง ชุมชน และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
อย่างสม่ำเสมอ

2. คุณลักษณะของครูที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม คือ

2.1 เป็นแบบอย่างที่ดี

2.2 เป็นกัลยาณมิตร มีน้ำใจ ให้กำลังใจและเสริมแรงนักเรียนให้พัฒนาตนเอง

2.3 ใฝ่หาความรู้ทางธรรม และจิตวิทยาอยู่เสมอ

2.4 ทำงานอย่างมีหลักการและมีระบบ

2.5 มีความสามารถในการตั้งคำถามหลากหลาย เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนคิด

เชิงจริยธรรม

2.6 สามารถสร้างสื่อและนำสถานการณ์แวดล้อม (ข่าว เหตุการณ์เฉพาะหน้า ฯลฯ)
มาใช้ประโยชน์ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมได้อย่างหลากหลาย

3. คุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังในโรงเรียน โดยโรงเรียนต้องพิจารณาคุณธรรม
จริยธรรม ที่ปลูกฝังโดยวิเคราะห์จากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้

3.1 หลักสูตรแนวคิดพื้นฐาน หลักการ จุดหมาย จุดประสงค์ของกลุ่มวิชา/รายวิชา

3.2 สภาพสังคมปัจจุบัน สภาพเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ขนบธรรมเนียม
ประเพณี วัฒนธรรม ผลการวิจัย และข้อคิดเห็นของนักวิชาการ

3.3 สภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียน ปรัชญา คำขวัญของโรงเรียน
สภาพปัญหาของโรงเรียนและชุมชน การระดมแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ผู้นำท้องถิ่น
และคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน

3.4 นโยบายและทิศทางในการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา พ.ศ. 2534-2535
กรมสามัญศึกษาได้มุ่งเน้นคุณธรรมเรื่องขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู ความรับผิดชอบ
การพึ่งตนเอง และการมีวินัย

4. วิธีการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม มีหลักการ 3 วิธี คือ

วิธีที่ 1 การสอดแทรกในการสอนรายวิชาต่างๆ

วิธีที่ 2 การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยตรง

วิธีที่ 3 การบูรณาการกับชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน

สรุปได้ว่า หลักการในการจัดจริยศึกษาในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาไว้ ดังนี้

1. จริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ทุกคนต้องเรียนรู้และปฏิบัติ
ในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ

2. การจัดจริยศึกษาจะต้องดำเนินการ ทั้งในการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
ข้อปฏิบัติของผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน และเจ้าหน้าที่อื่นๆ ในโรงเรียนระเบียบของโรงเรียน
การเรียนการสอนจริยธรรมศึกษาให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ และมีสัมพันธ์กับโรงเรียน

3. การสอนจริยธรรมศึกษา ต้องให้ผสมผสานอยู่ในทุกวิชา และกิจกรรมของ
โรงเรียน

4. การพัฒนาบุคลิกภาพต้องยึดหลักจริยธรรมเป็นแนวปฏิบัติโดยให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย

5. มวลชนต้องปฏิบัติตามจริยธรรม คือ งดเว้นการทำชั่ว ทำความดี และมีจิตบริสุทธิ์

6. การจัดสิ่งแวดล้อมจะต้องจัดและควบคุมให้เป็นไปทางสนับสนุนหรือส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักจริยธรรม

การสอดแทรกในการสอนแต่ละรายวิชา

การให้การศึกษาในโรงเรียนนั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ มุ่งพัฒนาเสริมสร้างให้นักเรียนเป็นผู้นำมีความรู้ และให้เป็นผู้ที่มีความประพฤติดีซึ่งจุดมุ่งหมายทั้ง 2 ประการดังกล่าว จะบรรลุผลสำเร็จได้หรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับครูผู้สอนเป็นสำคัญ

สมพงษ์ จิตระดับ (2536 : 179-180) ได้กล่าวถึงแนวทางการสอนจริยธรรมในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ในการสอนจริยธรรมศึกษา โรงเรียนควรเพิ่มเติมหลักธรรมและแนวคิดทางพุทธศาสนาให้แก่แก่นักเรียนด้วย
2. การส่งเสริมการปฏิบัติเป็นสิ่งที่โรงเรียนต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การยกย่องชมเชย การประกาศเกียรติคุณแก่นักเรียน เป็นสิ่งที่ควรได้รับการยกย่องสนับสนุน จากทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
3. การให้การอบรม หรือการให้คำแนะนำที่เกี่ยวกับจริยธรรมควรพยายามกระทำเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย จะได้และน่าสนใจกว่า
4. โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่อยู่ใกล้ชิดกับวัดซึ่งในชุมชนนั้น โรงเรียนจึงควรจัดกิจกรรมที่ก่อประโยชน์แก่หลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น จัดโครงการธรรมทายาทเพื่อบวชเป็นสามเณรในระหว่างปิดภาคการศึกษา เป็นต้น
5. โรงเรียน คณะครู ควรร่วมมือกับผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด เช่น พบปะพูดคุยเยี่ยมเยียนตลอดจนปรึกษาหารือร่วมกันตามโอกาสและความเหมาะสม ครูควรหาโอกาสติดตามผลนักเรียนแต่ละคนตามสถานที่เกิดขึ้นในครอบครัวของนักเรียน
6. การจัดสิ่งแวดล้อม บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน และห้องเรียน จะต้องสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย มีวินัยอยู่เสมอ ทั้งควรเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมสิ่งแวดล้อมบางอย่างที่น่าสนใจและชวนติดตามเกี่ยวกับจริยธรรมอยู่เสมอ เช่น กาดิรรูปการ์ตูนทางจริยธรรม คติสอนใจ การจัดป้ายนิเทศ เป็นต้น
7. ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรจะได้มีการร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือ กำหนดแผนงานการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน
8. ควรจัดให้มีการศึกษานอกสถานที่ เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ประสบการณ์ ตลอดจนวิธีดำเนินงานการส่งเสริมจริยธรรมระหว่างโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่น
9. โรงเรียนควรดำเนินการส่งเสริมจริยธรรมระหว่างโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่น
10. โรงเรียนควรดำเนินการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องไม่ควรเร่งรัดหรือรีบร้อน เพื่อให้เห็นผลงานในระยะเวลานั้น ๆ เป็นอันขาด

11. ควรพิจารณาบุคคลในชุมชนที่มีคุณธรรมดีเด่นมาร่วมเป็นวิทยากรบรรยาย
กรมสามัญศึกษา (2546 : 55-60) ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมการปลูกฝังคุณธรรม
จริยธรรม โดยวิธีการสอดแทรกการสอนรายวิชาต่างๆ ได้แก่ การสอดแทรกในการนำเข้าสู่บทเรียน
และการสอดแทรกในกิจกรรมหรือเนื้อหา

สรุปได้ว่า การศึกษาดี คือ มีการศึกษาจริยธรรม โดยเฉพาะจะสำเร็จประโยชน์ต่อนักเรียน
ได้จริงเราต้องมืองค์ประกอบ ดังนี้

1. มีครูดี คือ มีครูซึ่งเป็นผู้มีคุณลักษณะสมบูรณ์ พร้อมทั้งด้านความรู้และ
ความประพฤติเหมาะสมต่อการเป็นผู้สอนคนให้เป็นคนดี มีความรู้ได้อย่างแท้จริง
2. วิธีการสอนดี จะเป็นวิธีการที่สามารถสอนหรือพัฒนานักเรียน ให้มีคุณลักษณะแห่ง
ความเป็นพลเมืองดีตามที่สังคมต้องการได้
3. มีสิ่งแวดล้อมดี คือ จัดพัฒนาสิ่งทั้งปวงที่เอื้อต่อการพัฒนาให้นักเรียนเป็นผู้มี
ความประพฤติดี

การบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน

การศึกษาในโรงเรียนเป็นแบบจำลองในการดำรงชีวิตของเยาวชนที่จะออกไปสู่สังคม
อนาคตในชุมชน ดังนั้นการจัดบรรยายภาคการดำเนินชีวิตในโรงเรียน จึงมีความจำเป็นที่ต้องให้ผู้เรียน
ได้รู้จักฝึกคุณธรรม จริยธรรมอย่างผสมผสานกลมกลืนทั้งในโรงเรียนกระแสของสังคม ชุมชน และ
คุณธรรม จริยธรรม ไว้ดังนี้ (กรมสามัญศึกษา. 2546 : 112)

1. กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาความประพฤติ และระเบียบวินัย ได้แก่
  - 1.1 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี นักเรียนศึกษาวิชาทหาร
  - 1.2 กิจกรรมอบรมนักเรียนประจำสัปดาห์
  - 1.3 กิจกรรมเข้าค่ายนักเรียนใหม่
  - 1.4 การรักษาความสะอาด การตรงต่อเวลา การแต่งกาย การเข้าแถว
และการทำความเคารพ

2. กิจกรรมส่งเสริมธรรม จริยธรรม ได้แก่

- 2.1 การประหยัดและออม
- 2.2 การเสียสละ
- 2.3 ความขยันหมั่นเพียร
- 2.4 ความอดทน อดกลั้น
- 2.5 ความเมตตากรุณา
- 2.6 ความสามัคคี
- 2.7 มีหลักฐานการจัดและมีการเผยแพร่

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 55-60) ได้เสนอทิศทางการจัดกิจกรรม การปลูกฝัง
คุณธรรม จริยธรรม โดยวิธีการบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน ได้แก่

1. จัดกิจกรรมภายในโรงเรียน เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด กิจกรรมชุมนุม
กิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นต้น

2. จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน เช่น บริเวณโรงเรียนสะอาด ร่มรื่น สวยงาม มีป้ายคำขวัญเตือนใจนักเรียน มีการรักษาสถานที่และอุปกรณ์ต่างๆ อยู่ในสภาพดี เป็นต้น

3. จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมเนื่องในวันรัฐพิธี/ราชพิธี กิจกรรมวันพ่อ/วันแม่/วันเด็ก กิจกรรมต่อต้านโรคเอดส์ กิจกรรมรณรงค์ ประชาธิปไตย กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

กรมสามัญศึกษา (2546 : 50) ได้กำหนดขอบข่ายของงานด้านการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน ไว้ดังนี้

1. จัดระบบสารสนเทศเกี่ยวกับการแก้ไขพฤติกรรมนักเรียน
2. จัดครู - อาจารย์ติดตามดูแลนักเรียน
3. กิจกรรมประจำชั้น
4. ประชุมผู้ปกครอง สมาคมผู้ปกครองและครู สมาคมศิษย์เก่า
5. จัดให้มีสารวัตรนักเรียน

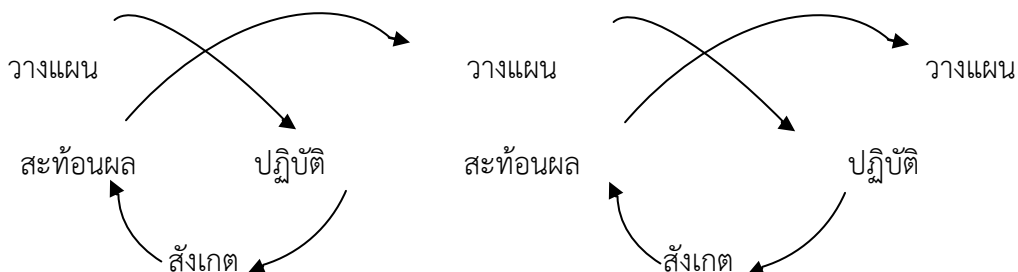
สรุปได้ว่า การส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติงานปกครองนักเรียน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นความรู้ คู่ความดีเพื่อให้สามารถออกไปใช้ในสังคมได้อย่างสันติสุข ทั้งนี้ต้องมีการดำเนินงานที่เป็นระบบและละเอียดอ่อน เนื่องจากเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจและเป็นเรื่องที่ต้องร่วมมือกันทุกฝ่ายในการปลูกฝังความดีงามให้แก่ นักเรียน

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research : PAR)

ในการแก้ไขเพื่อแก้ปัญหาโดยทั่วไปแล้วไม่ว่าจะเป็นตัวปัญหา ผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่อยู่กับตัวปัญหาตลอดจนผู้ที่ถูกวิจัย จะถูกกำหนดโดยผู้วิจัยเท่านั้นไม่มีโอกาสได้พูดได้แสดงความคิดเห็น หรือได้สะท้อนสภาพความเป็นจริงที่เขากำลังเผชิญอยู่ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นการวิจัยที่แตกต่างไปจากวิจัยทั่วไปเหล่านั้น เพราะแนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) คือการพูดแทน คิดแทน ทำแทนพวกเขาเหล่านั้น และมีหลักการสำคัญๆ คือ จะทำอย่างไรจึงทำให้ผู้ที่อยู่กับปัญหาหรือเผชิญกับปัญหาเป็นผู้มีบทบาทหลักในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุแห่งปัญหาเหล่านั้นอย่างเป็นระบบ ค้นหาแนวทางปฏิบัติ และแก้ปัญหาได้จริงให้เขาระดมทุกอย่างภายในภายนอกชุมชน หน่วยงานหรือองค์กรมาใช้แก้ปัญหา ให้เขาเรียนรู้การแก้ปัญหาแบบทำไปเรียนรู้ไป โดยผู้วิจัยเปลี่ยนมาเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างกระบวนการนี้ให้เกิดขึ้น (Participatory action research : PAR) เกิดจากการเอาแนวคิด 2 ประการ ต่อไปนี้ มาผสมผสานกัน คือ

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research : AR) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยได้เลือกกิจกรรมอย่างหนึ่งที่เห็นว่าดี เหมาะสม ตามความรู้ความเข้าใจของผู้วิจัย มาดำเนินการปฏิบัติเพื่อทดลองกับผู้วิจัย และประเมินว่าใช้ได้หรือไม่ มีความเหมาะสมและเป็นจริงเพียงใด โดยใช้หลักการและแนวคิดของเคอร์ต เลวิน (Kurt Lewin) (1946) ซึ่งเลวิน อธิบายว่า การวิจัยปฏิบัติการเหมือนกับการดำเนินงานในลักษณะของการหมุนรอบตัวเป็นชั้นๆ เจาะลึกลงไปแบบเกลียว

สว่าน (Spiral) ประกอบด้วยการวางแผน (Plan) การปฏิบัติการ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อน (Reflect) ผลการปฏิบัติดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 เกลียวของการวิจัยปฏิบัติการ ดัดแปลงจาก : Kurt Lewi

ในการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการ ไม่จำเป็นต้องเริ่มที่ขึ้นวางแผนเสมอไป บางครั้ง คณะผู้วิจัยอาจจะมีการวางแผนการปฏิบัติเรียบร้อยแล้ว (ซึ่งได้มาจากการศึกษาการทำงานที่ทำอยู่) ก็เริ่มด้วยการปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่ 1 ของการดำเนินงาน บางกลุ่มอาจมีข้อมูลจากงานที่ทำอยู่แล้ว อาจจะเริ่มปฏิบัติงานวิจัยในขั้นของผู้สะท้อนเพื่อที่จะกำหนดแผนการปฏิบัติต่อไป อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่จำเป็นต้องเริ่มที่การสะท้อน เพื่อที่จะกำหนด หรือการวางรูปแบบการปฏิรูประบบการงาน ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแนวคิดที่สนใจร่วมกัน (thematic concern) อันเป็นพื้นฐานของการวางแผนและการปฏิบัติงานต่อไป (ส. วาสนา ประवालพฤกษ์. 2538)

2. การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research : PR) เป็นการวิจัยที่ผู้วิจัยเป็นผู้กำหนดปัญหา และรู้แนวทางแก้ปัญหา เป็นผู้ตัดสินใจและยืนยันเจตนาธรรมณ์ที่จะแก้ปัญหาเหล่านั้น ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทุกขั้นตอนเป็นสิ่งที่ผู้ถูกวิจัย ร่วมรับรู้และใช้ประโยชน์ด้วย กระบวนการวิจัยดำเนินไปในลักษณะการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างผู้วิจัยกับผู้ถูกวิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้นๆ การวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้ข้อมูลที่ได้จะมีความชัดเจน สะท้อนความคิดอ่าน นิสัยใจคอ ความต้องการ และแบบแผนการดำเนินชีวิตของผู้ถูกวิจัยได้

ความหมาย

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง เช่น “investigation action research” (IAP) “research participative” หรือ “research action” เป็นต้น บางทีเรียก “collaborative action research” แต่ไม่ว่าจะเรียกว่าอย่างไร นัยแห่งความหมายก็คล้ายกัน (พันธุ์ทิพย์ รามสูตร. 2540) และจากแนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการ และการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ดังกล่าวข้างต้นนั้น เมื่อนำมารวมกันเป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research : PAR) จึงหมายถึง การวิจัยที่ผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัยได้มีโอกาส กำหนดปัญหา วางแผน ปฏิบัติการแก้ปัญหา สังเกตการณ์ และสะท้อนผลการทำงานร่วมกัน เป็นวิธีการที่ผู้ถูกวิจัย หรือชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วม ในการวิจัยคือ มีส่วนร่วมในการช่วยให้ข้อมูล ช่วยวิเคราะห์ข้อมูลตลอดจนช่วยวิธีแก้ปัญหา วางแผน หรือปฏิบัติการแก้ปัญหา หรือส่งเสริมกิจกรรมนั้นๆ กล่าวคือ มีส่วนร่วมตั้งแต่การระบุปัญหา การดำเนินการ การติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผล (สุรางค์ จันทวานิช. 2540) หรือ หมายถึง กระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือชุมชนเข้า

มาร่วมศึกษาปัญหาหรือกระทำร่วมกันกับนักวิจัย ผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้น การนำเสนอผลและการอภิปรายผลการวิจัย เป็นการเริ่มต้นของคนที่อยู่กับปัญหา (problems people) ค้นหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิชาการ เป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนเคยเป็นประชากร ที่ถูกวิจัยกับบทบาทเปลี่ยนเป็นผู้ร่วมในการกระทำวิจัย โดยการมีส่วนร่วมนี้จำต้องมีตลอด กระบวนการวิจัย (พันธุทิพย์ รามสูตร. 2540) หรือ หมายถึง การทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัย กับสมาชิกในชุมชน ทำการศึกษาชุมชน เน้นการวิเคราะห์ชุมชน เพื่อค้นหาศักยภาพ ปัญหา แนวทางแก้ปัญหาด้วยการวางแผน ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ประเมินงานเป็นระยะเพื่อปรับเปลี่ยน แผนการดำเนินการให้สามารถบรรลุผู้กระทำเป้าหมาย (บุญนาค ตีวกุล. 2540) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ ผู้คนในองค์กรหรือชุมชนมิใช่ผู้ถูกกระทำ แต่เป็นผู้กระทำที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย (Whyte. 1991) สิ่งสำคัญที่ถือว่าเป็นหัวใจของกระบวนการวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือการจัดชุมชนและมีส่วนร่วมของประชาชน (ปาริชาติ วัลย์เสถียร. 2543)

กล่าวโดยสรุปแล้ว การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ผู้คนจำนวน หนึ่งในองค์กรหรือชุมชน เข้ามาศึกษาปัญหาโดยกระทำร่วมกับผู้วิจัย ผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้น จนกระทั่งเสร็จสิ้นการเสนอและการอภิปรายผลการวิจัย

ลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาแนวคิดและความหมายของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ผ่านมา นั้น อาจทำให้ภาพของการวิจัยดังกล่าวยังไม่ชัดเจนนัก ดังนั้น เพื่อให้ผู้ศึกษาเห็นภาพของการวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมลักษณะความสำคัญของการวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่นักวิชาการต่างๆ เสนอแนะไว้ มาเสนอให้ทราบ ดังต่อไปนี้

ในปี 2531 ชูเกียรติ สีสุวรรณ (ชูเกียรติ สีสุวรรณ. 2531 ; อ้างอิงมาจาก สิทธิรัฐ ประพุทธนิติสาร. 2547) ได้เสนอแนะว่า การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยเชิง คุณภาพที่มีคุณลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. เป็นการเน้นศึกษาชุมชน โดยมองคนในฐานะสมาชิกของชุมชน และพฤติกรรม ของคนจะถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
2. เน้นการสังเกตและการสัมภาษณ์ รวมทั้งการใช้ชีวิตในชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลเฉพาะ เรื่องอย่างละเอียด ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานในการเก็บข้อมูล เพื่อให้สามารถแน่ใจว่านักวิจัยและ ชาวบ้านเข้าซึ่งกันและกันอย่างถูกต้อง ไม่คลาดเคลื่อน รวมทั้งการให้ความสำคัญกับข้อมูล และ ความคิดของชาวบ้าน
3. เน้นการแสวงหาแนวทางการแก้ปัญหา โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ ปัญหาชุมชน และศึกษาดูว่าทรัพยากรในท้องถิ่นมีอะไรบ้างที่จะนำไปสู่การแก้ไข
4. เน้นการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกโครงการเพื่อนำไปปฏิบัติ ทั้งพิจารณาจากปัญหาเร่งด่วนจากชุมชน โดยชุมชนเป็นผู้พิจารณา
5. เน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ไขปัญหาทุกขั้นตอน และสามารถ ดำเนินงานได้ต่อไปหลังจากนักวิจัยออกจากพื้นที่แล้ว

และในปี 2540 พันธุทิพย์ รามสูตร ได้เขียนหนังสือการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม และได้กล่าวถึงลักษณะเด่น 10 ประการของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไว้ดังต่อไปนี้

1. เป็นการสร้างความรู้ (Produce Knowledge) โดยการผสมผสานระหว่างความรู้จากนักวิชาการกับความรู้พื้นบ้าน เป็นการเรียนรู้ร่วม (Co-generative Learning) ระหว่างชาวบ้านกับนักวิจัย

2. รูปแบบความรู้ที่ได้จากการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นลักษณะปฏิสัมพันธ์ (interactive) และสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ซึ่งเป็นวิถีชีวิตเป็นปริศนาทางจิตที่รวบรวมเอาความอยากรู้อยากเห็นเข้ากับความคิดกว้าง ความผจญภัย เข้ากับการผจญภัยสิ่งใหม่ เป็นความต้องการที่จะส่งเสริมความรู้แก่ตนเองโดยผ่านวิธีใหม่ ความรู้ที่เกิดขึ้นไม่ใช่เกิดจากการเรียนแต่เกิดจากการปฏิบัติ เป็นการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องและการทำงานอย่างเป็นระบบ ที่นำไปสู่รูปแบบความคิดที่ยืดหยุ่นมาก

3. แค่ความเข้าใจกันนั้นยังไม่พอ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมยังไม่พอ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมยังลงมือกระทำทำให้ความเข้าใจกันนั้นออกมาเป็นรูปธรรม เป็นความจริง (Act to Transform Reality) ดังนั้น จังหวะของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นการสะท้อนความคิด ลงมือปฏิบัติ และสะท้อนความคิด แล้วลงมือปฏิบัติ ไปเช่นนั้น (Reflection Action Reflection Action) จึงเท่ากับการทบทวนความคิด และสะท้อนความคิดของตนเองแล้วนำไปลงมือปฏิบัติ เป็นการชี้้นำการปฏิบัติ ที่ทำให้บุคคลตระหนักถึงการที่ตนเองเป็นที่พึ่งแห่งตนหรือตนชี้้นำตนเอง

4. การลงมือปฏิบัติความรู้ หรือการใช้ความรู้ลงสู่การปฏิบัติ (Practical) เป็นลักษณะเด่นของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประการหนึ่ง ที่เน้นการชูประเด็นปัญหาที่สำคัญและความเป็นจริงของท้องถิ่น เป็นการให้การศึกษแก่คนในท้องถิ่นที่เน้นความรู้ที่เป็นทฤษฎีและการวิเคราะห์วิจารณ์

5. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการเบ็ดเสร็จ (Inclusive) ที่ใช้ที่ใช้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยการสร้างความรู้จากวิธีการและความรู้ที่มีอยู่ โดยไม่พยายามแยกหรือจำกัดขอบเขตสิ่งใด ทุกความคิดเห็นจำได้การรับฟังและยอมรับ เป็นการให้โอกาสทุกคนได้เรียนรู้ (Learning for all) ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของการวิจัยแบบนี้

6. กระบวนการทางการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นสิ่งมีต้นตน ชีวิต รูปร่าง (Organic) เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ไม่มีเวลาจำกัด เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ไม่มีเวลาจำกัด เป็นรูปแบบเปิดที่ไม่สามารถกำหนดแผนการไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ไม่มีทฤษฎีตายตัว ไม่มีกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ หรืออุดมการณ์เป็นกรอบกำหนด

7. สร้างความตระหนักถึงความเป็นตัวของตัวเอง (Self-awareness) การสร้างความตระหนักในตนให้เกิดขึ้นกับประชาชนนั้น จะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะช่วยให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในตัวเองและมีพลังที่จะให้ความชุ่มชื้นแก่ชีวิตของตนเองและผู้อื่น พลังนี้จะทำให้ทุกคนต่อสู้ดิ้นรนเพื่อชีวิตที่ดีกว่า รู้คุณค่าประสบการณ์ของตน มีความเชื่อมั่นและกล้าที่จะให้คุณค่าที่จะให้ประสบการณ์ของผู้อื่น การให้เกียรตินับถือซึ่งกันและกันจะเกิดขึ้นผ่านทางการร่วมมือ ความใส่ใจที่มีให้แก่กัน และผ่านความรัก ความอาทร

8. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะช่วยสร้างสังคมนิเวศน์ (Ecological Society) ที่คนในสังคมมีการพึ่งพาอาศัยกัน เลิกลัทธิระบบเจ้านาย สร้างความผสมผสานกลมกลืนระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับมนุษย์ให้เกิดขึ้นใหม่

9. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการมองอนาคต (Future Oriented) ดังนั้นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะต้องรู้จักวิธีสร้างฉากสำหรับการเรียนรู้ในชุมชน การจัดการในลักษณะที่ไม่มีกรจัดทำโปรแกรมล่วงหน้า การทำให้เกิดการช่วยตัวเองของชุมชน การสร้างแนวทางสำหรับการกระทำแนวทางปฏิบัติไม่เคยมีอยู่ก่อน ทบทวนการปรับเปลี่ยน การปรับปรุงระบบที่เขาเป็นสมาชิกอยู่

10. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการเสริมสร้างศักยภาพให้มนุษย์ทุกคนสามารถที่จะจัดการเรื่องต่างๆ ในสังคมของเขาได้

ส่วนซูมายาโอ (Sumayao, 2542) ก็ได้เสนอองค์ประกอบและลักษณะที่สำคัญของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. ปัญหาของการวิจัยที่เกิดขึ้นในชุมชนเป้าหมาย จะต้องเกิดขึ้นจากการความเข้าใจ การวิเคราะห์ปัญหา การพยายามแก้ไขโดยคนในชุมชนเอง โดยนักวิจัยภายนอกชุมชนวิเคราะห์สถานการณ์/สภาพปัญหาตามแนวคิดและวิธีการของตนเพียงฝ่ายเดียว
2. เป้าหมายสุดท้ายของการวิจัยคือ การเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างถอนรากถอนโคน เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เพราะฉะนั้นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงคือประชาชนในเป้าหมายของการวิจัยนั่นเอง
3. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเรียกร้องการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันและเต็มที่ของชุมชนตลอดกระบวนการของการวิจัย ตั้งแต่ต้นจนจบ คือ การทำความเข้าใจและนิยามปัญหาของการวิจัยการเลือกวิธีการแก้ไขปัญหา การวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ และการทำกิจกรรมที่จะตามมาจากผลการวิจัย
4. กระบวนการของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะก่อให้เกิดจิตใต้สำนึกในหมู่ประชาชน เกิดความหวงแหนทรัพยากรต่างๆ ของตนและมุ่งสู่การพึ่งตนเอง
5. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ทำให้การวิเคราะห์ความเป็นจริงในสังคมได้แม่นยำขึ้น
6. นักวิจัยภายนอกเป็นเพียงผู้มีส่วนร่วมที่หุ่มเท เป็นผู้อำนวยความสะดวก และเป็นผู้เรียนรู้ตลอดกระบวนการวิจัย

ในปัจจุบัน วิโรจน์ สารรัตน์ (2548 ก) ได้เปรียบเทียบการวิจัยแบบเดิมว่า คล้ายคลึงกับรูปแบบการบริหารที่ใช้อยู่เดิม โดยเฉพาะในประเด็นที่ผู้บริหารจะแสดงตนเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รู้ดี และกล่าวถึง การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ว่าเป็นเทคนิคการวิจัยที่มีการวิจัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

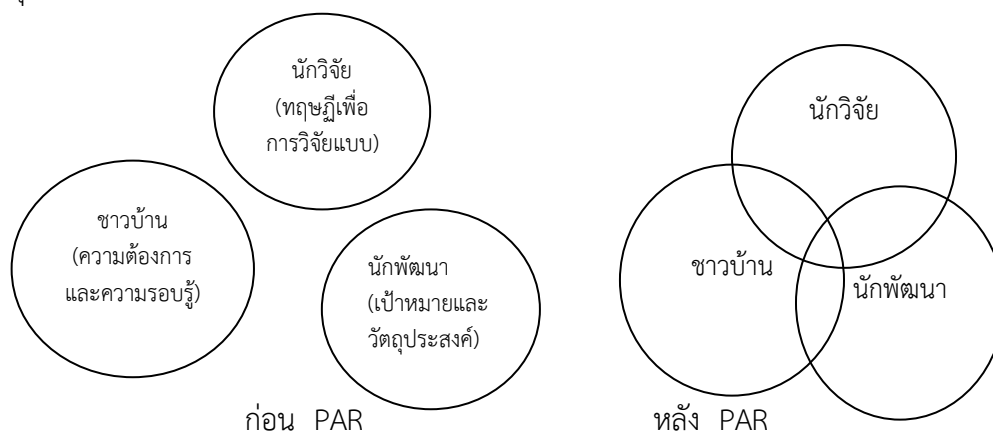
1. เปลี่ยนจากบนสู่ล่าง (Top - down Approach) เป็นแบบล่างขึ้นบน (Bottom - up Approach)
2. เปลี่ยนบทบาทจากผู้ถูกวิจัย จากผู้ถูกกระทำ (Passive) เป็นผู้ถูกกระทำ (Active) หรือ ผู้ร่วมกระทำ (Participant)
3. เปลี่ยนวิธีการวิจัย จากการศึกษาพวกเขา (On them) เป็นการวิจัยโดยพวกเขา

เขา (By Them) กล่าวคือ ผู้ถูกวิจัยจะมีส่วนร่วมในการทำวิจัยทุกขั้นตอน ทั้งเป็นผู้ตัดสินใจ ผู้ปฏิบัติ และผู้ร่วมได้รับผลจากการปฏิบัตินั้น

4. เปลี่ยนบทบาทของวิจัย จากการเป็นผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้รู้ดีจากภายนอก (Outside Expert) กลายเป็นผู้ร่วมวิจัยที่เสมอภาคกัน

5. เปลี่ยนจุดมุ่งหมายในการวิจัย ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อทำความเข้าใจ หรือเพื่อความรู้ในปรากฏต่าง ๆ ที่เป็นอยู่เท่านั้น แต่จะต้องมีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในทิศทางที่พึงประสงค์ด้วย และคาดหวังว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนอย่างต่อเนื่องจากความมีพันธะผูกพันและจากการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนนั้น

จากการศึกษาแนวคิด ความหมาย และลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พอสรุปได้ว่า ในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่มีผู้เกี่ยวข้องอยู่อย่างน้อย 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายแรก คือ ชาวบ้าน อันประกอบด้วยแกนนำ กลุ่มผู้ที่อยู่อาศัยกับปัญหา ฝ่ายที่สอง นักพัฒนาที่มีภารกิจในชุมชน ทั้งที่มาจากหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานพัฒนาเอกชน หรือองค์กรศาสนา การกุศลต่างๆ ฝ่ายที่สาม คือนักวิชาการที่เป็นนักวิจัย ผู้ที่ต้องการแสวงหาองค์ความรู้แบบใหม่ เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ในชุมชน (สิทธิรัฐ ประพุทธนิตินสาร. 2547) ซึ่งในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น ผู้วิจัยต้องถือว่า ผู้ถูกวิจัย หรือชาวบ้าน ซึ่งเป็นคนในองค์การเป็นผู้ที่อยู่กับข้อมูล อยู่กับความจริง เป็นผู้รู้ดีเท่ากับผู้วิจัย หรือมาดมากกว่าด้วยซ้ำไป ปัญหาของชาวบ้านจึงเริ่มจากชาวบ้าน ไม่ใช่สมมติฐานของผู้วิจัย หรือนักพัฒนาฝ่ายเดียว แต่ทั้งสามฝ่ายควรมีบทบาทในการร่วมกำหนดปัญหาและแนวทางในการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนา ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัย นักพัฒนา และชาวบ้านหรือผู้ถูกวิจัย ก่อนและหลังการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างนักพัฒนา นักวิจัยและชาวบ้าน ก่อนและหลังเรียนแบบ PAR

จากภาพประกอบ 2 วงกลมแต่ละวง คือโลกทัศน์ หรือวิธีการมองปัญหาของคนแต่ละกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัย โลกทัศน์ของแต่ละฝ่ายต่างกันไปตามกรอบแนวคิดที่ตนยึดถือ หลังจากเข้าสู่กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้ว คนทั้งสามกลุ่มจะมี “โลกทัศน์ร่วม” และความเข้าใจร่วมกันในเรื่องของการพัฒนา (สุภางค์ จันทวานิช. 2540)

ขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การที่ผู้วิจัยจะนำเอาระเบียบวิจัยของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปปรับ หรือประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาพร้อมกับชุมชนนั้น ควรปฏิบัติตามขั้นตอนที่นักวิชาการเสนอแนะไว้ ดังที่จะเสนอต่อไปนี้

พันธุทิพย์ รามสูต (2540) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ว่ากระบวนการการวิจัยปฏิบัติการอย่าง (แบบ) มีส่วนร่วมนี้ ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมชุมชน เพื่อที่จำให้ชุมชนมีความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยในระดับที่เสมอภาค ในทุกขั้นตอนจึงต้องมีการเตรียมชุมชนก่อนโครงการวิจัยจะเริ่มในแง่ต่างๆ เช่น การสร้างบูรณาการของชุมชน การส่งเสริมกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน การจัดลำดับของปัญหา การเลือกผู้แทน ผู้เข้าร่วมโครงการ เป็นต้น

2. อบรมนักวิจัยร่วมจากชุมชน ในฐานะเป็นนักวิจัยจากท้องถิ่น ให้มีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ในท้องถิ่น บทบาทของผู้นำที่เป็นนักวิจัยท้องถิ่น การจัดองค์การ ชุมชนรูปแบบของผู้นำ การสนับสนุนและมนุษยสัมพันธ์

3. กำหนดรูปแบบการวิจัย ทีมนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันกำหนดรูปแบบการวิจัย เช่น การแตกปัญหาทั่วไปที่ชุมชนเลือกแล้วลงเป็นปัญหาย่อยๆ ที่สามารถจะทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหาได้ทีละส่วนต่อไปก็กำหนดวิธีการที่จะรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ เครื่องมือที่จะใช้ ผู้ที่จะทำคำตอบหรือให้ข้อมูล รวมทั้งขนาดของตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือ การกำหนดรูปแบบคำถาม และวิธีถาม ฯลฯ

4. ลงมือเก็บข้อมูล โดยผู้ที่ได้รับการอบรมวิธีการเก็บข้อมูลมาแล้ว

5. ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ทีมนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันทำการประมวลผลและสรุปข้อมูล ให้ข้อสังเกต หรือข้อวิจารณ์สิ่งที่พบ วิเคราะห์ว่าเหตุใดจึงได้ข้อมูลเช่นนั้น เขียนสิ่งที่พบอย่างกว้างๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะประกอบ

6. ทาหรือผลการค้นพบกับชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเสนอกลับคืนต่อชุมชน ให้มีโอกาสดูตรวจสอบและแก้ไขความถูกต้อง ตลอดจนทำการวิเคราะห์สรุปประเด็น หรือชี้แนะแก่ทีมวิจัย กระบวนการหาเรื่องนี้อาจทำในรูปของการแสดงบทบาทสมมติ การประชุมกลุ่ม หรือวิธีการอื่นๆ เช่น จัดแสดงข้อมูลในรูปของกราฟแบบต่างๆ ในที่สาธารณะ หรือที่ชุมชนของชุมชน และกระตุ้นให้มีการออกความคิดเห็น การแสดงออกถึงความรู้สึกของชาวบ้าน การประเมินท่าทีและปฏิกิริยาต่อข้อมูลของชุมชน ที่รวบรวมได้จากกระบวนการวิจัย ตลอดจนการอบรมที่วางแผนให้สามารถเขียนโครงการได้ รวมทั้ง

7. วางแผนชุมชน โดยการอบรมที่วางแผนให้สามารถเขียนโครงการได้ รวมทั้งความสามารถในการจัดองค์การชุมชนด้วย โครงการที่ทีมวางแผนเขียนนี้ จะต้องนำมาปรึกษาหารือกับชุมชน ให้ชุมชนตรวจสอบแก้ไขและรับรองก่อนนำไปเสนอเพื่อขอทุนสนับสนุนต่อองค์กรที่เกี่ยวข้อง

8. นำแผนไปปฏิบัติ โดยการระดมทรัพยากร ทั้งบุคคลและชุมพลัง ตลอดจนองค์กรประชาชนต่างๆ ในชุมชน มาร่วมในปฏิบัติตามแผนที่จัดวางขึ้นจากข้อมูลที่เป็นผลจากการศึกษาร่วมกันโดยทีมนักวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น

9. ติดตาม กำกับและประเมินผลในชุมชน โดยทีมนักวิจัยและชุมชนร่วมกัน

นอกจากนั้น สุขชาติ ทวีสิทธิ์ (2548) ได้สรุปขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ระยะก่อนทำการวิจัย (Pre – research Phase) ได้แก่
  - 1.1 การคัดเลือกชุมชนและการเข้าถึงชุมชน
  - 1.2 การบูรณาการตัวนักวิจัยเข้ากับชุมชน
  - 1.3 การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน
  - 1.4 การเผยแพร่แนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แก่ชุมชน
2. ระยะของการวิจัย (Research Phase) ได้แก่
  - 2.1 การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน
  - 2.2 การฝึกอบรมทีมวิจัยท้องถิ่น
  - 2.3 การวิเคราะห์ปัญหาซึ่งอาจเกิดขึ้นในกระบวนการของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และกำหนดแนวทางแก้ไข
  - 2.4 การออกแบบวิจัยและเก็บข้อมูล
  - 2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล
  - 2.6 การนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมหมู่บ้าน
3. ระยะของการวางแผน (Planning Phase)
  - 3.1 การอบรมทีมงานวางแผนท้องถิ่น
  - 3.2 การกำหนดโครงการหรือกิจกรรม
  - 3.3 การศึกษาความเป็นไปได้ของแผนงาน
  - 3.4 การแสวงหางบประมาณและหน่วยงานที่สนับสนุน
  - 3.5 การวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผล
4. ระยะการนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase)
  - 4.1 การนำแผนงานปฏิบัติงานอาสาสมัคร
  - 4.2 การอบรมทีมงานปฏิบัติงานอาสาสมัคร
5. ระยะติดตามและประเมินผลการปฏิบัติ (Monitoring and Evaluation Phase)

5.1 จัดตั้งทีมงานติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของหมู่บ้านขึ้นมา
ติดตามการดำเนินงานของฝ่ายปฏิบัติทุกระยะ

5.2 เสนอผลการประเมินต่อที่ประชุมหมู่บ้าน

ถ้าจะให้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีความสมบูรณ์ และมีแนวทางปฏิบัติที่เป็นจริงได้นั้นควรใช้เครื่องมือ/กระบวนการหลัก ดังนี้ (สิทธิธัญญ์ ประพุทธนิติสาร. 2547)

1. การสร้างสัมพันธ์แบบหุ้นส่วน ระหว่างนักวิชาการ/นักพัฒนา (คนนอก) กับแกนนำของกลุ่มผู้ที่อยู่ในชุมชน โดยการกำหนดบทบาทของแต่ละฝ่ายได้อย่างชัดเจน และเน้นให้ทุกฝ่ายเข้าใจบทบาทตั้งแต่แรกโดยเฉพาะอย่างยิ่งความชัดเจนในจุดประสงค์ เป้าหมาย และความคาดหวังว่า ใครมีอะไร จะทำอะไร และได้อะไร เพื่อจัดการกับปัญหาของชุมชน ซึ่งขั้นตอนนี้ควรต้องทำก่อนขั้นตอนอื่นทั้งหมดของ PAR

2. กาววิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วม หากหุ้นส่วนตามหัวข้อ 1 มีความชัดเจนถึงประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายจะได้ มีใจที่จะอยากทำงานแก้ปัญหาพร้อมกันแล้ว กระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นทางการจะเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วม หุ้นส่วนจะร่วมมือกันเป็นแกนกลาง

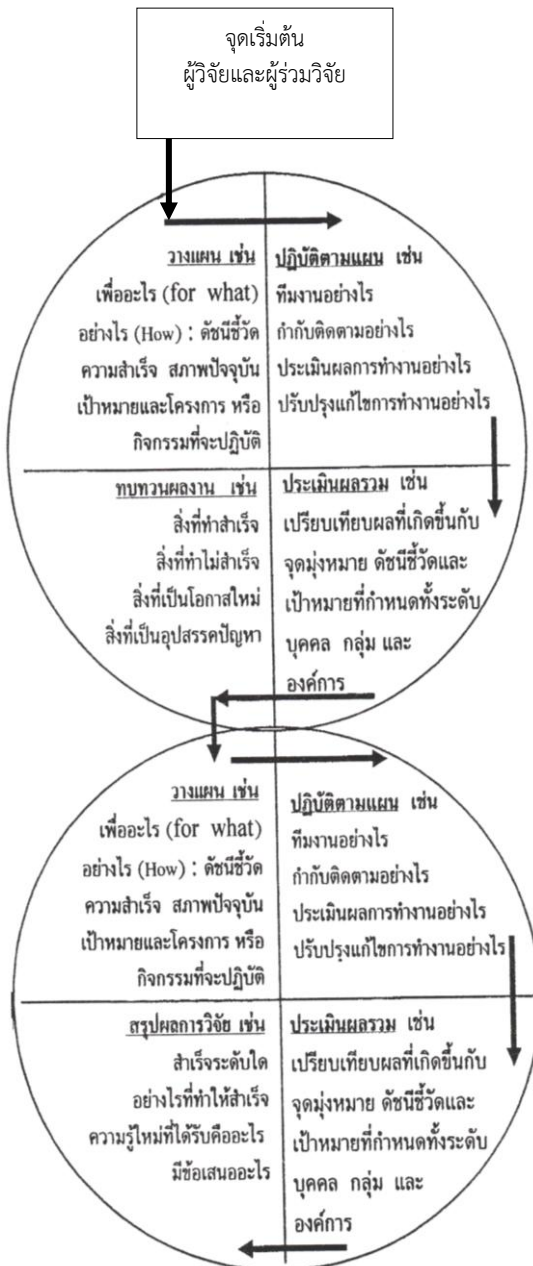
(Core Group) โดยมีสมาชิกกลุ่มในชุมชนที่มีใจอยากแก้ปัญหาที่สำคัญของเขา มาร่วมคิดถึงปัญหา - สาเหตุ - และแนวทางแก้อย่างเป็นระบบ

3. การวางแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการกำหนดยุทธศาสตร์และ กิจกรรมที่หลากหลายแต่ทุกอย่างต้องตอบสนองต่อสาเหตุแห่งปัญหา และทุกอย่างต้องทำได้จริงตาม เงื่อนไขที่หลากหลาย และสลับซับซ้อน ที่สำคัญคือ เป็น “แผน” แบบชาวบ้านไม่ใช่ “แผน” แบบราชที่มีรูปแบบตายตัว

4. การปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจสำคัญของ PAR มีความหมายมากกว่านำแผนไปปฏิบัติ หรือมากกว่าปฏิบัติตามแผน เนื่องจากความสำเร็จ ของแผนไม่ใช่จุดหมายสุดท้าย แต่การเพิ่มขีดความสามารถในการคิด การทำอย่างเป็นระบบที่เพิ่มขึ้น ของแกนนำและอุปสรรคจนมาถึงจุดสำเร็จนี้ จะต้องมีการถอดประสบการณ์ออกมาทันทีและต่อเนื่อง ในช่วงจังหวะของการปฏิบัติงาน ทั้งที่เกิดตามผลที่ตั้งไว้ และไม่เป็นตามที่ตั้งใจ

ในปีปัจจุบัน วิโรจน์ สารรัตน์ (2548 : 15-18) ได้เสนอแนวคิดในการวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้ข้อค้นพบจากผลการวิจัยเชิงปริมาณไปสู่การปฏิบัติ ที่อาศัย 10 หลักการ และ 10 จรรยาบรรณ เพื่อการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งได้เสนอ บทบาทของผู้วิจัยในวงการการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไว้อย่างชัดเจน ดังภาพประกอบ 3

- 10 หลักการ เพื่อการวิจัยแบบ PAR**
1. บริบทเฉพาะ
  2. มุ่งการเปลี่ยนแปลง
  3. มุ่งให้เกิดการกระทำเพื่อบรรลุผล
  4. เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ
  5. ทักษะที่หลากหลาย
  6. รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยทุกคน
  7. ตระหนักในศักยภาพความเชี่ยวชาญและการเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมได้เสียจากชุมชนตนเอง
  8. วิเคราะห์ วิพากษ์และประเมินตนเอง
  9. การมีบันทึกของผู้ร่วมวิจัยทุกคน
    - การเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ
    - การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบองค์กร
    - การพัฒนาตนเองจากการร่วมมือจากการวิจัย
  10. นำไปสู่การปฏิบัติหรือการพัฒนาที่ยั่งยืน

- 10 จรรยาบรรณ เพื่อการวิจัยแบบ PAR**
1. มีการปรึกษาหารือ ร่วมกันและขอเสนอแนะที่ได้รับการเห็นชอบจากทุกฝ่าย
  2. ผู้ร่วมวิจัยต่างมีอิทธิพลต่อการทำงานแต่ผู้ที่ไม่ประสงค์มีส่วนร่วมต้องได้รับการยอมรับและเคารพในสิทธิส่วนบุคคล
  3. ผลการดำเนินงานจะยังคงปรากฏให้เห็นและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นให้ข้อเสนอแนะได้
  4. การสังเกตหรือการตรวจสอบเอกสารเพื่อจุดมุ่งหมายอื่นต้องได้รับอนุญาตก่อน
  5. ไม่ละเมิดสิทธิงานเขียนหรือทรัพย์สินของคนอื่นโดยขาดการเจรจาต่อรองก่อนการพิมพ์เผยแพร่
  6. ผู้วิจัยต้องรับผิดชอบต่อการรักษาความลับ
  7. ทิศทางการวิจัยและผลลัพธ์ที่คาดหวังเกิดจากการตัดสินใจร่วมกัน
  8. ผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของกระบวนการวิจัยแต่เริ่มแรก รวมทั้งข้อเสนอแนะและผลประโยชน์
  9. ผู้ร่วมวิจัยเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างเสมอภาคกัน
  10. ให้ผู้ร่วมวิจัยมีส่วนร่วมในการออกแบบกระบวนการวิจัยมากที่สุด

บทบาทของผู้วิจัย เช่น
เป็นนักวางแผน เป็นผู้นำ เป็นนักวิเคราะห์ เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน อำนวยความสะดวก เป็นครู เป็นนักออกแบบเป็นผู้ฟังที่ดี เป็นผู้สังเกตการณ์ เป็นผู้สังเคราะห์ เป็นนักรายงานผล เป็นต้น

ภาพประกอบ 3 การจรรยาบรรณบทบาทของผู้วิจัยในวงการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากการที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับวงจรวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาตั้งแต่ต้น สรุปได้ว่า ผู้เกี่ยวข้องในวงจรวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีอยู่ 3 กลุ่ม คือ 1) ชาวบ้าน หรือสมาชิกในชุมชน/องค์กร 2) นักวิจัยซึ่งเป็นตัวแทนของนักวิชาการ และ 3) นักพัฒนา ซึ่งเป็นตัวแทนของฝ่ายรัฐบาล องค์กรเอกชน บุคคลกลุ่มแรกเป็นกลุ่ม “คนใน” และกลุ่มคนที่สองเป็น “คนนอก” โดยที่ดำเนินวงจรวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีปฏิบัติอยู่ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 เป็นโครงการวิจัยของชุมชน หน่วยงาน หรือองค์กรที่พัฒนาขึ้นแก้ปัญหาเอง รูปแบบที่ 2 เป็นโครงการของนักวิชาการ/นักพัฒนาที่ได้ไปสัมผัสกับปัญหาในชุมชน หน่วยงาน หรือองค์กรนั้นมาเป็นเวลาพอสมควรแล้วจึงพัฒนาใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสำหรับการวิจัยครั้งนี้ เป็นโครงการวิจัยที่หน่วยงานพัฒนาขึ้นเพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงานเอง ดังนั้น จึงเป็นการนำเอาวงจรวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 1 มาปรับใช้ ซึ่งผู้วิจัยนำมาเสนอรายละเอียดของกิจกรรม และอธิบายขั้นตอนต่างๆ ที่ได้ดำเนินการให้ทราบต่อไป

การวิจัยปฏิบัติการ

ความสำคัญและความหมายของการวิจัยปฏิบัติการ

การวิจัยปฏิบัติการในปัจจุบันเป็นวิธีการที่สำคัญในการพัฒนาระบบการบริหารการศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ซึ่งเป็นสิ่งละเอียดอ่อน มีความสลับซับซ้อน ไม่สามารถดำเนินการได้ตามปกติ หรือถ้าดำเนินการตามปกติก็อาจจะได้ผลไม่เต็มที่ จึงจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการ วิจัยปฏิบัติการด้วยมีความเชื่อว่าเป็นกระบวนการที่เชื่อถือได้ในการพัฒนางานต่างๆ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2539 : 10) เป็นการศึกษาวิจัยมุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นครั้งๆ ไป ผลของการวิจัยจะอ้างอิงไปใช้กลุ่มอื่นไม่ได้เพราะมองในวงจำกัด

สุนีย์ เหมะประสิทธิ์ (2539 : 134) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีจุดมุ่งหมายพื้นฐานเพื่อปรับปรุงผลงานปฏิบัติงานหรือเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะจุด เฉพาะที่และเฉพาะเรื่องมากกว่า เพื่อผลิตหรือสร้างความรู้ การผลิตความรู้หรือแสวงหาประโยชน์ของความรู้เป็นเพียงเป้าหมายรองหรือเป็นผลพลวงของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อแก้ไขหรือแสวงหาคำตอบที่แจ่มชัดอันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างทันที่ทันที่

เอกสิทธิ์ แก้วประดิษฐ์ (2540 : 10) กล่าวว่า การวิจัยปฏิบัติการเป็นการวิจัยเพื่อหาทางในการแก้ปัญหาทางการศึกษาที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบันที่เป็นปัญหาเฉพาะด้าน และยังเป็น การวิจัยเพื่อพัฒนาอีกด้านหนึ่งด้วย เพราะว่างานวิจัยในรูปแบบนี้จะสามารถนำไปใช้ในสภาพจริงๆ ทันต่อเหตุการณ์ได้ทันที วิธีปฏิบัติการใหม่หรือเทคนิคใหม่ หรือวิจัยโครงการใหม่ๆ หรือระบบ การจัดการเรียนการสอน เช่น วิธีการสอนรูปแบบใหม่เทคนิคการสอน เป็นต้น

บุญชม ศรีสะอาด (2545 : 12) กล่าวว่า การวิจัยปฏิบัติการเพื่อนำผลมาใช้แก้ปัญหา อย่างรีบด่วนหรือปัจจุบันทันที

แนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการถือกำเนิดมาจากงานด้านจิตวิทยาสังคมของ เคอร์ท เลวิน (ยาใจ พงษ์บริบูรณ์. 2547 : 102 ; อ้างอิงมาจาก Kurt Lewin. 1986 : 88) ผู้ซึ่งได้

ใช้เวลาหลายปีในการพัฒนาและประยุกต์วิธีการจากชุดของการทดลองอย่างต่อเนื่องในชุมชนหลังสงครามในอเมริกาวิธีการนี้ได้นำมาทดลองใช้ในบริบทต่างๆ ทางสังคม เช่น การจัดแหล่งที่อยู่อาศัยสำหรับคนอเมริกันเชื้อสายต่างๆ ให้อยู่ในละแวกเดียวกัน การให้ความเสมอภาคในโอกาสที่จะได้รับการพิจารณาเข้าทำงาน สาเหตุและการเหยียดหยาม (หมายถึงการทำให้สถานการณ์ดีขึ้น) เกี่ยวกับอคติต่อเด็กที่เชื้อชาติต่างกันการปรับตัวให้เข้ากับสังคมของกลุ่มวัยรุ่นชนชั้นกลางและวิธีการที่ดีในการฝึกความเป็นผู้นำให้คนรุ่นหนุ่มสาว จากแนวคิดของ เลวิน ที่สำคัญมี 2 แนวคิด คือ แนวคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจของกลุ่มและการยับยั้งที่จะให้มีการพัฒนาปรับปรุง คุณสมบัติของการวิจัยปฏิบัติการที่แตกต่างจากการวิจัยแบบอื่นก็คือ วิจัยปฏิบัติการนั้นจะเน้นผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผนอันเนื่องมาจากการวิจัย ซึ่งถือเป็นหน้าที่แรกของการวิจัยปฏิบัติการในอันที่จะนำไปสู่ปรับปรุงและใช้ในการประเมินผลการกระทำที่เปลี่ยนแปลงไปดังนั้นการวิจัยปฏิบัติการ จึงเป็นกิจกรรมของกลุ่มการวิจัยปฏิบัติการสามารถพิจารณาว่าเป็นวิธีการทำงานสำหรับกลุ่มของผู้ปฏิบัติงานทางการศึกษากลุ่มผู้ปกครองของนักเรียนและบุคคลอื่นๆ ที่มีชีวิตอยู่กับความซับซ้อนของประสบการณ์จริงและในขณะเดียวกันก็มุ่งมั่นในการปรับปรุงอย่างเป็นรูปธรรมมันเป็นวิธีการจัดการกับเหตุการณ์ที่ซับซ้อนอย่างมีวิจักษณ์ญาณและโดยการปฏิบัติจริง วิธีการที่เลวินพัฒนาการขึ้นมานั้นได้ทดลองและปรับปรุงในสถานการณ์ทางสังคมที่มีความยุ่งยากและมีแรงกดดันความขัดแย้งทางสังคมอีกด้วย ในการพัฒนารูปแบบการวิจัยนี้ สามารถยืดหยุ่นวิธีการในการปรับปรุงโรงเรียน โดยใช้วิจักษณ์ญาณที่จะดำเนินการและสะท้อนผลของการปฏิบัติในสถานการณ์จริงซับซ้อนมักจะสับสน นอกจากนั้นยังมีปัญหาขัดแย้งต่างๆ อีกด้วย ซึ่งเป็นลักษณะการเรียนรู้สมัยใหม่ การวิจัยแบบนี้จะให้กรอบงานเกี่ยวกับการรับรู้แนวคิดในความเป็นจริงของโรงเรียน โดยนำแนวคิดนั้นไปปฏิบัติในสภาพการณ์จริงๆ ด้านหนึ่งและอีกด้านหนึ่งจะให้วิธีที่เป็นรูปธรรมที่จะดำเนินการให้เกิดผลทางการปฏิบัติและทำให้กลมกลืนกันระหว่างแนวคิดทางการศึกษาและการปฏิบัติจริงทางการศึกษานั้นๆ

วิธีการวิจัยปฏิบัติการของเคอร์ท เลวิน

เคอร์ท เลวิน อธิบายวิธีการของการวิจัยปฏิบัติการ ด้วยขั้นตอนของการดำเนินงานในลักษณะของการหมุนรอบตัวแบบเกลียวสว่าน ซึ่งประกอบด้วยการวางแผน การปฏิบัติการ และการประเมินผลของการปฏิบัติในการดำเนินการจริงๆ นั้น วิธีการวิจัยจะเริ่มด้วย แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงที่ต้องการตัดสินใจว่าจะเริ่มปรับปรุงที่ไหน โดยคณะผู้ดำเนินการกำหนดขอบเขตของกลุ่มปัญหาสำคัญร่วมกันในการทำงานกลุ่มจะจัดแนวแก้ปัญหาในรูปของแนวคิดที่สนใจร่วมกัน (Thematic Concern) กลุ่มจะตัดสินใจว่าจะเริ่มปฏิบัติการแก้ไขเปลี่ยนแปลง ณ จุดใด โดยศึกษาจากเหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้วตัดสินใจว่าจุดใดน่าสนใจจะได้รับผลการดำเนินการนั้นก็คือการสำรวจสภาพการณ์ทั่วไปไปในขณะนั้นและสืบหาความจริงเกี่ยวกับสถานการณ์นั้นๆ ซึ่งในการสำรวจและกำหนดการเบื้องต้นนี้ เป็นความต้องการหรือความประสงค์ของคณะผู้ปฏิบัติการเองที่มีจุดมุ่งหมายจะปฏิบัติการแก้ไขสภาพงานของตนเองในลักษณะของการปรับปรุงงานในการแบ่งแผนดำเนินการทั่วไปเป็นขั้นตอนย่อยๆ ที่สามารถจะดำเนินการให้สัมฤทธิ์ผลลงไปได้ นั้น นักวิจัยปฏิบัติการจะดำเนินการขั้นแรกให้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เพียงแต่ปรับปรุงงานเท่านั้น แต่จะกำหนดให้มีผลงานที่ดีกว่าเดิมอีกด้วยก่อนที่จะทำการในขั้นที่หนึ่งนี้ กลุ่มผู้ดำเนินการจะต้องตรวจสอบในทุกด้านอย่างรอบคอบ เกี่ยวกับจุดดีจุดด้อยของการดำเนินการเป็นการวางแผนกำหนดแกนสำคัญของการดำเนินงานในขั้นแรกนี้ และกำหนดยุทธวิธีการดำเนินงานให้อยู่ในแนวทางของการปฏิบัติจริงให้มาก

ที่สุด ทั้งนี้โดยเน้นศึกษาสภาพการทำงานจริงในสนามให้มากที่สุด และเมื่อเริ่มปฏิบัติแล้วข้อมูลใหม่ๆ ก็จะเริ่มเก็บเข้ามากิจกรรมทั้งสามอย่างก็จะดำเนินไปพร้อมๆ กัน คือ การวางแผน การปฏิบัติการ และการประเมินผลการปฏิบัติการ การปฏิบัติการของกลุ่มและการปฏิบัติการของแต่ละคนในกลุ่ม จะต้องนำมาศึกษาและตรวจสอบ อย่างละเอียดถี่ถ้วน ถึงผลของการกระทำในปัจจุบัน เพื่อวางแผนการดำเนินการใหม่ในระยะต่อไป ซึ่งแผนการดำเนินงานจะต้องปรับปรุง โดยอาศัยข้อเสนอเทศจากในขั้นแรกร่วมกับแผนหลักในการดำเนินงานที่เหมาะสม และการดำเนินงานในขั้นตอนที่สอง ก็จะกระทำต่อไปโดยมีกิจกรรมหลัก 3 ประการเช่นเดิม คือ ดำเนินงาน ควบคุมการปฏิบัติงาน และประเมินผล ลักษณะการทำงานก็จะดำเนินไปเรื่อยๆ ในลักษณะของการหมุนเป็นเกลียวเจาะลึกลงไปทุกทีคล้ายเกลียวสว่าน คือการปฏิบัติงาน โดยมีการควบคุมให้ดำเนินการไปตามที่กำหนดไว้ มีการประเมินและการวางแผนใหม่ต่อไปอย่างต่อเนื่อง โดยวงรอบของวิธีการของ เลวิน เน้นความจำเป็นของการวางแผนการดำเนินงานที่จะต้องยืดหยุ่นได้และมีการตอบสนอง วิธีการนี้ยอมรับว่าในสภาพจริงทางสังคมที่ซับซ้อนนั้น ในทางปฏิบัติไม่ว่าใครก็ตามย่อมไม่สามารถที่จะดำเนินการทุกอย่างให้เป็นไปตามที่ต้องการได้ เลวินเน้นให้มีการเกี่ยวเนื่องกันระหว่างการปฏิบัติและผลสะท้อนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแผนการดำเนินงาน โดยอาศัยการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงของตนเอง นั่นคือการวิจัยปฏิบัติการเป็นวิธีที่กลุ่มคนจัดระบบสถานการณ์จากสิ่งที่เขาเรียนรู้จากประสบการณ์ของตัวเอง และแลกเปลี่ยนประสบการณ์เหล่านี้กับบุคคลอื่นๆ ด้วยการกำหนดแนวคิดที่สนใจร่วมกันของกลุ่ม จะต้องกำหนดตามหลักเกณฑ์พื้นฐาน 4 ประการของการวิจัยปฏิบัติการ ซึ่งหลักเกณฑ์ทั้ง 4 นี้จะเกี่ยวข้องกัน และพัฒนาต่อเนื่องกันเป็นวงจรและหมุนเป็นวงกลมเจาะลึกเข้าไปแบบเกลียวสว่าน โดยวงรอบการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) ประกอบด้วย (ยาใจ พงษ์บริบูรณ์. 2547 : 103-107)

1. การวางแผน (Planning) คือ โครงสร้างกิจกรรมหรือปฏิบัติการ การวางแผนคือการวางโครงสร้างของกิจกรรม การวางแผนปฏิบัติซึ่งจะต้องมองไปในอนาคตโดยต้องการกำหนดแผนจะต้องมีความยืดหยุ่นพอสมควร เพื่อที่จะสามารถปรับให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ กิจกรรมหรือการปฏิบัติที่กำหนดไว้ในแผนจะต้องมี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกจะต้องพิจารณาเกี่ยวกับความเสี่ยงอันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นในสภาพจริง เช่น เกี่ยวกับสภาพการณ์ของสิ่งต่างๆ และการเมือง ลักษณะที่สองกิจกรรมที่ถูกเลือกมากำหนดในแผน จะต้องได้รับเลือกมาเนื่องจากกิจกรรมนั้นสามารถปฏิบัติได้ดีกว่ากิจกรรมอื่นๆ สามารถลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้และช่วยให้เกิดพลังในการปฏิบัติที่เหมาะสมกว่า และมีประสิทธิภาพสูงกว่า ในการปฏิบัติการทางการศึกษาในส่วนของกำหนดยุทธศาสตร์นี้ ผู้ร่วมงานจะต้องให้ผู้ปฏิบัติมีศักยภาพใหม่ๆ ในการปฏิบัติการทางการศึกษาในทางทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์และปรับปรุงการกำหนดแผนงานที่สามารถปฏิบัติได้จริงในสภาพการณ์ที่เป็นอยู่

2. การปฏิบัติ (Action) เป็นการดำเนินการกระทำที่เกิดจากการวางแผนที่ได้พิจารณาไตร่ตรองแล้วอย่างรอบคอบเป็นการปฏิบัติงานจากแนวคิดให้เป็นการกระทำ และใช้การปฏิบัติเป็นฐานของการพัฒนาการกระทำ จะเน้นความละเอียดถี่ถ้วนและความตั้งใจในการกระทำการปฏิบัติ ดำเนินตามแนวที่ได้วางแผนไว้อย่างมีเหตุผลและมีการควบคุมอย่างสมบูรณ์ แต่การปฏิบัติจากแนวทางที่วางไว้นี้โอกาสของการเสียอยู่ด้วย เนื่องจากเป็นสิ่งที่จะต้องทำให้เกิดขึ้นจริงตามเหตุการณ์ทางการเมืองและสภาพจริง ดังนั้นแผนที่วางไว้สำหรับการปฏิบัติจะต้องสามารถแก้ไขได้โดยการกำหนดให้

มีความยืดหยุ่นและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง การให้ข้อมูลจากกิจกรรมก่อนหน้านั้นจะต้องต่อเนื่อง และนำมาใช้ในกิจกรรมต่อไป แต่การทำงานที่ผ่านๆ มาไม่จำเป็นจะต้องนำมาเป็นแนวทางสำหรับปัจจุบันเสมอไป การปฏิบัติจะต้องเปลี่ยนรูปไปหรือปรับปรุงไปเรื่อยๆ ตามผลการตัดสินใจเกี่ยวกับการกระทำนั้นๆ การนำแนวทางปฏิบัติไปใช้ตามแผนนั้นจะต้องเป็นไปตามคุณลักษณะของสิ่งที่มีอยู่ตามสภาพสังคม และการเมืองโดยเน้นการปรับปรุง การต่อรองและการประนีประนอมเป็นสิ่งที่จำเป็น เมื่อเกิดความเห็นไม่ตรงกันทุกฝ่าย การดำเนินการในสายกลางจะช่วยให้ได้มากในกรณีที่มีความขัดแย้งกันขึ้น อย่างไรก็ตามการพิจารณาข้อมูลเพื่อปฏิบัติการขั้นต่อไปจะต้องอยู่บนพื้นฐานของผลการกระทำที่ผ่านมา

3. การสังเกต (Observation) ทำหน้าที่เก็บบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับผลวิฤตจากการปฏิบัติงาน การสังเกตจะช่วยมองไปข้างหน้า โดยเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สะท้อนเหตุการณ์ในปัจจุบัน ในลักษณะของเหตุการณ์ในปัจจุบัน ในลักษณะของเหตุการณ์ในอนาคตอันใกล้ที่ดำเนินการต่อเนื่องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน การสังเกตอย่างรอบคอบและระมัดระวังเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากการกระทำนั้นจะมีขอบเขตจำกัดโดยการบีบบังคับจากสภาพความเป็นจริง และข้อขัดข้องนี้จะไม่ชัดเจนในขณะดำเนินการสังเกตจะต้องมีการวางแผนเพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นเรื่องราวสะท้อนต่อเนื่องและสอดคล้องต่อกัน ไม่แคบจนเกินไป ข้อมูลจากการสังเกตจะต้องเปิดกว้าง คือ จะต้องมองหลายแง่มุมในทุกๆ ด้านประเภทของการสังเกตที่วางไว้ล่วงหน้านั้นไม่เป็นการเพียงพอ ผู้สังเกตจะต้องมีความไวในการจัดภาพหรือเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้น ซึ่งนอกจากจะสังเกตข้อมูลตามที่วางแผนเอาไว้แล้วยังต้องมีความยืดหยุ่นที่จัดเก็บข้อมูลในลักษณะที่ไม่คาดคิดมาก่อนด้วย นักวิจัยปฏิบัติการจะต้องรายงานผลการสังเกตอย่างครบถ้วน

4. การสะท้อนผล (Reflection) คือ การแสดงออกที่สังเกตได้ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของกระบวนการ ปัญหาและแนวทางการกระทำ การสะท้อนจะเป็นลักษณะของความเป็นไปได้ของสถานการณ์ทางสังคมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ปฏิบัติลงไป การสะท้อนภาพจะพิจารณาโดยใช้การอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้ร่วมงาน โดยวิธีนี้จะช่วยให้ได้ภาพสะท้อนของกลุ่มที่จะนำไปสู่การปรับสถานการณ์ทางสังคม และปรับปรุงโครงการ การสะท้อนภาพจะเป็นลักษณะการประเมินอย่างหนึ่ง ซึ่งผู้ปฏิบัติการต้องตัดสินใจจากประสบการณ์ของตนว่า ผลของการปฏิบัตินั้นเป็นสิ่งที่ต้องประสงค์หรือไม่ และให้ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติต่อไป นอกจากนั้นการสะท้อนภาพยังหมายถึงการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นก่อนที่จะดำเนินการจริงอีกด้วย การสะท้อนข้อมูลนี้จะช่วยในการวางแผนการดำเนินการในขั้นต่อไป ที่เป็นไปได้สำหรับกลุ่มและสำหรับแต่ละบุคคลในโครงการในการที่จะยอมรับจุดมุ่งหมายของการดำเนินการของกลุ่มด้วย

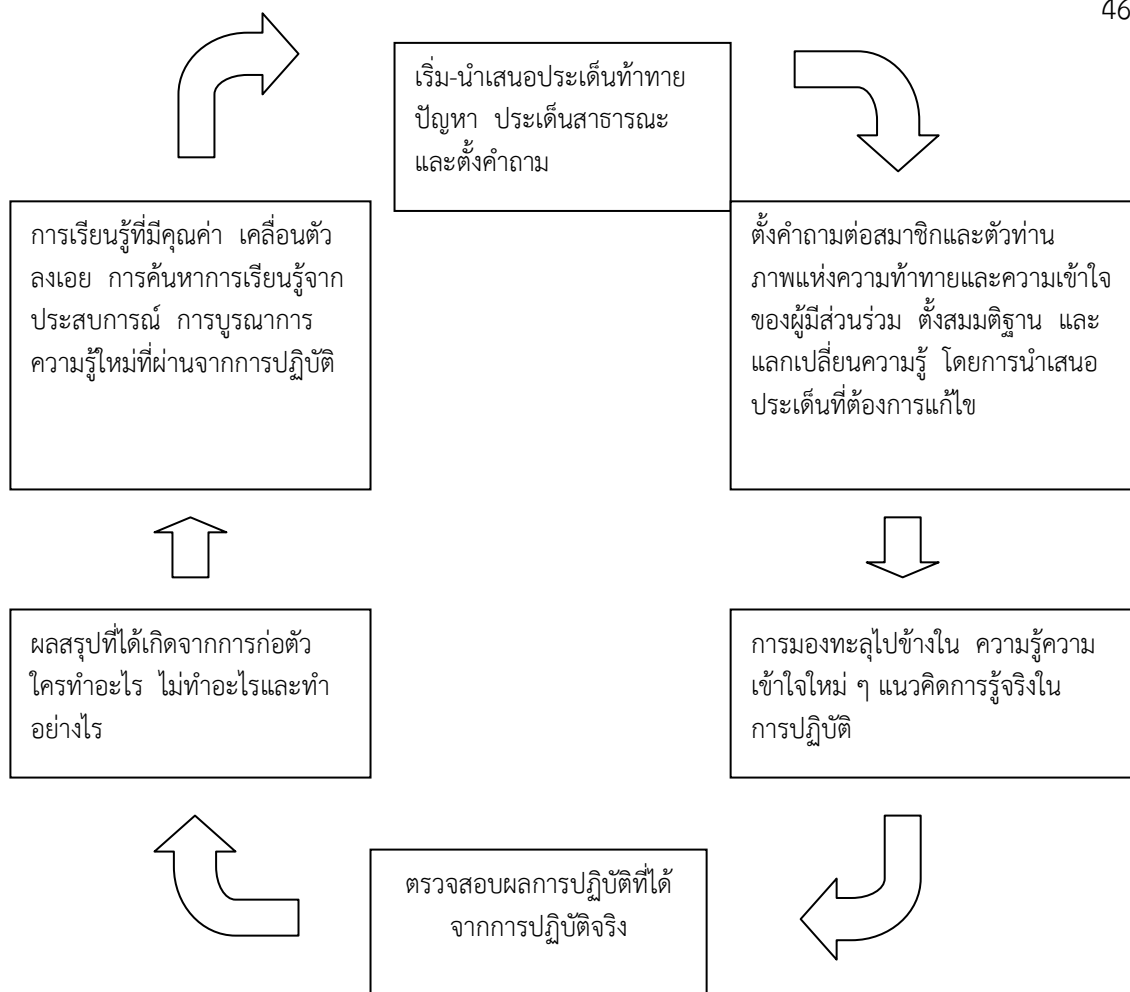
การวิจัยปฏิบัติการเป็นกระบวนการที่เคลื่อนไหวไปในสภาวะต่าง ๆ ทั้ง 4 จุด ซึ่งจะต้องทำความเข้าใจว่าทั้ง 4 จุด จะมีการเคลื่อนไหวไม่อยู่นิ่งและไม่จบในตัวของมันเอง แต่จะอยู่ในสภาพการณ์ขณะใดขณะหนึ่งของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการที่จะมีการเคลื่อนไหวในลักษณะของเกลียวสว่านระหว่างการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล การปรับปรุงในขั้นแรกเพื่อให้หลักการพื้นฐานที่จะปฏิบัติชัดเจน แจ่มแจ้งเข้าใจง่ายขึ้น ซึ่งหลักการพื้นฐานนั้นจะพัฒนาโดยการทดสอบกับกลุ่มผู้ที่ปฏิบัติโดยใช้วิธีการทดสอบระหว่างหลักการพื้นฐานที่จะพัฒนาโดยการทดสอบกับกลุ่มผู้ที่ปฏิบัติโดยใช้วิธีการทดสอบระหว่างหลักการพื้นฐานกับแนวปฏิบัติและระหว่างหลักการพื้นฐานด้วยกัน โดยทั่วๆ ไปสิ่งที่เสนอเป็นหลักการพื้นฐานนี้จะพัฒนา โดยอาศัยคำวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับหลักการและการปฏิบัติทางด้านการศึกษาโดยตรง ประกอบกับทฤษฎี

ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้อย่างไร และระบบข่าวสารในสถานศึกษาที่จะสร้างสรรค์ให้เกิดความหมายกับ
ผู้เรียนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Action Learning)

การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (ฉลาด จันทรสมบัติ. 2550 : 185-195) นำไปสู่การมีส่วนร่วม
ร่วมของคนกลุ่มเล็กๆ ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

1. การทำงานให้บังเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรและของแต่ละบุคคล
ทั้งหมดนั้นคือประสิทธิผลซึ่งเป็นชุมชนนักปฏิบัติในลักษณะอาสาสมัคร
2. การทำงานและคัดเลือกประเด็นปัญหา สถานการณ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา
และเป็นปัญหาส่วนหนึ่งของฉัน
3. การทำงานที่ถูกต้องเหมาะสมในเรื่องใหม่ๆ มักจะเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงของ
สถานการณ์
4. การก่อเกิดและประโยชน์ เป็นผลเนื่องจากการให้ข้อมูลย้อนกลับและ
การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มสมาชิก
5. จุดสำคัญของการเรียนรู้ ไม่ใช่เสมอไปในประเด็นที่นำไปสู่การเจรจา แต่ที่เช่นกัน
ชีวิตมนุษย์มีการเรียนรู้ด้วยตัวเอง นี่คือนิวทอนของการพัฒนา การเข้าใจในการเรียนรู้ในสิ่งที่เรา
สามารถทำได้และสอดคล้องกับบริบท (สถานการณ์)
6. การสร้างความตระหนักของกลุ่มกิจกรรมและการพัฒนาประสิทธิภาพคือช่องทาง
การปฏิบัติของคุณ
7. การเตรียมการให้เกิดความสมดุลที่จะส่งเสริมสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงที่ท้าทาย
ทั้งบุคคลและคนอื่นๆ ทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

กลุ่มที่เตรียมการที่ดีจะต้องมีผู้อำนวยการความสะดวก (มีที่ปรึกษา) ซึ่งมีบทบาทสำคัญ
ในการให้คำแนะนำช่วยเหลือทั้งบุคคลและกลุ่ม ทำให้งานมีชื่อเสียงและพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับ
ทีมงาน ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามเอกสาร
ประกอบการสอนรายวิชาการวางแผนแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น 8-9 ธันวาคม 2550
ณ ห้อง 214 อาคารศึกษาศาสตร์ 2 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 กระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ

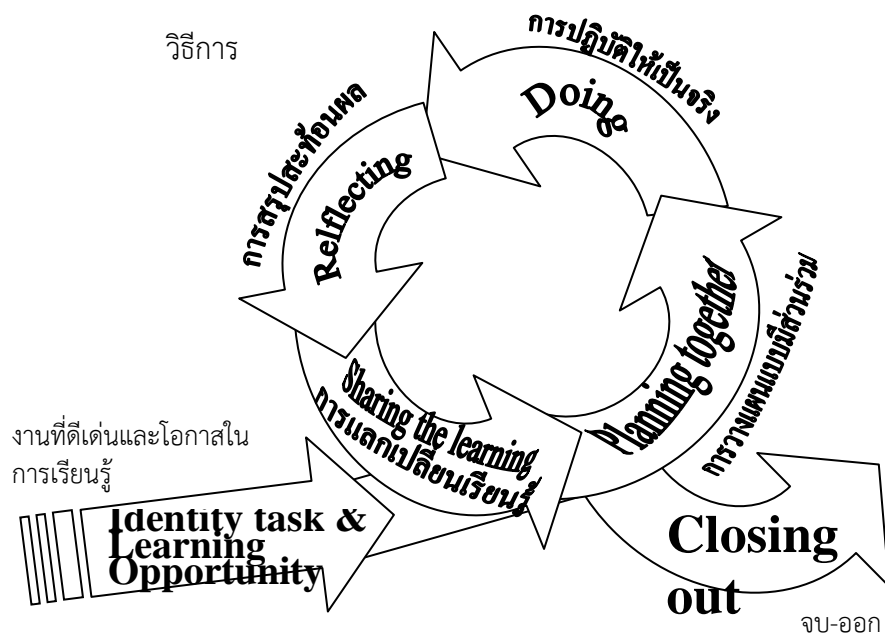
การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Action Learning)

การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ คือ แนวทางใหม่ของการเรียนรู้ด้วยการประยุกต์ เป็นความคิดรวบยอดที่ธรรมดา ที่เรียนรู้โดยการกระทำจากสิ่งที่อยู่รอบตัวเรา ประกอบด้วยสิ่งที่ธรรมดา ได้แก่ การเรียนรู้โดยการกระทำจากข้อมูลที่อยู่ในกลุ่มเล็กๆ ของผู้ที่ได้แบ่งปันกัน การแสดงความคิดเห็นในหัวข้อธรรมดา เป้าหมายหรือความต้องการเรียนรู้ กลุ่มนี้ เรียกว่าพวกเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ทำงานเพื่อแก้ปัญหาตามประเด็น และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน การประชุมสม่ำเสมอประมาณเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อเห็นความก้าวหน้า แก้ไขปัญหาข้อโต้แย้งต่างๆ สู่หนทางในอนาคตที่ดี มีการระดมพลังสมองในที่มืด ตามหัวข้อทางเลือก นำไปสู่การประยุกต์ใช้ หรือข้อเสนอแนะให้แต่ละคนได้ปรับปรุงวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่มีประสิทธิภาพ เน้นการทดลองในสิ่งใหม่ๆ และการประเมินผลลัพธ์

การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ เป็นงานพื้นฐาน และอาจจะมีประโยชน์ สำหรับการประยุกต์ใช้หัวข้อที่แคบๆ และตรงประเด็น อย่างไรก็ตาม ชุมชนนักปฏิบัติไม่ได้ถูกคาดหวังหรือกระตุ้นให้เป็นชิ้นงานที่ใหญ่โต โครงการงานพื้นฐาน เป็นต้น การปฏิรูป ระบบการตรวจสอบความหมาย หรือนโยบายเบื้องสูงเพื่อชุมชนนักปฏิบัติตระหนักถึงความต้องการ โครงการหลักมันควรจะเป็นแนวทางของโครงการที่มีความเป็นไปได้ เพื่อนำสู่การบรรลุเป้าหมาย

ชุมชนนักปฏิบัติ อาจจะมี ความปรารถนาที่จะเป็นอาสาสมัครของผู้เชี่ยวชาญในสาขา เพื่อที่จะเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ ถ้ามีการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 งานที่ท้าทายและโอกาสให้คนอื่นมาเรียนรู้
(Identify Task and Learning Opportunity)

การกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติก่อตั้งขึ้นด้วย การอภิปรายในทีมงานที่พัฒนาความต้องการของงานให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ซึ่งขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ สมาชิกที่รวมตัวกันอาจไม่ใช่ทุกคน ซึ่งจะกอดคอและพัฒนางานตามความต้องการ แต่ควรจะเริ่มจากความต้องการที่ตรงกัน มันจะมีความสำคัญ เมื่อกลุ่มมีความเข้าใจในการพัฒนาที่ตรงกันทั้งตัวบุคคลและกลุ่ม และทุกคนต้องพัฒนาเป็นของกลุ่มทั้งหมด กลุ่มการเรียนรู้ที่เหมาะสมมีประมาณ 5-8 คน มีการอภิปรายด้วยการนั่งประชุม บทบาทหน้าที่ของบางคนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการประชุมกลุ่ม การตั้งคำถามให้กับผู้มีส่วนร่วมและถือเป็นบุคคลสำคัญในการเรียนรู้ การประชุมที่มีความหมาย ความสำเร็จของสาขา ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจะนำไปสู่งานของกลุ่มการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Planning Together)

จุดเริ่มต้นของสำนักงาน คือ การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติด้วยหลักการในลักษณะประชุมเชิงปฏิบัติการ นิยามงานดีเด่นเพื่อใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการ ช่วยเหลือให้เกิดการทำงานแบบมีส่วนร่วมและช่องทางในการปฏิบัติงานที่อยู่หน้างาน การสร้างวิสัยทัศน์ด้วยการประชุมปฏิบัติการทำให้เกิดเวลาและกิจกรรมที่เหมาะสม

1. การพัฒนาบุคคลด้วยการเรียนรู้จากแผนและภาพของงานที่ง่าย ๆ ที่นำไปสู่เป้าหมายของการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติที่ก่อตัวขึ้น
2. การประกาศจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมสำหรับสมาชิกการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ต้องนิยามงานดีเด่นที่สามารถกระทำได้ในระดับกลาง แผนระยะสั้น ซึ่งสามารถนำไปสู่การกระทำได้ และบรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ในการส่งเสริมการก่อตั้งกลุ่มสมาชิก จะบอกให้ทุกคน

ได้รู้วัตถุประสงค์ที่จะไปให้ถึง หรือส่วนใหญ่ต้องวัดผลด้วยวิธีการต่างๆ อย่างไร

3. โอกาสของงานที่มีชื่อเสียงถูกประยุกต์ จากแนวคิดใหม่และการเรียนรู้ จัดพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

4. บทนำในการปฏิบัติของสะท้อนผลและการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง จะรักษาไว้ด้วยการเรียนรู้และความก้าวหน้า

5. ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบของขั้นตอน จะทำให้ดีและเกิดความสมบูรณ์ ด้วยการปรับปรุงรูปแบบและการคาดการณ์ในอนาคต

การปฏิบัติ (Doing)

เวลาที่ใช้ไปกับการทำงานที่ท้าทายบนขอบข่ายงานที่ปฏิบัติ สมาชิกในกลุ่มได้ตั้งระบบการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติในเวลาที่เหมาะสมด้วยการประยุกต์ใช้วิธีการใหม่ๆ มีการทดสอบใหม่ๆ อยู่ระหว่างแนวความคิดกับการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ผ่านการประชุม เรื่องเล่า ถือเป็นวัตถุประสงค์ของงาน การตั้งคำถาม ปัญหา โครงการ และประเด็นในการทำงานร่วมกัน ผลสรุปสามารถกล่าวอ้างถึงโครงสร้างและสถานที่

1. การกล่าวอ้างถึงแผนปฏิบัติซึ่งเป็นการพัฒนาระหว่างการจัดทำแผนในการประชุมเชิงปฏิบัติการ

2. ก่อนดำเนินงาน การสะท้อนผลด้วยความคิด ผลกระทบจากการปฏิบัติ ถ้ามีความเป็นไปได้ การจัดเก็บข้อมูล ได้จากการเรียนรู้จริงตามเหตุผล

3. การปฏิบัติ มีการทดลองและปรับปรุงแผนได้เหมาะสม ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้ปฏิบัติเป็นประจำ แต่ด้วยค่าใช้จ่าย การลงทุนในแผนปฏิบัติการ ถือเป็นการลงทุนก่อนการปฏิบัติ

4. ในเชิงประสิทธิภาพสามารถมองเห็นได้ในประเด็นต่างๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งเราสามารถสังเกตได้

5. เขียนเรื่องราวตามที่สังเกตเห็นได้ตามความสมเหตุสมผล สถานที่สร้างความรู้โอกาสในการเรียนรู้ โดยการสะท้อนผลจากที่ได้สังเกตทั้งสถานที่และโอกาสในการเรียนรู้และมิติทั้งความลึก กว้าง จากการประชุม

การสะท้อนผล (Reflecting)

หลักเกณฑ์ของสมาชิกในการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ มีการสะท้อนผลตามวัตถุประสงค์ส่วนใหญ่ตั้งตามประเด็นของงานเวลาที่เหมาะสมสำหรับงานที่ท้าทายเพื่อตรวจสอบสมมุติฐานการสำรวจทางเลือกใหม่ๆ ตามแนวคิดในการแก้ไขปัญหา แผนปฏิบัติมีไว้สำหรับปฏิบัติ ดังนั้นโอกาสที่จะทำให้สมาชิกมีผลสำเร็จจากประเด็นพิเศษและท้าทาย คืองานที่ทุกคนชื่นชอบ จะดียิ่งขึ้น เมื่อวิธีคิดถูกส่งเสริมให้ทุกคนได้ปฏิบัติร่วมกัน

1. การสะท้อนผลตามแผน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นกลางในการทำให้เห็นก้าวหน้า เกณฑ์คุณภาพขั้นสูง เวลา 30 นาทีสำหรับการสะท้อนผลของแต่ละบุคคล คือ บทสรุปของการสะท้อนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ

2. ผู้อำนวยการความสะดวก จะเป็นบุคคลสำคัญทำให้มีการเล่าเรื่อง การสกัดขุมความรู้ตามประเด็นต่างๆ ซึ่งถือเป็นผู้เชี่ยวชาญในการปฏิบัติให้เกิดชุดความรู้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing)

องค์ความรู้ใหม่ ทักษะ และประสบการณ์ สามารถแลกเปลี่ยนได้กับภายนอก

ตามประเด็นการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติที่สร้างขึ้นโดยบุคคลและทีมงาน ถือเป็น การเพิ่มมูลค่าสำหรับ ประสิทธิภาพ การจัดเก็บความรู้ที่มีสร้างขึ้น เกิดจากการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจนตกเป็นผลึกของ ความรู้ ที่ส่งผลต่อองค์ความรู้ใหม่สำหรับองค์กร องค์ความรู้เกิดจากชุมชนนักปฏิบัติ (Cops) ทั้งเวลา ผู้ให้บริการ ซึ่งเกิดจากความต้องการของสมาชิก

กลุ่มส่งเสริมสนับสนุน-เอื้ออำนวยสามารถสร้างได้ด้วยผู้บริหาร หรือผู้ที่สนใจ เรียกว่า ผู้เอื้ออำนวยการดำเนินงาน (KCO)

ชุมชนนักปฏิบัติ คือ นักจัดการความรู้ตัวจริง (Cops) ซึ่งถูกสร้างโดยผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator)

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยเรื่องเล่า นำไปสู่การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง และเนื้อหา เกิดความเชื่อมั่นในการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ มีการจดบันทึกข้อมูลกลุ่มซึ่งเรียนว่า ผู้จดบันทึก(Note taker)

การจบและออกจากกิจกรรม (Closing Out)

การบรรลุวัตถุประสงค์จะมีการตรวจสอบหรือทำให้แน่ใจว่าสามารถกระทำได้จริงตาม ที่วางไว้ การสะท้อนผลในเวลาที่เหมาะสมสำหรับทุกคนจะมีการทบทวนตามหลักเกณฑ์และวิธีการ ที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ การจบและออกจากกิจกรรม ผู้อำนวยความสะดวกจะเป็นผู้สรุปร่วมกับ สมาชิก ผู้ปฏิบัติ และผู้เอื้ออำนวยส่งเสริมสนับสนุนว่าเป็นจริงมากน้อยแค่ไหน หากทุกคนเห็นตรงกัน ว่าเหมาะสม ความที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ถือว่าจบและออกจากกิจกรรม โดยมีประเด็นใหม่ที่ ทำทนายขององค์กร ยังต้องดำเนินการต่อไป

การวางแผนในประเด็นทำทนาย ซึ่งเป็นไปตามเวลาและการสะท้อนงานทั้งหมด ซึ่งจะถูก ตั้งขึ้นใหม่ในงาน และความเหมาะสมของบุคคลและทีมงานสมาชิกให้มีการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติด้วย กระบวนการที่ดีและสอดคล้องกับบริบท

การบันทึกผลหลังการปฏิบัติ (AAR)

การบันทึกผลหลังการปฏิบัติ (After Action Review : AAR) เป็นเครื่องมือการ เรียนรู้ในโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นได้จริง คือกระบวนการถอดบทเรียน ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ เกี่ยวกับการปฏิบัติที่ปฏิบัติไปแล้ว เพื่อหาแนวทางรักษาจุดแข็งของการปฏิบัติเอาไปใช้กับแนว ทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยดำเนินการเพื่อพัฒนาในโครงการไปได้ระยะหนึ่งนักวิจัย จะทำหน้าที่ตั้งโจทย์หรือประเด็นที่สำคัญชวนให้คิดอย่างเป็นระบบมากขึ้นโดยแหล่งข้อมูลมักเป็น ประชาชนหรือกลุ่มที่มีส่วนได้เสียในพื้นที่ จึงนิยมใช้วิธีการตั้งคำถามผ่านกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากนั้นจะมีการสรุปบทเรียนที่ได้อย่างเป็นระบบ โดยนักวิจัยจัดส่งไปให้กลุ่ม ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียตรวจสอบ แก้ไขเพิ่มเติมจนได้ข้อสรุปเป็นที่ยอมรับ ร่วมกันและเรียนรู้จะ ปฏิบัติการให้มีคุณภาพต่อเนื่องจากบทเรียนที่ได้นั้น (เนาวรัตน์ พลายน้อย. 2546 : 2-5)

บริบทโรงเรียนโนนจานวิทยา

1. สภาพทั่วไป

ปัจจุบันโรงเรียนโนนจานวิทยา เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล – ระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น มีจำนวนนักเรียน 301 คน (ข้อมูล ณ 10 มิ.ย. 53) ปัจจุบันมี นายไพฑูรย์

บัวชิต ตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา เป็นผู้บริหารสถานศึกษา

2. สภาพภูมิศาสตร์ของโรงเรียนโนนจานวิทยา

2.1 ที่ตั้ง

โรงเรียนโนนจานวิทยา ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 บ้านโนนจาน ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 หมายเลขโทรศัพท์ 043-706110 รหัสไปรษณีย์ 44110

การคมนาคมติดต่อกับอำเภอพยัคฆภูมิพิสัยได้ 3 เส้นทาง คือ เส้นทางเชื่อมระหว่างบ้านโนนจานกับบ้านเมืองเตา เป็นถนนลาดยาง ระยะทางประมาณ 27 กิโลเมตร และเส้นทางเชื่อมระหว่างบ้านโนนจานและบ้านหนองกกหนองยาว เป็นถนนลาดยาง ระยะทางประมาณ 23 กิโลเมตร

2.2 อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านระหาร อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านย่านาง อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านโนนม่วง อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

3. สภาพปัญหาและแนวทางที่ต้องการพัฒนา

จากการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนและสัมภาษณ์ครู ผู้ปกครอง ครูหมู่บ้านและประชาชนในเขตบริการของโรงเรียนพบว่า นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ไม่มีวินัยในตนเอง ชอบทำเรียนแบบรุ่นพี่ เป็นวัยที่เริ่มก้าวสู่วัยหนุ่มสาว จึงมักมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ การไม่เข้าร่วมกิจกรรมหน้าเสาธง โดยอ้างเหตุผลว่ามาโรงเรียนสายไม่อยากเข้าร่วมกิจกรรม มีการรวมกลุ่มกันที่ร้านค้า บางคนแต่งกายไม่ถูกระเบียบ ปล่อยเสื้อลอยชาย ไว้ผมผิกระเปียบ มีเหตุทะเลาะวิวาทกัน ทั้งภายในโรงเรียนและนอกโรงเรียนอยู่บ่อยครั้ง และยังมีพฤติกรรมทิ้งขยะไม่ถูกที่ ไม่ช่วยรักษาความสะอาด จากปัญหาดังกล่าวผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง และครู หมู่บ้าน มีแนวคิดที่จะแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ดังกล่าว จึงสนับสนุนให้โรงเรียนจัดทำการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 โรงเรียนโนนจานวิทยา เพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงถึงความยุติธรรม จริยธรรม ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของโรงเรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่นักเรียนทุกคนต้องเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรมสูง ยึดมั่นในหลักคำสอนทางศาสนา ได้รับการขัดเกลาพัฒนาทั้งด้านร่างกาย วาจา ใจ ให้เป็นคนดี เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติต่อไป

การพัฒนาบุคลากรในการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีการบริหารจัดการภายในองค์กร คณะผู้บริหาร ครู กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและครูหมู่บ้าน ให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนตามที่โรงเรียนกำหนด ซึ่งประกอบด้วย ความมีวินัย การใฝ่เรียนใฝ่รู้ ความมีน้ำใจ ความเป็นไทย และการบริโภคด้วยปัญญา โดยมุ่งหวังให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีน้ำใจ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

แสงดาว คงนาวัง (2544 : บทคัดย่อ) ได้รายงานการพัฒนาการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ที่ส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนโรงเรียนบ้านเป่าวิทยา อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ก่อนการจัดกิจกรรม นักเรียนมีการปฏิบัติตนด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนหลังจัดกิจกรรม นักเรียนมีการปฏิบัติคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในระดับมาก หลังจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นักเรียนมีการปฏิบัติตนโดยภาพรวมและรายด้าน 6 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความมีวินัยในตนเอง ด้านความขยันหมั่นเพียร ด้านความเสียสละ ด้านการพึ่งตนเอง และด้านความซื่อสัตย์ มากกว่าก่อนจัดกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สมปอง สุวรรณโณม (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษาสู่มาตรฐานการศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงเรียนสมุทรสาครวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า

1. ด้านปัจจัย ประกอบด้วย ความพร้อมและวุฒิภาวะของผู้เรียน ความพร้อมครู-อาจารย์ ความพร้อมของผู้บริหารสถานศึกษา ความพร้อมด้านผู้ปกครองและชุมชน ความพร้อมของเอกสารและสื่อการสอน และความพร้อมด้านงบประมาณ พัสดุ ครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม

2. ด้านกระบวนการ ประกอบด้วย การบริหารทั่วไป การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมและบริการส่งเสริมการเรียนรู้ และสนับสนุนการเรียนการสอน

3. ด้านผลผลิต ประกอบด้วย ความรู้และความสามารถของผู้เรียน ความสามารถในการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ด้านสุขภาพพลานามัยและบุคลิกภาพที่ดี และด้านภาพลักษณ์ของนักเรียน

สัญญา ณ พิบูลย์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง รายงานการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาโรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล จังหวัดปัตตานี ตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า

1. ระดับการมีส่วนร่วมของครู - อาจารย์ นักเรียน และผู้ปกครองในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินงานบริหารโรงเรียนตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษา ทุกกลุ่มตัวอย่างได้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

2. ผลการพัฒนา ทำให้คุณภาพการศึกษาโรงเรียนสูงขึ้นทุกด้าน และการพัฒนาตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาด้านโรงเรียนและสถานศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม แสดงความคิดเห็นตรงกันว่าได้รับการพัฒนามากที่สุด

3. การดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ส่งผลให้ครู - อาจารย์ และนักเรียน ได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพตามความสามารถจนชนะเลิศและประสบผลสำเร็จจำนวนมาก

จิระศักดิ์ สงวนชีพ (2543 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาการปฏิบัติตนด้านคุณธรรม และจริยธรรมสำหรับครู - อาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม

มีความมุ่งหมายเพื่อการศึกษาการปฏิบัติตนด้านคุณธรรม และจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ครู - อาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดนครพนม ปีการศึกษา 2543 จำนวนทั้งสิ้น 298 คน ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. การปฏิบัติตนด้านคุณธรรม และจริยธรรมสำหรับครู-อาจารย์ อยู่ในระดับดีมาก
2. ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติตนด้านคุณธรรม และจริยธรรม พบว่า

ครู-อาจารย์ชายมีระดับการปฏิบัติตนด้านคุณธรรมมากกว่าครู - อาจารย์หญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีระดับการปฏิบัติตนด้านคุณธรรม มากกว่าครู-อาจารย์หญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่เมื่อเปรียบเทียบตามสถานภาพระหว่างครู - อาจารย์โสด และที่สมรสแล้วพบว่า ระดับการปฏิบัติตนในด้านคุณธรรม จริยธรรม ไม่แตกต่างกัน ในส่วนของระดับตำแหน่งพบว่า ครู - อาจารย์ที่มีระดับตำแหน่งสูง คือ ระดับ 7-8 มีการปฏิบัติตนในด้านคุณธรรม มากกว่าระดับตำแหน่งอื่น แต่การปฏิบัติตนด้านจริยธรรม พบว่า มีระดับการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

สมพร สอนสนาม (2543 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาพฤติกรรมคุณธรรม

จริยธรรมของครู-อาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด มีความมุ่งหมายเพื่อการศึกษาและเปรียบเทียบระดับพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมของครู-อาจารย์ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน จำนวน 390 คน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ผลของการวิจัย พบว่า

1. ข้าราชการครูโดยส่วนรวมและจำแนกสถานภาพตำแหน่งเห็นว่า ครู - อาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด มีพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรม โดยรวมเป็นรายด้านทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีรายชื่อที่มีความเห็นด้วยในระดับมาก และมีค่าเฉลี่ยสูงสุด จำนวน 2 ชื่อ ในแต่ละด้านตามลำดับดังนี้ แต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมกับโอกาสต่างๆ มีวินัยประพฤติปฏิบัติตามจรรยาบรรณครู ตลอดจนรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง สั่งสอนอบรมนักเรียนด้วยความรักความเมตตาอย่างเท่าเทียมกัน ใช้เหตุผลและหลักธรรมประกอบในการตัดสินใจเพื่อลงโทษนักเรียน สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้อื่นเป็นพลเมืองดี และการรณรงค์ส่งเสริมให้บุคคลรู้จักใช้สิทธิหน้าที่ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
2. ผู้บริหารและครูผู้สอนเห็นว่า ครู - อาจารย์มีพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรม โดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

ธนพงศ์ มงคล (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย แผนกประถม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้ปกครองเกี่ยวกับพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย แผนกประถม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 327 คน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543 ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดมีผลต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนอยู่ในระดับมาก และผู้ปกครองมีความต้องการให้จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กประพฤติตนเป็นคนดีอย่างสม่ำเสมอ โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมและช่วยกันอบรมปลูกฝังทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน
2. ด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้อหรือส่งเสริมต่อการพัฒนาจริยธรรม ความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดไว้อยู่ในระดับมาก และผู้ปกครองมีความต้องการให้

นักเรียนได้รับประสบการณ์สิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน โดยครูและนักเรียนต้องร่วมมือกันในการจัดหาสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

3. ด้านบุคลากร ความเห็นของผู้ปกครองต่อคุณลักษณะของบุคลากรมีผลต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนอยู่ในระดับมาก และผู้ปกครองมีความต้องการให้พัฒนาบุคลากรระบบการเรียนการสอนควบคู่กับคุณธรรมและครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ไม่ใช่อารมณ์กับเด็ก

กาญจนา วิเชียร (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาบุคลากรด้านการวางแผนกลยุทธ์การจัดการศึกษาของโรงเรียนหนองโตง “สุรวิตยาคม” อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นครู-อาจารย์ 25 คน วิจัยดำเนินการศึกษาค้นคว้าใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวความคิดของ เคมมิส และคณะ โดยดำเนินการใน 2 วงรอบ แต่ละวงรอบมี 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล ส่วนการพัฒนาบุคลากรนั้นใช้เทคนิคการฝึกอบรมและการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ในวงรอบที่ 1 กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนกลยุทธ์เป็นอย่างดี สามารถนำเอาหลักการ ความรู้ความเข้าใจและทักษะที่ได้ไปจัดทำแผนในขั้นตอนการประชุมเชิงปฏิบัติการได้ในระดับหนึ่ง แต่มีข้อบกพร่องบางประการ จึงได้ดำเนินการแก้ปัญหาในวงรอบที่ 2 กับกลุ่มเป้าหมายต่อไป ซึ่งเป็นการทบทวนเนื้อหาที่ไม่สมบูรณ์ การปรับข้อความและภาษาที่ใช้ให้ถูกต้องเหมาะสม และปรับรูปแบบของแผนให้เป็นไปตามเค้าโครงแผนกลยุทธ์ โดยพบว่าบุคลากรที่ผ่านกระบวนการดังกล่าวสามารถวางแผนกลยุทธ์ของโรงเรียนได้

รชชนะ ป่านภูมิ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาวิชาชีพครูโรงเรียนบ้านโนนสวรรค์ชัยมงคล อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อนำกระบวนการมีส่วนร่วม โดยใช้หลักการวิจัยปฏิบัติการมี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นวางแผน ขั้นการปฏิบัติ ขั้นสังเกต และขั้นสะท้อนผล โดยดำเนินการใน 2 วงรอบ มีผู้ร่วมศึกษาจำนวน 5 คน ผลการศึกษาพบว่า วิธีการพัฒนาวิชาชีพครูที่นำมาใช้มี 3 วิธีได้แก่ การฝึกอบรมและดูงาน การพัฒนาด้วยตนเอง และการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแบบ AIC เพื่อให้ครูเกิดการพัฒนาตนเองสู่ความเป็นครูมืออาชีพซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะตามมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินภายนอกระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานที่ 21 มาตรฐานที่ 22 มาตรฐานที่ 23 ที่พบว่า การที่ผู้เข้าร่วมศึกษาทุกคนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองทุกขั้นตอนทำให้เกิดความตระหนักและเข้าใจอย่างลึกซึ้งในภารกิจ ที่จะต้องพัฒนาตนเองตามมาตรฐานทั้ง 3 มาตรฐาน คือ มาตรฐานคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนการสอนของครู และมาตรฐานการบริหาร

จุฑาวดี วรรณวิเศษ และคณะ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามทัศนะของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพิษณุโลกพบว่า

1. ด้านการบริหารเพื่อส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียนส่วนใหญ่ มีการส่งเสริมจริยศึกษาในระดับมาทุกข้อ ยกเว้น การที่ครูประจำชั้นควรเยี่ยมบ้านนักเรียน อยู่ในระดับน้อย

2. ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียนทุกโรงเรียน ได้ดำเนินการเพียงระดับปานกลาง

3. ด้านการจัดการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมนักเรียนที่ส่งเสริมจริยศึกษาในระดับน้อยถึงน้อยที่สุดเกือบทุกด้าน โดยมีข้อค้นพบที่น่าสนใจ ดังนี้

3.1 กิจกรรมส่งเสริมจริยศึกษาที่นักเรียนที่ชอบมากที่สุด คือ การจัดกิจกรรมในวันสำคัญๆ และไม่ชอบมากที่สุด คือ การจัดבחสามเณรหมู่ในภาคฤดูร้อน

3.2 ระยะเวลาที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยศึกษามากที่สุด คือ ทุกวันศุกร์และในคาบวิชาพระพุทธศาสนา

3.3 บุคคลกรที่มีบทบาทในการส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมากที่สุด คือ ครูทุกคน รองลงมาคือ ครูฝ่ายจริยศึกษา

3.4 รูปแบบการส่งเสริมความประพฤติที่ดีของนักเรียนต้องการมากที่สุดคือ ผู้ที่ประพฤติดีควรได้รับการยกย่องเป็นเกียรติบัตร การมีวินัยในตนเอง รู้ผิดรู้ชอบด้วยตนเอง และการระบุคะแนนความประพฤติในใบรับรองความประพฤติ

4. ผลการเปรียบเทียบสภาพการส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา จังหวัดพิษณุโลก พบว่านักเรียนมีทัศนคติการส่งเสริมจริยธรรมสูงกว่่านักเรียนชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.001 ในภาพรวมการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ด้วยการจัดการเรียนการสอน และด้านการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน และด้านการกิจกรรมนักเรียนยกเว้นด้านบริหาร เพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านเดียวที่นักเรียนหญิงมีทัศนคติไม่แตกต่างจากนักเรียนชาย

5. ผลการเปรียบเทียบการส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียนขนาดต่างๆ พบว่าโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ทั้งด้านการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05

ฉลาด จันทรสมบัติ (2550 : บทคัดย่อ) ได้วิจัย การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ องค์กรชุมชน มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ องค์กรชุมชนพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บ้านน้ำเกลี้ยง และบ้านเหล่าราษฎร์พัฒนา อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ทุกกลุ่มองค์กรเกิดนักจัดการความรู้ในชุมชน มีการดำเนินการจัดการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย การสร้างความรู้ การจำแนก การจัดเก็บ การนำไปใช้ การแลกเปลี่ยน และการประเมินผลความรู้ 3) กลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจในการดำเนินการจัดการความรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก และ 4) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการความรู้ องค์กรชุมชน ได้แก่ ความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ ภาวะผู้นำของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ความสามารถในการทำงาน บรรยายภาคในการทำงาน การทำงานแบบมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติ และมีกลไกขับเคลื่อน คือ ศูนย์จัดการความรู้ องค์กรชุมชน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ฮอปแมน (Hoffman. 1970 : 291) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูกับจริยธรรม 4 ประการ คือ การมีความรู้สึกผิดชอบ การอดทนต่อสิ่งยั่ววนใจ การยึดหลักแห่งตน และการยอมรับสารภาพผิด ปรากฏว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูให้ความรักในช่วง 4 - 13 ปี มีลักษณะทางจริยธรรม 4 ประการ สูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักน้อย นอกจากนี้ยัง พบว่าการให้เหตุผลในการอบรมสั่งสอนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะทางจริยธรรมของเด็กโดยเฉพาะเด็กอายุ 5 ปี

แวร์ชอว์ (Warshaw. 1978 : 1450 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่องเหตุผลทางจริยธรรมของเด็กเกรด 4 และ 6 ในโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายและหญิงจำนวน 96 คน เครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โคลเบอร์ก ผลการวิจัย

พบว่า เพศ และระดับชั้นไม่มีอิทธิพลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของเด็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่องค์ประกอบที่น่าสนใจคือกลุ่มเพื่อน และอิทธิพลของโรงเรียนอาจส่งเสริมให้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นได้

ดี โคสตา (De Costa. 1979 : 6141 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พัฒนาการของความคิดเห็นทางจริยธรรมของเด็กเล็ก จำนวน 58 คน อายุ 5 - 7 ปี ผลการวิจัยพบว่า อายุเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการคิดทางจริยธรรมของเด็กเล็ก ดี โคสตา สนับสนุนทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ที่ยึดพัฒนาการทางสมองด้านความคิดเด็กที่มีพัฒนาการทางด้านสมองในขั้นที่สูงกว่าการคิดหาเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่สูงกว่า

เลวิส (Lewis. 1982 : 5088 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “The Relationship of moral Development and cognitive Development with in Gifted Student Examined in the Light of the Variables of Sex Socioeconomic Status and Age” โดยศึกษาความสัมพันธ์ของพัฒนาการทางจริยธรรมและความรู้ของนักเรียนที่มีความสามารถ ซึ่งแตกต่างกันเรื่องเพศสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและอายุ โดยวัตถุประสงค์ของการเปรียบเทียบพัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนระดับปกติ และความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการทางความรู้กับการใช้เหตุผลของ นักเรียนที่มีความสามารถ ซึ่งผลการวิจัย พบว่า พัฒนาการทางจริยธรรมรวมทั้งพัฒนาการทางด้านความรู้ระหว่างนักเรียนที่มีความสามารถกับนักเรียนปกติ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนในด้านความสัมพันธ์ได้พบความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการทางด้านความรู้กับจริยธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการความรู้กับสถานภาพทางเศรษฐกิจ

จากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำมาศึกษาเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบหรือนวัตกรรมและกลยุทธ์การพัฒนาการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ให้บรรลุตามเป้าหมายที่คาดหวังไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

วอส (Voss. 1993 : 1192-A) ได้ศึกษาภาวะผู้นำทางการศึกษาในโรงเรียนรัฐบาล โดยวิธีการสนทนากับผู้บริหารการศึกษาของรัฐแคลิฟอร์เนียที่เลือกมาศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติด้านความรับผิดชอบ และด้านโรงเรียนที่มีจริยธรรม วิธีการศึกษาใช้การสัมภาษณ์ บันทึกเทป พิมพ์แล้วส่งกลับมา ผลการศึกษาพบว่า ผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม ด้านโครงสร้าง ด้านวิธีดำเนินการ และด้านการเมือง ระดับภาวะผู้นำและความรับผิดชอบแตกต่างกันอย่างสูง นอกจากนั้นการรับรู้และความสัมพันธ์ก็แตกต่างกันเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบตามกระบวนการและบริบททางการศึกษาที่แตกต่างกัน ผลกระทบของการตัดสินใจที่กระทำภายในระบบโรงเรียนมีอิทธิพลรองรับซึ่งเกิดจากชีวิตในสังคมที่ซับซ้อน ปัญหาการปฏิบัติทางจริยธรรมและทางความรับผิดชอบของผู้บริหาร เพื่อให้สอดคล้องกับการท้าทายในช่วงวิกฤติของการศึกษามีข้อชี้แนะที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต

สรุปได้ว่าโรงเรียนเป็นศูนย์ชุมชนแทนที่จะเป็นทางการ และถูกขับเคลื่อนและควบคุมด้วยบทบาทภาวะผู้นำที่มีการส่งเสริมให้ทำไว้แล้ว โรงเรียนจะมีการจูงใจมีข้อผู้พัน และการปฏิบัติอย่างเต็มที่ ความหลากหลายและวัฒนธรรมการรวมกันเข้ามาอยู่ในการเคลื่อนไหวของชุมชนการศึกษาที่ใหญ่ขึ้น ชุมชนชีวิตโรงเรียนในอนาคตติดอยู่ในการสนทนาเรื่องจริยธรรมเกี่ยวกับประเด็นปัญหาโรงเรียนเชิงวิพากษ์วิจารณ์และการตัดสินใจ

โจนส์ (Jones. 2001 : 3126-A) ได้ศึกษาวิธีการที่โปรแกรมครุศาสตร์ของวิทยาลัย/มหาวิทยาลัยคาทอลิกของรัฐแคลิฟอร์เนียเตรียมครูโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อให้ความสะดวกแก่ความก้าวหน้าทางจริยธรรมของนักเรียนของพวกเขา วิธีการศึกษาใช้การวิจัยเชิงสำรวจ ใช้โปรแกรมครุศาสตร์คาทอลิก 8 ใน 9 โปรแกรม เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากร ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์จากข้อมูลที่สำรวจ พบว่า (1) ทฤษฎีการพัฒนาจริยธรรมทางความรู้กล่าวถึงไม่คงเส้นคงวภายในหลักสูตรของโปรแกรมครุศาสตร์ที่ได้ตรวจสอบ (2) ทักษะทางจิตใจในการพัฒนาจริยธรรมและสภาพสิ่งแวดล้อมมักจะรวมอยู่แต่ละรายวิชา แต่การรวมกลยุทธ์การสอนการพัฒนาทางจริยธรรมภายในรายวิชาเองยังมีน้อย (3) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่รับรู้ว่ามีบทบาทของผู้อำนวยการความสะดวกการพัฒนาจริยธรรมเป็นความรับผิดชอบของผู้อำนวยความสะดวกเอง และผู้ตอบประมาณค่าผู้อำนวยการความสะดวกว่ามีความสำคัญ (4) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่รับรู้ว่ามีโปรแกรมของตนเองเป็นการรวมปัจจัยการพัฒนาทางจริยธรรมในทางบวกเป็นจำนวนมากเข้าไว้ด้วยกัน และ (5) ผู้ตอบเสนอแนะว่าควรให้ความเอาใจใส่มากขึ้นต่อทฤษฎีการพัฒนาจริยธรรม และต่อข้อค้นพบจากการวิจัยภายในโปรแกรมของตนเอง ผลการสัมภาษณ์พบว่า ทุกสถาบันได้ทำให้องค์ประกอบทางจริยธรรมของคำกล่าวเกี่ยวกับพันธกิจของตนในหลายทางและต่างระดับเป็นรูปธรรม การเรียนรู้ด้านการบริการเป็นองค์ประกอบรวมทั่วไปสำหรับหลายโปรแกรม ผู้อำนวยการรับรู้ความสำคัญการเตรียมครูว่าเป็นตัวการของความเติบโตทางจริยธรรมของนักเรียน และจำเป็นต้องเพิ่มโปรแกรมในด้านนี้ขึ้นอีก

คอนเนอร์ (Connor. 2001 : 3873-A) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพศประเภทบุคลิกภาพ ขอบเขตการสอน การแนะนำจริยธรรมภายในกลุ่มประชากรครูโรงเรียนมัธยมศึกษาคาทอลิก วิธีการศึกษาใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลจากครูจำนวน 120 คน ผลการศึกษาพบว่าในกลุ่มตัวอย่างนี้ประเภทบุคลิกภาพมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการแนะนำจริยธรรมครูทั้งเพศชายและเพศหญิงใช้จริยธรรมด้านความยุติธรรม และจริยธรรมด้านการดูแลเอาใจใส่ในการให้นิยามตนเอง และในการแก้ปัญหาสถานการณ์ลำบากเกี่ยวกับสมมุติฐาน โดยสรุปทฤษฎีการพัฒนาจริยธรรมอาจจะก้าวหน้าต่อไปได้อีก เมื่อพิจารณาเห็นว่าไปได้ก็เมื่อพิจารณาเห็นว่าประเภทบุคลิกภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของวุฒิภาวะทางจริยธรรม

แฮมิลตัน (Hamilton. 2003 : 1532-A) ได้ศึกษาการรับรู้เบื้องต้นของครูในประสิทธิภาพระบบการจัดการระเบียบวินัยในชั้นเรียนที่เลือกมาทำการศึกษา และยุทธศาสตร์ที่มีอิทธิพลในการแก้ปัญหาการก่อกวนในชั้นเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโดยเลือกศึกษาจากครูที่มีประสบการณ์ทำงาน 1, 2 และ 3 ปี ซึ่งจำแนกโดยครูใหญ่ว่าครูที่มีประสบการณ์ทำงาน 1-3 ปี เหล่านั้นเป็นครูที่ต้องได้รับการปรับปรุงเทคนิคการจัดการพฤติกรรมนักเรียน การศึกษายังคงเป็นการทดลองเพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับสมมุติฐานว่ามีนัยสำคัญในความแตกต่างระหว่างการรับรู้ของครูชั้นประถมศึกษากับชั้นสูงกว่าหรือไม่ และการรับรู้ดังกล่าวจะพิจารณาร่วมกับจำนวนระยะเวลาในการทำงาน กลุ่มตัวอย่างจะทดลองทำงาน โดยเสนอแนวทางระบบและยุทธศาสตร์เพื่อแก้ปัญหา ผลการวิจัยพบว่า ระบบการจัดการระเบียบวินัยในชั้นเรียนและการรับรู้ยุทธศาสตร์ของครูที่เพิ่งเริ่มทำงานสอน เกือบทั้งหมดมีประสิทธิภาพเพียงพอในการจัดการการก่อกวนในชั้นเรียน ข้อเสนอในการวิจัยควรมีพัฒนาปรับปรุงเทคนิคการจัดการระเบียบวินัยในชั้นเรียน และควรมีการเตรียมครูก่อนได้รับการสอนจริงในเรื่องการเข้ารับการอบรมการจัดการระเบียบวินัยสร้างเสริมและศึกษาแนวทางยุทธศาสตร์การจัดการระเบียบวินัยให้มากขึ้น

การ์เนอร์ (Garner. 2004 : 4427-A) ได้ศึกษาปัญหาด้านระเบียบวินัย สาเหตุของความรุนแรง และแนวทางการดำเนินงานเพื่อลดปัญหาด้านระเบียบวินัย และความรุนแรงของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างได้จากอาจารย์ 6 คน จากครู 4 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ออกแบบพิเศษ การสัมภาษณ์ถูกบันทึกด้วยเทปและขอข่ายอื่นๆ จากการสังเกตและปฏิสัมพันธ์ ข้อมูลเผยให้เห็นว่า อาจารย์จำแนกปัญหาระเบียบวินัยให้มากมาย ปัญหาที่พบบ่อยจากคำตอบของอาจารย์ ได้แก่ การปะทะต่อสู้กันหรือการใช้กำลังของเด็กๆ การขาดความเคารพ ไม่อยู่ในโอวาท ส่วนกลุ่มครูเพิ่มเติมว่าปัญหาขาดการร่วมมือจากผู้ปกครอง เขายังโทษสังคมที่ก่อให้เกิดปัญหาเสเพลติด กลุ่มแก๊งค์และความรุนแรงอื่นๆ สำหรับการป้องกันปัญหา กลุ่มครูใช้วิธีการพูดคุยกับเด็ก ให้คำตักเตือนเมื่อพบพฤติกรรมที่ผิดหรือเรียกเขาไปออฟฟิศ และเรียกผู้ปกครองมาร่วมพูดคุย กลุ่มครูยังพยายามที่ป้องกันปัญหาโดยช่วยสนองความต้องการในสิ่งที่ขาดแคลนของเด็กด้านทรัพยากรหรือสื่อที่ผู้ปกครองไม่สามารถพบว่ามีความต้องการวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาเพื่อการจัดการด้านระเบียบวินัย โดยช่วยให้ผู้ปกครองทำความเข้าใจเด็ก ความต้องการของตนเองมากยิ่งขึ้น ทีมงานสมาชิกความร่วมมือกันสร้างเทคนิคเพื่อควบคุมวินัยที่มีประสิทธิภาพสนับสนุนให้มีการร่วมมือในทางการศึกษาของผู้ปกครองมากยิ่งขึ้น โรงเรียนควรมีส่วนสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง คณาจารย์จากสองมหาวิทยาลัยในพื้นที่ บุคลากรจามโบสถ์จำนวนมาก จะสามารถช่วยเหลือในการวางรากฐานด้านระเบียบวินัยได้

แบร์ (ธนพงศ์ มงคล. 2544 : 83 ; อ้างอิงมาจาก Bear. 1989 : 4961-A) ได้ทำการวิจัย เรื่องความสัมพันธ์ของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อปัญหาด้านความประพฤติและสติปัญญาของกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 6 จำนวน 60 คน ในเมืองไอโอวา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบิร์กและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ของสแตนดาร์ด ฟอร์ด ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาความประพฤติลดลง และวุฒิภาวะทางจริยธรรมเพิ่มขึ้นกับเด็กที่มีเซาว์ ปัญญาจะมีความก้าวหน้าทางจริยธรรม

ลาเรส (Lares. 1995 : 4353-A) ได้ศึกษาความเข้าใจหลักการและการปฏิบัติตามหลักการบริหารจัดการคุณภาพแบบเบ็ดเสร็จ (Total Quality Management) ในด้านวินัยนักเรียน เพื่อกำหนดคุณภาพของระบบการดูแลจัดการวินัย การแก้ปัญหาวินัยนักเรียน ตลอดจนกำจัดอุปสรรคบางประการในการแก้ปัญหาวินัยนักเรียน เพื่อปรับปรุงค่านิยมที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมที่มีคุณภาพและระบบของพฤติกรรม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการไปเยี่ยมเยียนสำนักงานวินัยนักเรียน นักเรียน ครู และผู้ปกครองในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แล้วนำมาให้ครูและนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวินัยนักเรียนโดยใช้หลัก TQM เพื่อร่วมกันตัดสินใจว่าปัญหาวินัยในเรื่องใด และช่วงเวลาใดของการเรียนที่เป็นปัญหาสำคัญ ตลอดจนร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผลการวิจัยสรุปว่า หลักการของ TQM สามารถในการแก้ไขปัญหาวินัยของนักเรียนใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากการทำให้นักเรียนพัฒนาการมีวินัยที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับ ทำให้ผู้ใหญ่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือนักเรียน หาแนวทางในบรรยากาศแห่งความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีผลทำให้นักเรียนรู้สึกว่าการได้รับการสนับสนุนและเสริมสร้างความรับผิดชอบในการมีพฤติกรรมของตน หลักการนี้จึงเป็นวิธีการสนับสนุนให้นักเรียนมีวินัยด้วยตนเอง ไม่ใช่เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ความไม่พอใจหรือโกรธแค้นผู้บริหารโรงเรียนหรือครู-อาจารย์ของโรงเรียน

โคล (Cole. 1999 : 9462-A) ได้ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้ช่วยผู้บริหารในด้านการควบคุมดูแลวินัยนักเรียน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้ช่วยผู้บริหารในโรงเรียนของรัฐจอร์เจีย การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถาม พบว่า ผู้ช่วยผู้บริหารได้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมในการกำจัดกลุ่มนักเรียนที่จะรวมกลุ่มกันกระทำความผิดหรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างแขกผู้มาเยี่ยมเยียนโรงเรียนกับบุคลากรของโรงเรียน ควบคุมการเข้าชั้นเรียนของนักเรียน และประสานงานกับหน่วยงานสนับสนุนการทำกิจกรรมของนักเรียน โดยผู้บริหารและผู้ช่วยผู้บริหาร 2 กลุ่มมีการรับรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบเบื้องต้นของผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวินัยนักเรียนแตกต่างกันในเรื่องต่อไปนี้ การเสริมสร้างบรรยากาศของโรงเรียนให้เกิดการสร้างสรรค์พฤติกรรมที่เหมาะสม การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความผิดทางวินัยของนักเรียน เป็นผู้ประสานงานกับบุคคลภายนอกกับบุคลากรภายในมาร่วมทำงาน และการบริหารงานงบประมาณ แต่ทั้ง 2 กลุ่มมีการรับรู้เรื่องอื่น ๆ อีกจำนวนมากไม่แตกต่างกัน

ดี โคสตา (ธนพงศ์ มงคล. 2544 : 83 ; อ้างอิงมาจาก De Costa. 1999 : 10,141-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พัฒนาการของความคิดเห็นทางจริยธรรมของเด็กเล็ก จำนวน 58 คน อายุ 7-9 ปี ผลการวิจัยพบว่า อายุเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการคิดทางจริยธรรมของเด็กเล็ก โดย ดี โคสตา สนับสนุนทฤษฎีพัฒนาทาง จริยธรรมที่ยึดพัฒนาการทางสมองความคิดว่าเด็กที่มีพัฒนาการทางสมอง ในขั้นที่สูงกว่าจะคิดหาเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นสูงกว่า

รัสเซลล์ (Russell. 2000 : 9245-A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสามารถที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารในโรงเรียนประถมศึกษา พื้นฐานและประสบการณ์ของผู้บริหารโรงเรียน โดยวิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกตจากแบบบันทึกกิจกรรมของผู้บริหารโรงเรียน แล้วนำมาสร้างแบบสอบถามกับผู้บริหารโรงเรียน 26 โรงเรียน ในเมืองซาคราแมนโต (Sacramento) พบว่า ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจในงานนั้นๆ ซึ่งแต่ละงานต้องการคุณสมบัติของผู้บริหารโรงเรียนที่มีความรู้ความเข้าใจแตกต่างกันโดยส่วนรวมความรู้ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนที่จำเป็น ได้แก่ ความสามารถในการจัดการและการบริหารงานงบประมาณ การซ่อมแซมอาคาร และความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาปัญหาของโรงเรียน รวมทั้งพบว่า ทักษะ ในการสื่อสาร และปฏิสัมพันธ์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเป็นผู้นำทางวิชาการโรงเรียน และผู้บริหารโรงเรียนเสนอแนะว่า สถาบันผลิตครูควรศึกษาหน้าที่และหลักการเป็นผู้บริหารโรงเรียนตลอดเวลา เพื่อเป็นข้อมูลพัฒนาผู้บริหารโรงเรียน และผู้บริหารโรงเรียนเองควรศึกษาวิเคราะห์งานในหน้าที่ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้งานโรงเรียนมีประสิทธิภาพอยู่เสมอ

วินเซนต์ ชุกวูตา โอซากวี (ธนพงศ์ มงคล. 2544 : 84 ; อ้างอิงมาจาก Vincent Chukwuka Osakwe. 2001 : 12057-A) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้รูปแบบพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ก (สำหรับครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในไนจีเรีย) การวิจัยครั้งนี้ต้องการเสนอพัฒนาการของหลักสูตร การสอนของครูโดยมีแบบอย่างพัฒนาการของโคลเบิร์ก ซึ่งกล่าวว่า พัฒนาการทางจริยธรรมเกิดขึ้นทีละขั้น ในโครงสร้างทั้ง 6 เป็นลำดับ อันเป็นผลจากการปฏิบัติกิจริยาสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทุกคนจะต้องผ่านขั้นตอน โดยไม่มีใครกระโดดข้ามขั้นแต่ก้าวข้ามหรือเร็วขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การแก้ปัญหาวางสังคมอย่างสม่ำเสมอเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่จะเปลี่ยนจริยธรรมขั้นหนึ่งไปยังอีกขั้นหนึ่ง ในการนี้อาจช่วยได้โดยการชี้แจงอภิปราย ซึ่งต้องมีการนำเรื่องที่จะช่วยในการพัฒนาของโคลเบิร์กนำไปสู่สถานการณ์ที่ขัดแย้ง สถานการณ์เช่นนี้ครู

ในฐานะผู้นำต้องรู้ทักษะการชี้แจง

จอห์น เอ็ดวาร์ด โรมีโอ (ธนพงศ์ มงคล. 2544 : 84 ; อ้างอิงมาจาก John Edward Romeo. 2001 : 12595-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาความรู้ จริยธรรม จากคะแนนแบบทดสอบพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการสอนการพัฒนาความรู้จริยธรรมจากคะแนนแบบทดสอบพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 201 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ใช้วิธีการพัฒนาจริยธรรมจากการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมโคลเบิร์ก (Kohlberg) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่า t-test และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (The Pearson's Product Moment Correlation Technique) ผลการวิจัยพบว่า คะแนนการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง 2 กลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญเมื่อทดสอบค่า t-test พบว่าคะแนนการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง 2 กลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกัน องค์ประกอบภูมิหลังของประชากรด้านเพศ อายุ ชั้นเรียน คะแนนสะสม การศึกษาของบิดามารดา และจำนวนปีการศึกษา ในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์นักเรียนนั้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อกำหนดกิจกรรมแนวทาง รูปแบบในการพัฒนาที่เป็นไปได้ ภายใต้วัตถุประสงค์เป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ส่งผลให้สังคมมีความสุข ร่มเย็น ดังนั้นผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยทั้ง 2 โรงเรียน ได้วิจัยทำงานเป็นทีมที่เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมแบ่งเป็นภารกิจและบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยดังนี้ 1) ทีมผู้บริหารโรงเรียน ถือเป็นคุณเอื้ออำนวยความสะดวกให้สำเร็จ 2) ครูผู้สอนหรือผู้ช่วยผู้บริหารที่เป็นแกนนำวิจัยถือเป็นคุณอำนวยที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดกลุ่มวิจัยในโรงเรียนและเป็นนักจัดการความรู้ 3) ครูผู้สอนตามกลุ่มสาระถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปตามนวัตกรรมและผลลัพธ์ของคุณลักษณะถือเป็นคุณกิจ ซึ่งเป็นตัวแสดงจริง 4) ผู้ปกครองและเพื่อนนักเรียนที่เป็นแกนนำเป็นผู้ส่งเสริม ติดตาม ประเมินผล การดำเนินงาน ถือเป็นคุณประสาน 5) นักวิชาการ อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นผู้เสนอแนะ เป็นที่ปรึกษา ติดตามผลการดำเนินงานการวิจัยระดับจังหวัดถือเป็นคุณเสริมที่จะทำให้เกิดองค์ความรู้จริงตามการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการดำเนินงาน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การพัฒนาการดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นการศึกษาโดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า
3. การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
7. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีขอบเขตในการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า ประกอบด้วย
  - 1.1 ผู้ศึกษาค้นคว้า จำนวน 1 คน
  - 1.2 กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า 9 คน
    - 1.2.1 ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน
    - 1.2.2 ครูฝ่ายปกครอง จำนวน 2 คน
    - 1.2.3 ครูประจำชั้น จำนวน 3 คน
    - 1.2.4 ครูผู้สอน จำนวน 3 คน
  - 1.3 กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 – 5 จำนวน 90 คน
  - 1.4 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นผู้ที่สมัครใจมาร่วมศึกษาค้นคว้า คือ
    - 1.4.1 ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 15 คน
    - 1.4.2 หัวหน้างานวิชาการ จำนวน 1 คน
    - 1.4.3 วิทยากร จำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

เครื่องมือ 2 ประเภท

1. เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
  - 1.1 คู่มือพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน

- 1.1 คู่มือการเขียนวิทยานิพนธ์ของ ฉลาด จันทสมบัติและคณะ
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย 3 ชนิด ประกอบด้วย
  - 2.1 แบบประเมินพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด จำนวน 3 ด้าน 4 ตัวบ่งชี้ๆ ละ 15 ข้อ รวม 60 ข้อ
  - 2.2 แบบสังเกตคุณลักษณะที่พึงประสงค์ แบบประเมินพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติ แบ่งเป็น 2 ตอน คือตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 2 ประเมินพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติของนักเรียนแบ่งระดับการปฏิบัติเป็น 5 ระดับ จำนวน 40 ข้อ
  - 2.3 แบบทดสอบวัดการปฏิบัติที่แสดงถึงความมีวินัย เป็นแบบรายการที่เป็นกิจกรรมการปฏิบัติที่แสดงถึงความมีวินัยมาแล้วพิจารณาเลือกตอบว่า ในชีวิตประจำวันได้มีการกระทำหรือการปฏิบัติในกิจกรรมนั้นมากน้อยเพียงใด จำนวน 20 ข้อ

การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ

1. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย ผู้ศึกษาค้นคว้าดำเนินการดังนี้
  - 1.1 ศึกษาหลักการและวิธีการสร้างแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบประเมินจากเอกสารและงานวิจัย
  - 1.2 ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามกรอบโครงสร้างหรือตัวชี้วัดของเครื่องแต่ละชนิด
  - 1.3 ผู้ร่วมวิจัยพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือฉบับร่าง
  - 1.4 เสนอผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือ
  - 1.5 ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
  - 1.6 จัดพิมพ์เครื่องมือเพื่อนำไปตรวจสอบคุณภาพและเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป
2. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
  - 2.1 การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity)
  - 2.2 การตรวจสอบความเที่ยง (Reliability)
  - 2.3 การตรวจสอบข้อมูล
3. ข้อมูลเชิงคุณภาพ
  - 3.1 ตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม
  - 3.2 การตรวจสอบร่องรอยหลักฐาน (Audit Trail)
4. ข้อมูลเชิงปริมาณ
  - 4.1 การตรวจสอบผลวิเคราะห์ข้อมูลกับสภาพจริง จากแบบสอบถาม และแบบประเมิน
  - 4.2 การตรวจสอบจากผู้รวบรวมข้อมูลหลายคน จากแบบสังเกต

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้ร่วมวิจัยซึ่งใช้แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมของนักเรียน โดยใช้ข้อมูลสามเส้า ก่อนดำเนินการพัฒนาขณะพัฒนาและหลังการพัฒนา ในระหว่างเดือนพฤษภาคม 2554 ถึง ธันวาคม 2554

ตาราง 1 ตารางแสดงแผนปฏิบัติการการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนโนนจานวิทยา ปีการศึกษา 2554

กิจกรรม	เป้าหมายกิจกรรม	ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรม	ผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรม	วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	แหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูล
1. จัดอบรมบุคลากรในเรื่องการเขียนแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการ	<ul style="list-style-type: none"> - ทำความเข้าใจเกี่ยวกับกรอบการดำเนินงานให้กับกลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าเข้าใจ - ได้การประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ เสนอความคิดเห็นและความต้องการในการทำงานที่ดี - ได้ฝึกอบรมบุคลากร - บุคลากรได้ทำความเข้าใจเอกสาร ตำรา บทความเว็บไซต์ เกี่ยวกับแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจมากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - พฤษภาคม – กันยายน 2554 - พฤศจิกายน 2554 – มีนาคม 2555 - กันยายน 2554 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ศึกษาค้นคว้า - ผู้ศึกษาค้นคว้า - กลุ่มผู้ร่วมศึกษา - ครูประจำชั้น - ประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 	<ul style="list-style-type: none"> - การประเมิน - การสัมภาษณ์ - บันทึกการประชุม - ถ่ายภาพกิจกรรม - การปฏิบัติการ - การประเมิน 	<ul style="list-style-type: none"> - แบบประเมิน - แบบสังเกต - แบบทดสอบ - แบบทดสอบ 	<ul style="list-style-type: none"> - ครู - ผู้ปกครอง - นักเรียน - วิทยากร - ครู - นักเรียน - วิทยากร

ตาราง 1 (ต่อ)

กิจกรรม	เป้าหมายกิจกรรม	ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรม	ผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรม	วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	แหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูล
2. การสอนแบบลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ร่วมในการจัดการเรียนการสอนแบบลักษณะที่พึงประสงค์นำไปใช้ - ผู้อำนวยการและผู้ศึกษาค้นคว้าประเมินการจัดการเรียนการสอน - ทำการประเมินผลการปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 	<ul style="list-style-type: none"> - พฤษภาคม – กันยายน 2554 - ตุลาคม – ธันวาคม 2554 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ศึกษาค้นคว้า - กลุ่มผู้ร่วมศึกษา - ผู้ศึกษาค้นคว้า - กลุ่มผู้ร่วมศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> - การสัมภาษณ์ - การประเมิน 	<ul style="list-style-type: none"> - แบบสังเกต - แบบประเมิน 	<ul style="list-style-type: none"> - ครู - ผู้ปกครอง - นักเรียน - ครู - ผู้ปกครอง - นักเรียน

การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ โดยมีความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกฉบับ และตรวจให้คะแนนรายข้อ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้
2. วิเคราะห์ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
  - 2.1 หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
  - 2.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้งโดยภาพรวมและจำแนกรายด้านและรายข้อ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์หาคุณภาพเครื่องมือ
  - 1.1 หาค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามเป็นรายข้อ ใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่าย (Simple Correlation) ระหว่างคะแนนรายข้อและคะแนนรวมรายด้านโดยใช้วิธี (Item- total Correlation) (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 97)
  - 1.2 การวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 99)
2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่
  - 2.1 ค่าเฉลี่ย (Mean) จากสูตร (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 105)
  - 2.2 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) โดยใช้สูตรดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 108)
  - 2.3 ทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การทดสอบค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ย โดยใช้ t-test (Independent Samples) (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 115)
3. เกณฑ์การแปลผล

ในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การใช้เครือข่ายวิจัยทางการศึกษา จังหวัดอุดรธานี ใช้เกณฑ์ในการแปลความหมายดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 102-103)

4.51 - 5.00	ความหมาย	ดีมาก
3.51 - 4.50	ความหมาย	ดี
2.51 - 3.50	ความหมาย	ปานกลาง
1.51 - 2.50	ความหมาย	น้อย
1.00 - 1.50	ความหมาย	น้อยที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การพัฒนาการดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้ศึกษาค้นคว้าได้นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

ลำดับขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการเก็บรวบรวมจากแบบประเมินผลและแบบสอบถามที่นำมาวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปของคอมพิวเตอร์ เพื่อนำเสนอผลการพัฒนา แบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้

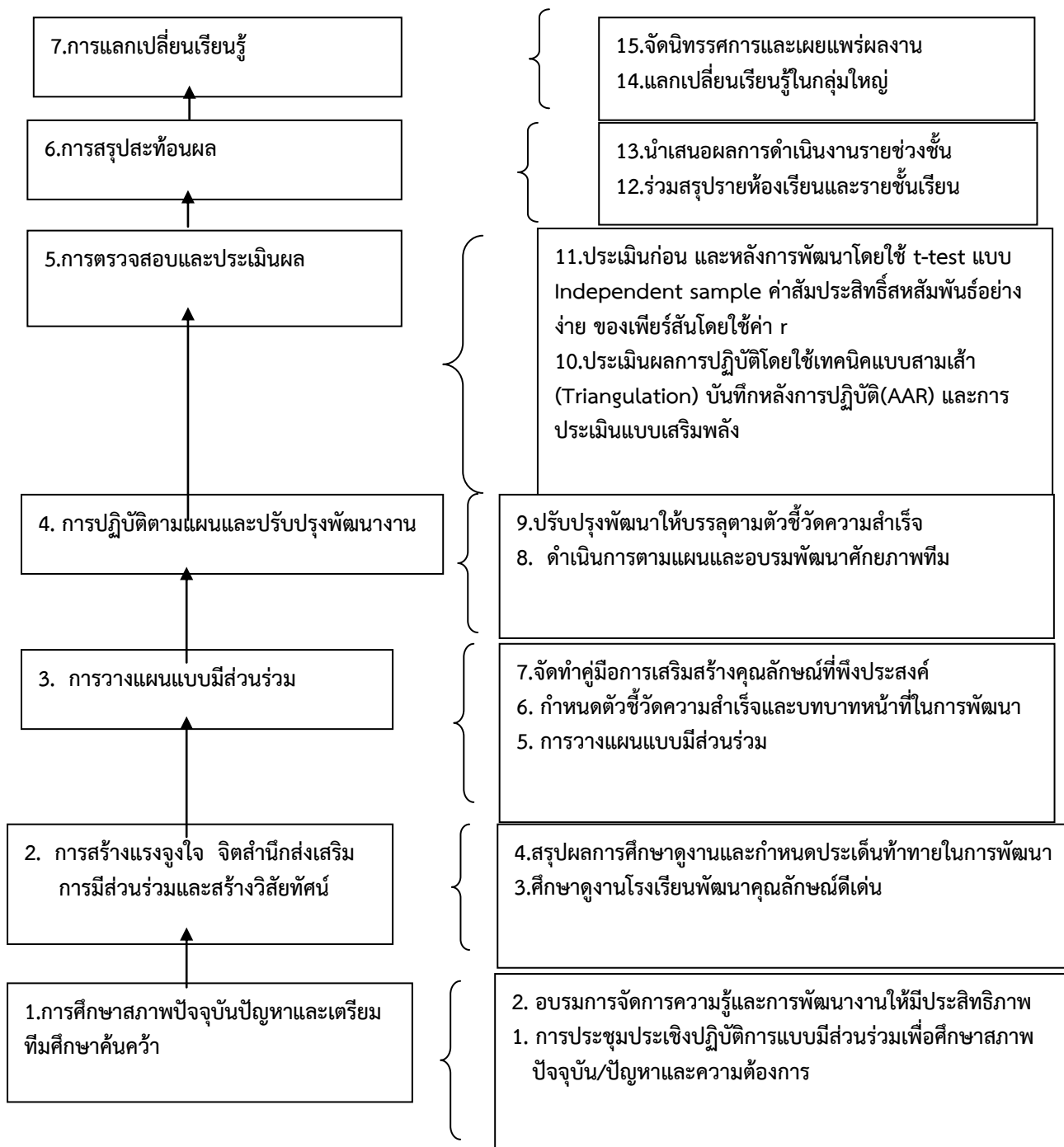
- ตอนที่ 1 วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
- ตอนที่ 2 วิเคราะห์ผลการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
- ตอนที่ 3 เปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนระหว่างก่อนกับหลัง

การพัฒนา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน การศึกษาค้นคว้าการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนโนนจานวิทยา เป็นการศึกษาค้นคว้าเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยนำวิธีการและเครื่องมือศึกษาค้นคว้าที่หลากหลายมาใช้ในการศึกษาทั้งการศึกษาจากเอกสาร และการศึกษาข้อมูลภาคสนาม เพื่อนำไปสู่กลยุทธ์การพัฒนาและขับเคลื่อนคุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์ โดยผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน มีรูปแบบดังภาพประกอบ 1 การศึกษาค้นคว้าปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ดังนี้

แผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ภาพประกอบ 6 รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและเตรียมทีมศึกษาค้นคว้า เพื่อสร้างทีมผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าที่มีคุณภาพ รวมทั้งการมอบหมายงาน ให้ทีมผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ามี่มีส่วนเข้าร่วมตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการมีการดำเนินการ ดังนี้

1. ประชุมชี้แจงขอความร่วมมือและทำความเข้าใจกับผู้บริหารโรงเรียน ครูแกนนำ

ได้เข้าร่วมรับฟังคำชี้แจง สนทนา เกี่ยวกับความจำเป็นและความสำคัญของการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์ และขอความร่วมมือ สนับสนุน อำนวยความสะดวก การดำเนินการตามโครงการให้ประสบความสำเร็จ

2. ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีครู คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครอง นักเรียนและตัวแทนนักเรียนเข้าร่วมประชุม ซึ่งประยุกต์ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา และรากเหง้าของปัญหาใช้แผนภูมิต้นไม้ และการจัดอันดับความสำคัญในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้รู้จักตนเองด้วยการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์แบบมีส่วนร่วม ตลอดทั้งตัวบ่งชี้ในการพัฒนาคุณลักษณะ 3 ด้าน คือ ด้านคุณธรรมส่วนตน ได้แก่ ความรับผิดชอบ และความมีวินัย ด้านคุณธรรมเพื่อส่วนรวม ได้แก่ ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

3. ประชุมปรึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์ที่ผ่านมา และฝึกปฏิบัติการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาค้นคว้านวัตกรรมในการเรียนรู้อะไรและนวัตกรรมในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์และมอบหมายงานการสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลให้กับทางโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างไปดำเนินการ 3 ชุด คือ แบบประเมินพฤติกรรม แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบทดสอบถามความพึงพอใจในการดำเนินงานโครงการ แล้วนำมาพิจารณาคัดเลือกในครั้งต่อไป ผลการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวทำให้ได้เครื่องมือที่ใช้ในการติดตามประเมินผลคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน 3 ชุด คือ แบบประเมินพฤติกรรม การปฏิบัติ แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบทดสอบความพึงพอใจในการดำเนินงานโครงการ

4. กำหนดโรงเรียนที่เป็นพื้นที่กลุ่มตัวอย่างการศึกษาค้นคว้า คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 2 คือระดับชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 - 5 จำนวน 90 คน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแรงจูงใจ จิตสำนึก การมีส่วนร่วม ในการประเมิน เป็นการเรียนรู้ร่วมกันและพัฒนาการของการมีส่วนร่วมในชั้นเบื้องต้นจนถึงขั้นการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ ในการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนกิจกรรมในการดำเนินการสร้างแรงจูงใจ จิตสำนึก ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการประเมิน ดังนี้

1. ศึกษาดูงานโรงเรียนพัฒนาคุณลักษณะดีเด่น โรงเรียนบ้านหนองซอน จังหวัดมหาสารคาม โดยนำคณะครูผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า ตัวแทนผู้ปกครองและตัวแทนนักเรียน ศึกษาดูงานโรงเรียนบ้านหนองซอน จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนประสบความสำเร็จ นำประชุมสร้างแรงจูงใจให้ผู้ศึกษาค้นคว้าได้กระตุ้นผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานร่วมกัน เห็นผลดีของการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันให้ประสบความสำเร็จ โดยใช้การเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติเป็นโจทย์และการตั้งคำถามในการศึกษาค้นคว้าร่วมกันโดยใช้การบรรยายโดยใช้สื่อแผนภาพ และรายละเอียดของการดำเนินงานโครงการศึกษาค้นคว้า

2. สร้างทีมศึกษาค้นคว้าในระดับโรงเรียนโดยรวมประชุมชี้แจงการดำเนินงานโครงการ และให้ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยการสร้างเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้า แยกเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนางาน ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่ครูแกนนำที่เป็นผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าจะต้องนำไปวางแผนและพัฒนานวัตกรรมหลัก เช่น แผนการเรียนรู้แบบบูรณาการโปรแกรมการฝึกฝน การ

เรียนรู้แบบโครงการ และเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น แบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติ แบบสังเกตพฤติกรรม แบบสอบถามความพึงพอใจในการดำเนินงาน แบบสอบถามวัดเจตคติ แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมและอื่นๆ ผู้ศึกษาค้นคว้าได้กระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการ โดยใช้รูปภาพ ผลงานทางวิชาการของผู้ประสบความสำเร็จ โปรแกรมการฝึกฝน ความมีวินัย แผนการเรียนรู้แบบบูรณาการคุณลักษณะ กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ และ กำหนดแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือการศึกษาค้นคว้า ทดลองใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล 3 ฉบับ ได้แก่ แบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติ แบบสังเกตพฤติกรรม แบบทดสอบในการดำเนินงาน

3. สร้างความตระหนักร่วมโดยให้ผู้ศึกษาค้นคว้าทดลองใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลที่โรงเรียนโนนจานวิทยากับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 45 คน พบว่า แบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติ มีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .95 และมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .51-.77 แบบสังเกตพฤติกรรมมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .98 และมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .35-.89 และแบบสอบถามความพึงพอใจ มีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่า .98 และมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .57 - .84

ขั้นตอนที่ 3 วางแผนแบบมีส่วนร่วมและพัฒนาทีม เพื่อพัฒนาศักยภาพของทีมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โดยมีการดำเนินการ ดังนี้

1. การวางแผนและพัฒนาศักยภาพทีมโดยฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการจัดทำแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการ ผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระดมความคิด เพื่อหากกลยุทธ์ในการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถทักษะในจัดทำแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติ แผนการเรียนรู้แบบโครงการ และนำแผนการเรียนรู้ไปใช้สอนจริงตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่อาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรม ดังนั้นจึงได้จัดโครงการพัฒนาทีมผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการ โดยกรอบเนื้อหา คือ การให้ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เน้นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติการเรียนรู้แบบโครงการ การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ กลยุทธ์ที่ใช้ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ คือ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง

2. ส่งเสริมให้ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้จัดทำแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้จากการปฏิบัติ และการเรียนรู้แบบโครงการไปใช้ ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ส่งเสริมให้ทีมผู้ร่วมศึกษาค้นคว่านำแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้แบบโครงการ แล้วจะต้องนำแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เน้นคุณลักษณะการเรียนรู้แบบโครงการในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ และแต่ละช่วงชั้นที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาค้นคว้า

3. ส่งเสริมให้ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าจัดทำแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เน้นคุณลักษณะและประเมินผลก่อนดำเนินงาน โดยศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ เว็บไซต์หรือศึกษาดูงานนิทรรศการเกี่ยวกับแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการ เพิ่มเติม เพื่อปรับปรุงและพัฒนาโปรแกรมการฝึกฝนพัฒนาด้านวินัยนักเรียน ดังนั้นเพื่อให้เกิดนวัตกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่เป็นรูปธรรมจึงได้ร่วมกันจัดทำโปรแกรมการฝึกฝนด้านวินัยนักเรียนระดับการศึกษา

ขั้นพื้นฐานขึ้นใช้ประกอบในโครงการศึกษาค้นคว้าของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างเพิ่มเติม และให้ครูที่เป็นผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าทุกคนนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพิ่ม

ขั้นตอนที่ 4 การนำแผนไปปฏิบัติและพัฒนางาน ตามข้อตกลงเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย มีการดำเนินการนำแผนไปปฏิบัติและพัฒนางาน ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้านำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติ โปรแกรมการฝึกฝนวินัยนักเรียน และการเรียนรู้แบบโครงงานไปใช้สอนจริง เมื่อทีมผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้รับความรู้ มีความเข้าใจ และมีแผนการจัดการเรียนรู้กิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ โปรแกรมการฝึกฝน และการเรียนรู้แบบโครงงานแล้ว ได้นำแผนการจัดการเรียนรู้ โปรแกรมการฝึกฝน โครงงานไปใช้สอนนักเรียนจริง และให้เกิดชิ้นงานที่เป็นรูปธรรม
2. ส่งเสริมให้โรงเรียนประเมินผลระหว่างดำเนินงานศึกษาค้นคว้า โดยให้ทีมผู้ศึกษาค้นคว้าที่เป็นแกนนำใช้แบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนที่เกิดขึ้น จำนวน 40 ข้อ ประเมินพฤติกรรมตามตัวบ่งชี้ ด้านคุณธรรมส่วนตน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความมีวินัย ด้านคุณธรรมส่วนตน ได้แก่ ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น และด้านการเรียนรู้ ได้แก่ รักการอ่าน เสร็จเรียบร้อยตามระยะเวลาที่กำหนด
3. สรุป สะท้อนผลระหว่างดำเนินการร่วมกับผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าที่เป็นทั้งผู้บริหาร ครูแกนนำในการศึกษาค้นคว้า และนักศึกษาค้นคว้าของเครือข่ายจังหวัดให้เกิดองค์ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้จากการปฏิบัติ โปรแกรมการฝึกฝน และการเรียนรู้แบบโครงงาน ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากการนำแผนการจัดการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ โปรแกรมการฝึกฝน การเรียนรู้แบบโครงงานไปใช้ การประเมินพฤติกรรม การปฏิบัติ การสังเกตพฤติกรรมในช่วงที่ผ่านมาว่าเกิดผลเช่นไร มีปัญหาและอุปสรรคหรือไม่ เราจะร่วมกันหาทางแก้ไข และปฏิบัติงานให้เป็นไปตามปฏิทินการดำเนินงานศึกษาค้นคว้าในระดับจังหวัด และระดับโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพสูงสุดได้อย่างไร ซึ่งผลปรากฏว่าการดำเนินงานศึกษาค้นคว้าเป็นไปตามปฏิทินและแผนการดำเนินศึกษาค้นคว้าที่กำหนด

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ผลการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ด้านวินัยในตนเอง และกับผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อผู้อื่น ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นและรักการอ่าน โดยใช้เครือข่ายการศึกษาค้นคว้าทางการศึกษาที่ผ่านการทดลองใช้ในปีการศึกษา 2551 ภาคเรียนที่ 1 ของโรงเรียนโนนจานวิทยา ดังตารางที่ 2 - 4 ดังนี้

ตาราง 2 แสดงผลการประเมินพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 5 ประเมินโดยรวม

คุณลักษณะ	ระดับผลการประเมิน															
	ระดับร้อยละ (N=90)										ระดับค่าเฉลี่ย					
	น้อยกว่า 20%		20%-29%		30%-39%		40%-49%		50% -ขึ้นไป		ก่อน ดำเนินการ		แปล ความหมาย	หลังดำเนินการ		แปล ความหมาย
	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	เฉลี่ย	SD.		เฉลี่ย	SD.	
1. ด้านคุณธรรม	12	20	26	20	31	49	45	41	44	47	3.74	0.54	ดี	4.73	0.44	ดีมาก
2. รับผิดชอบต่อสังคม	13	21	29	31	36	38	45	46	45	48	3.52	0.58	ดี	3.89	0.96	ดี
3. ทักษะการเรียนรู้	11	25	20	28	35	57	45	49	45	51	3.52	0.22	ดี	3.66	0.29	ดี
โดยเฉลี่ย	13	22	29	28	38	46	48	51	47	62	3.59	0.44	ดี	4.00	0.53	ดี

จากตาราง 2 พบว่า ผลการประเมินพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้าน
คุณธรรม ก่อนและหลังดำเนินการมีค่าเฉลี่ยที่ 3.74 และ 4.73 ตามลำดับ ด้านรับผิดชอบต่อ
สังคม ก่อนและหลังดำเนินการมีค่าเฉลี่ยที่ 3.52 และ 3.89 ตามลำดับ และทักษะการเรียนรู้
ก่อนและหลังดำเนินการมีค่าเฉลี่ยที่ 3.52 และ 3.66 ตามลำดับ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่
4 – 5

ตาราง 3 แสดงผลการประเมินพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ประเมินโดยรวมด้านคุณธรรมในตนเองและกับผู้อื่น

ผู้ประเมิน	ระดับผลการประเมิน															
	ระดับร้อยละ (N=90)										ระดับค่าเฉลี่ย					
	น้อยกว่า 20 %		20%-29%		30%-39%		40%-49%		50% -ขึ้นไป		ก่อน ดำเนินการ		แปล ความหมาย	หลัง ดำเนินการ		แปล ความหมาย
	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	เฉลี่ย	SD.		เฉลี่ย	SD.	
ครู	14	25	23	35	26	32	31	32	34	47	3.82	0.53	ดี	4.54	0.33	ดีมาก
เพื่อน นักเรียน	15	22	20	35	22	34	33	40	36	40	3.86	0.62	ดี	4.81	0.26	ดีมาก
นักเรียน	11	13	28	30	25	32	36	37	30	42	3.64	0.25	ดี	4.84	0.94	ดีมาก
ผู้ปกครอง	16	21	21	32	20	34	32	39	33	43	3.62	0.76	ดี	4.74	0.24	ดีมาก
โดยเฉลี่ย	12	20	26	20	23	39	35	37	34	43	3.74	0.54	ดี	4.73	0.44	ดีมาก

จากตาราง 3 พบว่า ผลการประเมินพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์หลังการดำเนินงานส่วนใหญ่ นักเรียนมีวินัยในตนเองและกับผู้อื่นอยู่ จากการประเมินโดยครู เพื่อน นักเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง โดยเฉลี่ย 4.54, 4.81, 4.84 และ 4.74 ตามลำดับ

ตาราง 4 แสดงผลการประเมินพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ประเมินโดยรวมด้านสังคมต่อตนเองและต่อผู้อื่น

ผู้ประเมิน	ระดับผลการประเมิน																
	ระดับร้อยละ (N=90)										ระดับค่าเฉลี่ย						
	น้อยกว่า 20 %		20%-29%		30%-39%		40%-49%		50% -ขึ้นไป		ก่อน ดำเนินการ		แปล ความหมาย	หลัง ดำเนินการ		แปล ความหมาย	
	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	เฉลี่ย	SD.		เฉลี่ย	SD.		
ครู	11	22	26	22	26	36	21	30	25	31	3.48	1.22	ปานกลาง	3.68	1.05	ดี	
เพื่อนนักเรียน	15	21	25	24	20	38	22	32	28	33	3.57	0.45	ดี	3.69	0.99	ดี	
นักเรียน	16	20	22	41	25	30	26	30	23	37	3.35	0.46	ปานกลาง	4.47	1.06	ดี	
ผู้ปกครอง	19	12	24	37	21	34	29	33	30	35	3.67	0.17	ดี	3.70	0.72	ดี	
โดยเฉลี่ย	13	21	29	31	26	38	25	30	24	34	3.52	0.58	ดี	3.89	0.96	ดี	

จากตาราง 4 พบว่า ผลการประเมินพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์หลังการดำเนินงานส่วนใหญ่ นักเรียนมีวินัยในตนเองและกับผู้อื่นอยู่ จากการประเมินโดยครู เพื่อน นักเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง โดยเฉลี่ย 3.64, 3.69, 4.47 และ 3.70 ตามลำดับ

ตาราง 5 แสดงผลการประเมินพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ประเมินโดยรวม ด้านการเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น

ผู้ประเมิน	ระดับผลการประเมิน															
	ระดับร้อยละ (N=90)										ระดับค่าเฉลี่ย					
	น้อยกว่า 20%		20%-29%		30%-39%		40%-49%		50% -ขึ้นไป		ก่อน ดำเนินการ		แปล ความหมาย	หลัง ดำเนินการ		แปล ความหมาย
	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	เฉลี่ย	SD.		เฉลี่ย	SD.	
ครู	11	23	20	21	29	36	25	32	35	40	3.42	0.61	ปานกลาง	3.73	0.69	ดี
เพื่อนนักเรียน	10	22	22	29	23	35	24	30	37	40	3.60	0.46	ดี	3.69	0.29	ดี
นักเรียน	18	21	25	42	28	30	30	29	37	47	3.40	0.60	ปานกลาง	3.54	0.13	ดี
ผู้ปกครอง	16	23	22	20	28	32	29	33	37	44	3.66	0.19	ดี	3.78	0.05	ดี
โดยเฉลี่ย	11	25	20	28	15	35	28	30	36	43	3.52	0.22	ดี	3.66	0.29	ดี

จากตาราง 5 พบว่า ผลการประเมินพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์หลังการดำเนินงานส่วนใหญ่ นักเรียนมีวินัยในตนเองและกับผู้อื่นอยู่ จากการประเมินโดยครู เพื่อน นักเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง โดยเฉลี่ย 3.73, 3.69, 3.54 และ 3.78 ตามลำดับ

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนระหว่างก่อนกับหลังการพัฒนา ด้านคุณธรรมในตนเองและกับผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อสังคม และทักษะการเรียนรู้

ตาราง 6 เปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนระหว่างก่อนกับหลังการพัฒนา ด้านคุณธรรมในตนเองและกับผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อสังคม และทักษะการเรียนรู้

จริยธรรม	ก่อนการ ดำเนินการ		หลังการ ดำเนินการ		t	p
	X	S.D.	X	S.D.		
1. ด้านคุณธรรม	60.08	5.87	62.88	4.01	12.503	.000*
2. ความรับผิดชอบต่อสังคม	33.32	8.76	55.58	8.78	13.789	.001*
3. ทักษะการเรียนรู้	55.02	6.58	55.32	8.76	12.531	.001*
โดยรวม	51.89	7.56	57.23	7.20	12.920	.002*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 6 พบว่า นักเรียนทุกระดับชั้น มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ด้านคุณธรรมในตนเองและกับผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อสังคม และทักษะการเรียนรู้ โดยรวม และรายด้านทุกด้านหลังการพัฒนามากกว่าก่อนการพัฒนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตอนที่ 5 หาค่าสหสัมพันธ์ของผลการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ระหว่างผลการประเมินโดยครู เพื่อนนักเรียน นักเรียน และผู้ปกครอง

ตาราง 7 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของผลการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านคุณธรรมในตนเอง และกับผู้อื่น ของนักเรียนระหว่างผลการประเมินโดยครู เพื่อนนักเรียน นักเรียน และผู้ปกครอง

ภาคีผู้ประเมิน	ครู ผู้ปกครอง	เพื่อนนักเรียน	นักเรียน
ครู	-		
เพื่อนนักเรียน	.813**	-	
นักเรียน	.809**	.869**	-
ผู้ปกครอง	.719**	.803**	.812**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 7 พบว่า ผลการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านคุณธรรมในตนเองและกับผู้อื่น ของนักเรียน ระหว่างผลการประเมินโดยครู เพื่อนนักเรียน นักเรียน และผู้ปกครอง มีความสัมพันธ์ทางบวกโดยผลการประเมินของครูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการประเมินของเพื่อนนักเรียน นักเรียน และผู้ปกครองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งมีค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ .813 .809 และ .719 ตามลำดับ ส่วนผลการประเมินของเพื่อนนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการประเมินของนักเรียน และผู้ปกครองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งมีค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ .869 และ .803 ตามลำดับ และการประเมินของนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการประเมินของผู้ปกครองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งมีค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ .812

ตาราง 8 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของผลการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ของนักเรียนระหว่างผลการประเมินโดยครู เพื่อนนักเรียน นักเรียน และผู้ปกครอง

ภาคีผู้ประเมิน	ครู ผู้ปกครอง	เพื่อนนักเรียน	นักเรียน
ครู	-		
เพื่อนนักเรียน	.786**	-	
นักเรียน	.795**	.849**	-
ผู้ปกครอง	.788**	.781**	.820**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 8 พบว่า ผลการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน ระหว่างผลการประเมินโดยครู เพื่อนนักเรียน นักเรียน และผู้ปกครอง มีความสัมพันธ์ทางบวกโดยผลการประเมินของครูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการประเมินของเพื่อนนักเรียน นักเรียน และผู้ปกครองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งมีค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ .786 .795 และ.788 ตามลำดับ ส่วนผลการประเมินของเพื่อนนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการประเมินของนักเรียน และผู้ปกครองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งมีค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ.849 และ.781 ตามลำดับ และการประเมินของนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการประเมินของผู้ปกครองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งมีค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ .820

ตาราง 9 แสดงค่าสหสัมพันธ์ของผลการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านทักษะการเรียนรู้
ของนักเรียนระหว่างผลการประเมินโดยครู เพื่อนนักเรียน นักเรียน และผู้ปกครอง

ภาคีผู้ประเมิน	ครู ผู้ปกครอง	เพื่อนนักเรียน	นักเรียน
ครู	-		
เพื่อนนักเรียน	.819**	-	
นักเรียน	.844**	.894**	-
ผู้ปกครอง	.787**	.807**	.808**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 9 พบว่า ผลการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านทักษะการเรียนรู้
ของนักเรียนระหว่างผลการประเมินโดยครู เพื่อนนักเรียน นักเรียน และผู้ปกครองมีความสัมพันธ์
ทางบวกโดยผลการประเมินของครูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการประเมินของเพื่อนนักเรียน
นักเรียน และผู้ปกครองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งมีค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ .819 .844
และ.787 ตามลำดับ ส่วนผลการประเมินของเพื่อนนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการประเมิน
ของนักเรียน และผู้ปกครองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งมีค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ.894 และ.
807 ตามลำดับ และการประเมินของนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการประเมินของผู้ปกครอง
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งมีค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ .808

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การพัฒนาการดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ครั้งนี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้สรุปผล อภิปรายผลตามลำดับดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า
3. สรุปผล
4. อภิปรายผล
5. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อพัฒนาบุคลากรในการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ใน 3 ด้าน คือ

1. ด้านคุณธรรมส่วนตน คือ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง
2. ด้านสังคม คือ นักเรียนมีความเคารพระเบียบของทางโรงเรียน
3. ด้านการเรียนรู้ คือ รักการอ่าน

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

ผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้สรุปผลดังนี้

1. วิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โดยใช้เครือข่าย การศึกษาค้นคว้าทางการศึกษาที่ผ่านการทดลองใช้ในปีการศึกษา 2551 ภาคเรียนที่ 1 ของโรงเรียน พื้นที่ในการศึกษาค้นคว้า

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและเตรียมทีมศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ประชุมชี้แจงขอความร่วมมือและทำความเข้าใจกับผู้บริหารโรงเรียน ครูแกนนำ ได้เข้าร่วมรับฟังคำชี้แจง สนทนา เกี่ยวกับความจำเป็นและความสำคัญของการพัฒนาคุณลักษณะของ นักเรียนที่พึงประสงค์

2. ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและตัวบ่งชี้ในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน ที่พึงประสงค์ โดยการประชุมระดมพลังสมองแบบสร้างสรรค์ ซึ่งประยุกต์ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ ปัญหา สาเหตุของปัญหา และรากเหง้าของปัญหาใช้แผนภูมิต้นไม้ และการจัดอันดับความสำคัญ ในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าได้รู้จักตนเองด้วยการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาและ ความต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์แบบมีส่วนร่วม ตลอดทั้งตัวบ่งชี้

ในการพัฒนาคุณลักษณะ 3 ด้าน คือ ด้านคุณธรรมส่วนตัว ได้แก่ ความรับผิดชอบ และความมีวินัย ด้านคุณธรรมเพื่อส่วนรวม ได้แก่ ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

3. ประชุมปรึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์ที่ผ่านมา และฝึกปฏิบัติการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาค้นคว้า นวัตกรรมในการเรียนเรียนรู้และนวัตกรรมในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์และมอบหมายงานการสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลให้กับทางโรงเรียนโนนจานวิทยาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างไปดำเนินการ 3 ชุด คือ แบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติ แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบทดสอบ แล้วนำมาพิจารณาคัดเลือกในครั้งต่อไป ผลการดำเนินงานกิจกรรมดังกล่าวทำให้ได้เครื่องมือที่ใช้ในการติดตามประเมินผลคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน 3 ชุด คือ แบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติ แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบทดสอบถามความพึงพอใจในการดำเนินงานโครงการ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแรงจูงใจ จิตสำนึก การมีส่วนร่วมในการประเมิน เป็นการเรียนรู้ร่วมกันและพัฒนาการของการมีส่วนร่วมในชั้นเบื้องต้นจนถึงขั้นการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจในการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนกิจกรรมในการดำเนินการสร้างแรงจูงใจ จิตสำนึก ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการประเมิน ดังนี้

1. ประชุมสร้างแรงจูงใจให้ผู้ศึกษาค้นคว้าได้กระตุ้นผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานร่วมกัน เห็นผลดีของการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันให้ประสบความสำเร็จโดยใช้การเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติเป็นโจทย์และการตั้งคำถามในการศึกษาค้นคว้าร่วมกันโดยใช้การบรรยาย โดยใช้สื่อแผนภาพ และรายละเอียดของการดำเนินงานโครงการศึกษาค้นคว้า

2. สร้างทีมศึกษาค้นคว้าในระดับโรงเรียนโดยร่วมประชุมชี้แจงการดำเนินงานโครงการและให้ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยการสร้างเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้า แยกเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนางาน ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่ครูแกนนำที่เป็นผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าจะต้องนำไปวางแผนและพัฒนานวัตกรรมหลัก เช่น แผนการเรียนรู้แบบบูรณาการโครงการ การฝึกฝน การเรียนรู้แบบโครงงาน และเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น แบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติ แบบสังเกตพฤติกรรม แบบสอบถามความพึงพอใจในการดำเนินงาน แบบสอบถามวัดเจตคติ แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมและอื่น ๆ ผู้ศึกษาค้นคว้าได้กระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน โดยใช้รูปภาพ ผลงานทางวิชาการของผู้ประสบความสำเร็จ โปรแกรมการฝึกฝนความมีวินัย แผนการเรียนรู้แบบบูรณาการคุณลักษณะกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน และกำหนดแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือการศึกษาค้นคว้าทดลองใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล 3 ฉบับ ได้แก่ แบบประเมินพฤติกรรม แบบสังเกตพฤติกรรม แบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 3 การนำแผนไปปฏิบัติและพัฒนางาน ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ผู้ร่วมศึกษาค้นคว่านำแผนการจัดการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติ โปรแกรมการฝึกฝนวินัยนักเรียน และการเรียนรู้แบบโครงงานไปใช้สอนจริง และให้เกิดชิ้นงานที่เป็นรูปธรรม

2. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดทำปฏิทินการดำเนินงานศึกษาค้นคว้า เพื่อให้การดำเนินงานศึกษาค้นคว้าบรรลุเป้าหมายสูงสุดตามปฏิทินดำเนินงานศึกษาค้นคว้าในแต่ละระดับกำหนดไว้

3. ส่งเสริมให้โรงเรียนประเมินผลระหว่างดำเนินงานศึกษาค้นคว้า โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนที่เกิดขึ้น จำนวน 40 ข้อ ประเมินพฤติกรรมตามตัวบ่งชี้ ด้านคุณธรรมส่วนตน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความมีวินัย ด้านคุณธรรมส่วนตน ได้แก่ ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น และด้านการเรียนรู้ ตามระยะเวลาที่กำหนด

4. สรุป และสะท้อนผล การสังเกตพฤติกรรมในช่วงที่ผ่านมาว่าเกิดผลเช่นไร มีปัญหาและอุปสรรคหรือไม่ เราจะร่วมกันหาทางแก้ไข และปฏิบัติงานให้เป็นไปตามปฏิทินการดำเนินงานศึกษาค้นคว้าให้มีประสิทธิภาพสูงสุดได้อย่างไร

ขั้นตอนที่ 5 การติดตามประเมินผล เพื่อให้การจัดโครงการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนเป็นไปตามความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

ขั้นตอนที่ 6 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้การจัดโครงการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนเป็นไปตามความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า จึงได้ออกแบบขั้นตอนนี้เป็นประเด็นที่ท้าทายว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มอย่างจะสามารถคิดเป็น ทำเป็นและแก้ไขปัญหาได้หรือไม่ ดังนั้นจึงได้ดำเนินการดังนี้

1. ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีการจัดนิทรรศการแสดงผลงาน และนำเสนอผลงานศึกษาค้นคว้า

2. ส่งเสริมให้นักเรียนมีการเผยแพร่ผลงานการศึกษาค้นคว้าตามโครงการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน

3. วิเคราะห์ผลการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ด้านคุณธรรม พบว่าผลการประเมินพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมของนักเรียนโดยรวม ซึ่งประเมินโดยครู เพื่อน นักเรียน ผู้ปกครอง ในระดับค่าเฉลี่ย พบว่าผลการประเมินก่อนการดำเนินงานอยู่ในระดับดีมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.74

ผลการประเมินพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมของนักเรียนโดยรวม ซึ่งประเมินโดยครู เพื่อน นักเรียน ผู้ปกครอง ในระดับค่าเฉลี่ย พบว่าผลการประเมินหลังการดำเนินงาน ด้านความมีวินัยในตนเองและกับผู้อื่น ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.73 อยู่ในระดับดีมาก 2 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

ผลการประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้โดยรวมซึ่งประเมินโดยครู เพื่อน นักเรียน ผู้ปกครอง ในระดับร้อยละ พบว่าผลการประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ก่อนการดำเนินงานส่วนใหญ่ นักเรียนมีการเรียนรู้ในตนเองและกับผู้อื่นอยู่ในระดับ มากกว่าร้อยละ 50 มีจำนวนโดยเฉลี่ย 43 คน จากนักเรียนทั้งหมด 90 คน รองลงมาอยู่ในระดับร้อยละ 40 - 49 มีจำนวน 25 คน อยู่ในระดับร้อยละ 30 - 39 มีจำนวน 15 คน อยู่ในระดับน้อยกว่าร้อยละ 20 มีจำนวน 7 คน

4. ผลการสังเกตพฤติกรรมระหว่างดำเนินการศึกษาค้นคว้า

4.1 ผลการสังเกตพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนสังเกตโดยครู ผู้ปกครอง นักเรียน ด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อผู้อื่น โดยรวมมีพฤติกรรมต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ด้านคุณธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ย 3.52 โดยมีความประพฤติอยู่ในระดับดีประกอบด้วย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 3.80 ส่วนนักเรียนมีความประพฤติอยู่ในระดับปานกลางประกอบด้วย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 3.48

4.2 ผลการสังเกตพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนสังเกต โดยครู ผู้ปกครอง นักเรียน ด้านสังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ย 3.98 โดยมีความประพฤติในระดับดีประกอบด้วย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.21 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 3.83

4.3 ผลการสังเกตพฤติกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนสังเกต โดยครู ผู้ปกครอง นักเรียน ด้านการเรียนรู้ โดยภาพรวมมีพฤติกรรมอยู่ในระดับดีมาก ค่าเฉลี่ย 4.61 โดยมีความประพฤติอยู่ในระดับดีมาก ประกอบด้วยชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.83 ส่วนนักเรียนมีความประพฤติอยู่ในระดับดีประกอบด้วย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.31 ตามลำดับ

อภิปรายผล

การพัฒนาการดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ด้านคุณธรรม สังคม และการเรียนรู้ โดยกระบวนการมีส่วนร่วม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 5 มีประเด็นสำคัญ ที่นำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ผลการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ด้านคุณธรรมในตนเองและ กับผู้อื่น ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยการศึกษาค้นคว้าปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม โดยการทดลองใช้ รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน เป็นรูปแบบที่พบว่ามีความเหมาะสมสอดคล้อง เนื่องจากในการพัฒนารูปแบบผู้ศึกษาค้นคว้าใช้กรอบแนวคิดมาจากวิเคราะห์สังเคราะห์แนวคิดและ ผลการศึกษาค้นคว้าของผู้ทรงคุณวุฒิในระดับสากล ทั้งในส่วนของจัดการความรู้องค์กรชุมชน และในส่วนของเทคนิคการพัฒนาคุณลักษณะ เช่น ใช้แนวคิดการจัดการความรู้ การศึกษาสภาพ ปัจจุบันปัญหาและเตรียมทีมศึกษาค้นคว้า การสร้างแรงจูงใจ จิตสำนึก การมีส่วนร่วมในการประเมิน วางแผนแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาศักยภาพของการนำไปปฏิบัติและพัฒนางาน การติดตาม ประเมินผล และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากวิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้าปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่กล่าวข้างต้น ประกอบด้วยกลยุทธ์และการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ซึ่งจะต้องดำเนินการควบคู่ไปพร้อมกันในลักษณะการบูรณาการทั้งการศึกษาค้นคว้าและการปฏิบัติที่ เหมาะสม สอดคล้องกับงานศึกษาค้นคว้าของ ฉลาด จันทรมบัติ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้า การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้องค์กรชุมชน มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบ การจัดการความรู้องค์กรชุมชน พื้นที่และกลุ่มเป้าหมายการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้แก่ บ้านน้ำเกีลียง และบ้านเหล่าราษฎร์พัฒนา อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามพบว่า ทุกกลุ่มองค์กรเกิด นักจัดการความรู้ในชุมชน มีการดำเนินการจัดการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย การสร้างความรู้ การจำแนก การจัดเก็บ การนำไปใช้ การแลกเปลี่ยน และการประเมินผลความรู้ 3) กลุ่มเป้าหมาย มีความพึงพอใจในการดำเนินการจัดการความรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก และ 4) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการความรู้องค์กรชุมชน ได้แก่ ความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ ภาวะผู้นำของผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า ความสามารถในการทำงาน บรรยากาศในการทำงาน การทำงานแบบมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติ และมีกลไกขับเคลื่อน คือ ศูนย์จัดการความรู้องค์กรชุมชน

2. จากผลการวิเคราะห์ให้นักเรียนของโรงเรียนพื้นที่ในการศึกษาค้นคว้าที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านสังคม และด้านการเรียนรู้ในตนเองและกับผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อผู้อื่น โดยกระบวนการมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนมีวินัยในตนเองและกับผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อผู้อื่น ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นและรักการอ่าน อยู่ในระดับดีมากทุกด้านสอดคล้องกับงานศึกษาค้นคว้า แสงดาว คงนาง (2544 : บทคัดย่อ) ได้รายงานการพัฒนาการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ที่ส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนโรงเรียนบ้านเป่าวิทยา อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ก่อนการจัดกิจกรรมนักเรียนมีการปฏิบัติตนด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนหลังจัด กิจกรรม นักเรียนมีการปฏิบัติคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในระดับมาก หลังจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นักเรียนมีการปฏิบัติตนโดยภาพรวมและรายด้าน 6 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความมีวินัยในตนเอง ด้านความขยันหมั่นเพียร ด้านความเสียสละ ด้านการพึ่งตนเอง และด้านความซื่อสัตย์ มากกว่าก่อนจัดกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 พนม พงษ์ไพบูลย์ (2540 : 4) กล่าว ไว้ว่า เด็กเรียนรู้และสร้างลักษณะนิสัยหลายอย่างจากสังครอบตัวเด็ก คือ จากผู้ใหญ่ในชุมชน จากสิ่งแวดล้อมรอบตัว จากข้อมูลข่าวสารที่เด็กได้รับไม่ว่าจากวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือจากคำเล่าลือต่างๆ ส่วนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีระดับการปฏิบัติจริยธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีระดับการปฏิบัติจริยธรรมอยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ความมีระเบียบวินัย ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นวัยที่มีจริยธรรมในระดับตามเกณฑ์ ตามแนวทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมของโคลเบอร์ก (ดวงเดือน พันธุนาวิณ. 2524 ก : 41-42 ; อ้างอิงมาจาก Kohlberg. 1976 : 196-405) ที่ได้แบ่งจริยธรรมเป็น 3 ระดับ คือ ระดับก่อนเกณฑ์ มีอายุ 2-10 ปี ระดับตามกฎเกณฑ์ มีอายุระหว่าง 10-16 ปี และระดับเหนือเกณฑ์ มีอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป

3. การเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โดยรวมหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จำนวนทุกด้าน คือ ด้านคุณธรรม ด้านสังคม และด้านการเรียนรู้ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งเป็นไปตามระดับพัฒนาการตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก กล่าวไว้ว่า พัฒนาการทางด้านจริยธรรมของเด็กและวัยรุ่นมีแนวโน้มที่จะก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ โดยจริยธรรมจะพัฒนาขึ้นในลักษณะสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของเพียเจต์ที่กล่าวว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี สิ่งใดควรหรือไม่ควรนั้นต้องอาศัยการใช้เหตุผลเชิงตรรกวิทยา และ ความคิดเชิงนามธรรม เช่น คนที่มีพัฒนาการด้านจริยธรรมได้ในระดับต้นๆ ส่วนผู้ที่พัฒนาการทางสติปัญญาถึงขั้นปฏิบัติการคิดด้วยนามธรรมก็จะพัฒนาการด้านจริยธรรมระดับสูงสุดได้ซึ่ง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีความพร้อมทางวุฒิภาวะทางสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคมแตกต่างกัน จึงทำให้มีคุณธรรม สังคม และด้านการเรียนรู้ในตนเองและกับผู้อื่น ต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาค้นคว้าของพิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่อง จริยธรรมของอาจารย์และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กรุงเทพมหานคร ได้ศึกษาจริยธรรมของอาจารย์และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยขอความร่วมมือจากอาจารย์และ

นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ มัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดคณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์ ทบวงมหาวิทยาลัย และมัธยมศึกษาตอนปลายสังกัด คณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ สรุปผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า ผลการ วิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นว่าการเรียงลำดับจริยธรรม 10 ด้าน ของอาจารย์และนักเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายมีความสัมพันธ์กัน ส่วนคะแนนจริยธรรมไม่มีความสัมพันธ์กันในทางบวก และอาจารย์ มัธยมศึกษาตอนปลายเพศหญิงและเพศชายมีคะแนนจริยธรรมด้านความสามัคคี แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญ โดยอาจารย์เพศหญิงมีคะแนนจริยธรรมสูงกว่าอาจารย์เพศชาย อาจารย์มัธยมศึกษาตอน ปลายที่มีอายุ และสถานภาพสมรสแตกต่างกัน มีคะแนนจริยธรรมรายด้านและคะแนนจริยธรรมรวม ทุกด้านไม่แตกต่างกัน และที่สังกัดประเภทโรงเรียนต่างกันมีคะแนนจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง ความยุติธรรม ความเสียสละ ความสามัคคี และคะแนนจริยธรรม รวมทุกด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเพศหญิงและเพศชาย มีคะแนนจริยธรรมรายด้านและคะแนน จริยธรรมรวมทุกด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และที่สังกัดประเภทโรงเรียนต่างกัน มีคะแนนจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความเคารพต่อ กฎหมายบ้านเมือง ความยุติธรรม ความเสียสละ ความสามัคคีและคะแนนจริยธรรมรวมทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สำหรับระดับจริยธรรมรายด้านของอาจารย์มัธยมศึกษา ตอนปลายอยู่ในระดับ 3 (มีจริยธรรมเพื่อผลประโยชน์ของผู้อื่นในหมู่คณะเล็กๆ และอยู่ในระดับ 4 (มีจริยธรรมเพื่อ ผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม) ส่วนระดับจริยธรรมรายด้านของนักเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายอยู่ในระดับ 3 (มีจริยธรรมเพื่อผลประโยชน์ของผู้อื่นในหมู่คณะเล็กๆ และระดับจริยธรรม รวมทุกด้านของอาจารย์และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายอยู่ในระดับ 3 (มีจริยธรรม เพื่อผล ประโยชน์ของผู้อื่นในหมู่คณะเล็กๆ)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ควรนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้านำมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง สมการพหุคูณ เพื่อทำคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพท้องถิ่นมากขึ้น

1.2 ควรดำเนินการศึกษาค้นคว้าเรื่องการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างมากขึ้น และนำเอานวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นไปใช้อย่างจริงจังและต่อเนื่องเพื่อให้เกิด องค์ความรู้ใหม่ให้สอดคล้องกับนักเรียนแต่ละระดับ

1.3 จากผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า นักเรียนนักเรียนจังหวัดมหาสารคาม โดยใช้ เครื่องข่ายการศึกษาค้นคว้าทางการศึกษา มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ด้านวินัยในตนเองและ กับผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อผู้อื่น ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นและรักการอ่าน โดย สรุปอยู่ในระดับดี ดังนั้นควรรักษาความดีให้คงอยู่และให้สูงขึ้นเรื่อยๆ

1.4 ครูผู้สอนควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ของนักเรียน เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์ เพราะถือว่าครูเป็นบุคคลที่สำคัญต่อการ จัดกิจกรรม

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอื่นๆ ของนักเรียน เช่น ความตรงต่อเวลา ความประหยัด ความเมตตากรุณา การแสวงหาความรู้เพิ่มเติม การพึ่งตนเอง

2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ด้านวินัย ในตนเองและกับผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อผู้อื่น ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ในขอบเขตที่กว้างขึ้น เช่น ระดับชั้น ระดับโรงเรียน เพื่อจะได้ข้อสรุปที่ครอบคลุมและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2.3 ควรศึกษาค้นคว้าการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในระดับช่วงชั้นของนักเรียนทุกช่วงชั้น เพื่อนำผลจากการศึกษาค้นคว้านำมาวิเคราะห์เพื่อค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง สมการพยากรณ์ เพื่อทำคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพท้องถิ่นมากขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมสามัญศึกษา. คู่มือการพัฒนาการเรียนการสอนตามหลักสูตร. กรุงเทพฯ : มิตรภาพ
การพิมพ์และสตีวดีโอจำกัด, 2540.
- . คู่มือการพัฒนาการเรียนการสอนตามหลักสูตร. กรุงเทพฯ : มิตรภาพการพิมพ์
และสตีวดีโอจำกัด, 2535.
- . พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)
พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค, 2546.
- กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพฯ : อุษากการพิมพ์,
2547.
- . ปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, 2546.
- . แนวทางการพัฒนาจริยธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2523 ก.
- . แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศาสนา, 2543.
- กรุณา ศิริฤกษ์ และกาญจนา วิเชียร. การพัฒนาบุคลากรด้านการวางแผนกลยุทธ์การจัดการศึกษา
ของโรงเรียนหนองโตง “สุรวิทยาคม” อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. รายงานการศึกษา
ค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2546.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. ลักษณะชีวิตสู่ความสำเร็จ. กรุงเทพฯ : ชัคเชสมิเดีย, 2543.
- โกศล มีคุณ. การวัดจริยธรรม. ราชบุรี : วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง, 2542.
- คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543.
- จีระศักดิ์ สงวนชีพ. การศึกษาพฤติกรรมคุณธรรม-จริยธรรมของครู-อาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด. รายงานการค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2547.
- จีระศักดิ์ สงวนชีพ. การศึกษาพฤติกรรมคุณธรรม-จริยธรรมของครู-อาจารย์ในโรงเรียน
มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด. รายงานการค้นคว้าอิสระ กศ.ม.
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2543.
- ฉลาด จันทรมบัติ. การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้องค์กรชุมชน. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- ฉวีวรรณ แสนรักษ์. รายงานการพัฒนาการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์
ของนักเรียน โรงเรียนโคกก่อพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2550.
- เชนิสา ชื่นสุวรรณ. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความรับผิดชอบในการเรียนและ
ความสนใจในวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยวิธี
สอนแบบเป็นคู่ (Learning Cell) กับการสอนตามคู่มือครู. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2539.

- ดวงเดือน พันธุนาวิน. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมการวิจัยและพัฒนาบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- . การพัฒนาจริยธรรมตำราจิตวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- เถวียน พันอนุ. ศึกษาพฤติกรรมด้านคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด. รายงานผลการศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.
- เถวียน พันอนุ. ศึกษาพฤติกรรมด้านคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด. รายงานผลการศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.
- เถวียน พันอนุ. ศึกษาพฤติกรรมด้านคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด. รายงานผลการศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.
- ธนพงศ์ มงคล. ความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย แผนกประถม. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- เนาวรัตน์ พลายน้อย. “การถอดบทเรียน KM การทำนาในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน,” ใน รายงานประจำปี KM ประเทศไทย (สคส.). หน้า 2-5. กรุงเทพฯ : อุษากการพิมพ์, 2548.
- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2545.
- บุญพา มิลินทสูต. วินัยของนักเรียนอาชีวศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอน และนักเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536.
- บุญร่วม คิดการ. การปฏิบัติตนตามคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครพนม. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.
- ประภาศรี ศรีอำไพ. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- พยุง สารทอง. ปัญหาและการปฏิบัติตามคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.
- พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์. จริยธรรมของอาจารย์และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. กรุงเทพฯ : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.
- พิมพ์วรรณ สุวรรณธรรมมา. รายงานพัฒนาคุณภาพวิชาการของโรงเรียนศรีพฤฒา ปีการศึกษา 2539-2541. กรุงเทพฯ : สำนักงานสามัญศึกษากรุงเทพมหานคร, 2542.

- พีระพงษ์ เจริญพันธุ์. การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนกระสังพิทยาคม อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2543.
- ยาใจ พงษ์บริบูรณ์. “การวิจัยเชิงปฏิบัติการ,” ศึกษาศาสตร์. 17(2) : 14-17 ; ธันวาคม, 2548.
- รพชนะ ป่านภูมิ. การพัฒนาวิชาชีพครูโรงเรียนบ้านโนนสวรรค์ชัยมงคล อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู. การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2546.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2544.
- โรงเรียนบรบือ. แผนปฏิบัติการโรงเรียนบรบือ ปีการศึกษา 2548. มหาสารคาม : โรงเรียนบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม, 2548.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : ชมรมเด็ก, 2539.
- วัชร ฐธรรม. จิตวิทยาพัฒนาบุคลิกภาพ (53 กลยุทธ์เสริมพลังตน). กรุงเทพฯ : พหลชัย, 2544.
- วิโรจน์ ศรีโกศา และพีระ รัตนวิจิตร. การประเมินคุณภาพภายนอก. กรุงเทพฯ : เจริญกิจ, 2544.
- สมบัติ มหารศ. ค่านิยมและจริยธรรมวิชาชีพ. มหาสารคาม : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2546.
- สมปอง สุวรรณโณม. การบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สู่มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนสมุทรสาครวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร. สมุทรสาคร : โรงเรียนสมุทรสาครวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร, 2542.
- สมพงษ์ จิตระดับ. การสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์, 2536.
- สมพร สอนสนาม. การศึกษาพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรม ของครู-อาจารย์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2543.
- สมศักดิ์ เจริญจรกุล. “พื้นฐานความเข้าใจพฤติกรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา,” สารพัฒนาหลักสูตร. 9(102) : 21 ; กรกฎาคม-กันยายน, 2533.
- สัญญา ณ พิบูลย์. รายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล จังหวัดปัตตานี ตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. ปัตตานี : โรงเรียนเดชะปัตตนิยานุกูล จังหวัดปัตตานี, 2542.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. คู่มือครูเพื่อพัฒนาความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์ระดับมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2540.
- สุจินต์ ศิริกัณฑ์. “การพัฒนารูปแบบการอ่านออกเสียงและการสอนเขียนวิชาภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5,” สถาบันภาษาไทย. 2(6) : 64 ; มิถุนายน, 2538.

- สุทธิพงษ์ บุญผดุง. การสร้างแบบทดสอบวัดลักษณะความรับผิดชอบ สำหรับนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การแสดงผลฐานความเที่ยงตรง และความเชื่อมั่น.
ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2541.
- สุนีย์ เหมะประสิทธิ์. “การวิจัยเชิงปฏิบัติการ,” ศึกษาศาสตร์. 2(2) : 132-136 ; เมษายน-
กันยายน, 2539.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยมครอบครัวศาสนา ประเพณี. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- สุภาพ เครือเนตร. ปฏิรูปการศึกษา ผสานหลักศาสนา. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง, 2542.
- แสงดาว คณาวัง. รายงานการพัฒนาการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ที่ส่งผลต่อ
คุณภาพของนักเรียนโรงเรียนบ้านเป่าวิทยา อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ.
ชัยภูมิ : สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดชัยภูมิ, 2544.
- แสงดาว คณาวัง. รายงานการพัฒนาการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ที่ส่งผลต่อ
คุณภาพของนักเรียนโรงเรียนบ้านเป่าวิทยา อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ.
ชัยภูมิ : โรงเรียนบ้านเป่าวิทยา อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ, 2546.
- สมบัติ มหารศ. ค่านิยมและจริยธรรมวิชาชีพ. มหาสารคาม : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2539.
- ดวงเดือน พันธุมมาวิน. พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 2 จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524.
- กรมสามัญศึกษา. คู่มือการพัฒนาการเรียนการสอนตามหลักสูตร. กรุงเทพฯ : มิตรภาพการพิมพ์
และสตีวดีโอจำกัด, 2540.
- สัญญา ณ พิบูลย์. รายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล จังหวัด
ปัตตานี ตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. ปัตตานี :
โรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล จังหวัดปัตตานี, 2542.
- อุดมพร. “คนดั่งกับหนังสือ” วิชาการ. 6(5) : 78-79 ; พฤษภาคม, 2546.
———. “คนดั่งกับหนังสือ,” วิชาการ. 6(6) : 78-79 ; พฤษภาคม, 2546.
- เอกสิทธิ์ แก้วประดิษฐ์. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อคุณภาพการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
ชวนพิมพ์, 2546.
- Bear, G.G. “The Relationship of Moral Reasoning to Conduct Problems and
Intelligence,” Dissertation Abstracts International. 40(9) : 4961-A ;
January, 1991.
- Bear, G.G and Thomas Cohn. The Study of Leadership. Illinois :
The Interstate Printer and Publisher, 1998.
- Connor, Briget. “The Catholic School Secondary Teacher : A Relationship Study
of Personality, Gender, and Moral Orientation,” Dissertation Abstracts
International. 64(12) : 4427-A ; June, 2004.
- De Costa, S.B. “A Study of Developing Moral Opinion in Young Children,”
Dissertation Abstracts International. 40(12) : 6141-A ; April, 1990.

- Flippo, Edwin B. Management : A Behavioral Approach. Boston : Allyn and Cacon, 2000.
- Garner, Kin Monique. "Examining the Roles of Middle School Personel in the Construction of Effective Discipline Management," Dissertation Abstracts International. 64(12) : 4427-A ; June, 2004.
- Hamilton, Karen Denise. "A Study of the Effectiveness of Seven Selected Classroom Management Discipline System and Sixteen Strategies as Perceives by New and Beginning Teachers," Dissertation Abstracts International. 64(5) : 1532-A ; November, 2003.
- Jones, Doreen Ferreira. "The Pereceptions of the Teacher Eueators Regarding The Preparation of Elemenlary School Teacher as Faeililators of Student Moral Development," Dissertation Abstracts International. 61(8) : 3126-A ; February, 2001.
- Lares, John Stephen. "Total Quality Management as a Means to Improve the Process of Student Discipline," Dissertation Abstracts International. 56(5) : 4353-A ; November, 1995.
- Romeo, John Edwaral. "The Effect of Cognitive Moral : Development Instruction on Moral, Development Scores of Parochial High School Students," Dissertation Abstracts International. 46(5) : 14595-A ; March, 2004.
- Russell, Kirch Rese. "The City Elementary School Principal," Dissertation Abstracts International. 43(11) : 9245-A ; February, 2000.
- Osakwe, Vincent Chukwuka. "Some Relationships Between Cognitive Development Role-taking Activity and Level of Moral Development," Dissertation Abstracts International. 44(2) : 12057-A ; February, 2002.
- Voss, Madeleine Louise. "Educational Leadership Roles in Public Schools : Concersations with Selectcd School Administrators about Responsible and Moral School Practices," Dissertation Abstracts International. 54(4) : 1192-A ; October, 1993.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบประเมินพฤติกรรมกรปฏิบัติตามโครงการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
จังหวัดมหาสารคาม

แบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติ

สำหรับ   ○ ครู   ○ เพื่อนนักเรียน   ○ ผู้ปกครอง   ○ นักเรียน

สถานศึกษา   โรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่...../.....

คำชี้แจง โปรดอ่านและพิจารณาว่าข้อความต่อไปนี้ ตรงกับการปฏิบัติจริงของนักเรียนในระดับใดมากที่สุดแล้วขีดเครื่องหมาย/ในช่อง ระดับการปฏิบัติอื่นๆ ซึ่งระดับการปฏิบัติมี 5 ระดับดังต่อไปนี้

5	หมายถึง	ปฏิบัติในระดับมากที่สุด/บ่อยที่สุด	หมายถึงตั้งแต่ 50% ขึ้นไป
4	หมายถึง	ปฏิบัติในระดับมาก/บ่อย	หมายถึง 40 – 49 %
3	หมายถึง	ปฏิบัติในระดับปานกลาง	หมายถึง 30 – 39 %
2	หมายถึง	ปฏิบัติในระดับน้อย	หมายถึง 20 – 29 %
1	หมายถึง	ปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด/ไม่ปฏิบัติเลย	หมายถึงน้อยกว่า 20 %

ตัวอย่าง

ข้อ	พฤติกรรมการปฏิบัติของนักเรียน	ระดับการปฏิบัติ				
		5	4	3	2	1
0	นักเรียนขับขีจักรยานยนต์โดยเปิดไฟใส่หมวกกันน็อก		/			
00	นักเรียนข้ามถนนตรงทางม้าลาย				/	

จากตัวอย่างข้อ 0 แสดงว่า ผู้ตอบมีความคิดเห็นว่า นักเรียนขับขีจักรยานยนต์โดยเปิดไฟใส่หมวกกันน็อกอยู่ในระดับมาก/บ่อย

จากข้อ 00 แสดงว่า ผู้ตอบมีความคิดเห็นว่า นักเรียนข้ามถนนตรงทางม้าลายอยู่ในระดับน้อย

ด้านคุณธรรม

1. ด้านความมีวินัย

ที่	รายการประเมิน	ระดับการปฏิบัติ				
		5	4	3	2	1
1	แต่งกายเรียบร้อยถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน					
2	เข้าแถวหน้าเสาธงเป็นระเบียบเรียบร้อย					
3	เป็นผู้มีสัมมาคารวะ					
4	ตรงต่อเวลา					
5	ไม่หนีเรียน					
6	ไม่ทะเลาะวิวาท					
7	ทิ้งขยะถูกที่					
8	เข้าคิวซื้ออาหารหรือน้ำดื่ม					
9	ไม่แอบดูคำตอบเพื่อนเมื่อคิดไม่ออก					
10	ทำตามคำพูดที่ได้รับปากไว้กับผู้อื่น					
11	เมื่อมีนัดหมายจะไม่ผิดนัด					
12	ไม่พูดคุยกุญแจขณะทำกิจกรรม					
13	ไม่เดินออกนอกห้องเรียนขณะครูกำลังสอน รู้จักขออนุญาต					
14	ตื่นนอนแต่เช้าตรงเวลาทุกวัน					
15	เดินซิทวาเสมอทั้งในและนอกโรงเรียน					

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน
(.....)

คู่มือแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติของนักเรียน

● ด้านคุณธรรม

1. ความมีระเบียบวินัย

1. การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน

- แต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน เครื่องแต่งกายครบ ได้ 5 คะแนน
- ขาดเครื่องแต่งกาย 1 อย่าง ได้ 4 คะแนน
- ขาดเครื่องแต่งกาย 2 อย่าง ได้ 3 คะแนน
- ขาดเครื่องแต่งกาย 3 อย่าง ได้ 2 คะแนน
- ขาดเครื่องแต่งกาย 4 อย่าง ได้ 1 คะแนน

2. เข้าแถวหน้าเสาธงเป็นระเบียบเรียบร้อย

- เข้าแถวเป็นระเบียบทุกวัน / สัปดาห์ ได้ 5 คะแนน
- เข้าแถวเป็นระเบียบ 4 วัน / สัปดาห์ ได้ 4 คะแนน
- เข้าแถวเป็นระเบียบ 3 วัน / สัปดาห์ ได้ 3 คะแนน
- เข้าแถวเป็นระเบียบ 2 วัน / สัปดาห์ ได้ 2 คะแนน
- เข้าแถวเป็นระเบียบ 1 วัน / สัปดาห์ ได้ 1 คะแนน

3. เป็นผู้มีส่วนร่วมการระ

- พุดจาสุภาพ ท่าทางสุภาพ ถ่อมตัว เคารพครู/ผู้ที่ควรเคารพ และเคารพสถานที่ ได้ 5 คะแนน
- ปฏิบัติตนได้ 4 ใน 5 รายการ ได้ 4 คะแนน
- ปฏิบัติตนได้ 3 ใน 5 รายการ ได้ 3 คะแนน
- ปฏิบัติตนได้ 2 ใน 5 รายการ ได้ 2 คะแนน
- ปฏิบัติตนได้ 2 ใน 5 รายการ ได้ 1 คะแนน

4. ตรงต่อเวลา

- มาโรงเรียนทันเวลาทุกวัน/สัปดาห์ ได้ 5 คะแนน
- มาโรงเรียนทันเวลา 4 วัน/สัปดาห์ ได้ 4 คะแนน
- มาโรงเรียนทันเวลา 3 วัน/สัปดาห์ ได้ 3 คะแนน
- มาโรงเรียนทันเวลา 2 วัน/สัปดาห์ ได้ 2 คะแนน
- มาโรงเรียนทันเวลา 1 วัน/สัปดาห์ ได้ 1 คะแนน

5. ไม่หนีเรียน

- มีเวลาเรียน 30 ชั่วโมง/สัปดาห์ ได้ 5 คะแนน
- มีเวลาเรียน 24 ชั่วโมง/สัปดาห์ ได้ 4 คะแนน
- มีเวลาเรียน 18 ชั่วโมง/สัปดาห์ ได้ 3 คะแนน

- มีเวลาเรียน 12 ชั่วโมง/สัปดาห์ ได้ 2 คะแนน
  - มีเวลาเรียน 6 ชั่วโมง/สัปดาห์ ได้ 1 คะแนน
- 6. ไม่ทะเลาะวิวาท**
- ไม่เคยมีเรื่องทะเลาะวิวาท 5 วัน/สัปดาห์ ได้ 5 คะแนน
  - มีเรื่องทะเลาะวิวาทใน 1 วัน /สัปดาห์ ได้ 4 คะแนน
  - มีเรื่องทะเลาะวิวาทใน 2 วัน/สัปดาห์ ได้ 3 คะแนน
  - มีเรื่องทะเลาะวิวาทใน 3 วัน/สัปดาห์ ได้ 2 คะแนน
  - มีเรื่องทะเลาะวิวาทใน 4 วัน/สัปดาห์ ได้ 1 คะแนน
- 7. ทิ้งขยะถูกที่**
- ทิ้งขยะลงถังขยะทุกวัน/สัปดาห์ ได้ 5 คะแนน
  - ทิ้งขยะลงถังขยะ 4 วัน/สัปดาห์ ได้ 4 คะแนน
  - ทิ้งขยะลงถังขยะ 3 วัน/สัปดาห์ ได้ 3 คะแนน
  - ทิ้งขยะลงถังขยะ 2 วัน/สัปดาห์ ได้ 2 คะแนน
  - ทิ้งขยะลงถังขยะ 1 วัน/สัปดาห์ ได้ 1 คะแนน
- 8. รู้จักการเข้าแถวรับบริการตามลำดับก่อนหลัง**
- เข้าแถวรับบริการตามลำดับก่อนหลังทุกวัน/สัปดาห์ ได้ 5 คะแนน
  - เข้าแถวรับบริการตามลำดับก่อนหลัง 4 วัน/สัปดาห์ ได้ 4 คะแนน
  - เข้าแถวรับบริการตามลำดับก่อนหลัง 3 วัน/สัปดาห์ ได้ 3 คะแนน
  - เข้าแถวรับบริการตามลำดับก่อนหลัง 2 วัน/สัปดาห์ ได้ 2 คะแนน
  - เข้าแถวรับบริการตามลำดับก่อนหลัง 1 วัน/สัปดาห์ ได้ 1 คะแนน
- 9. กำหนดเวลาในการดูหนังสือของ**
- เมื่อถึงเวลาดูหนังสือ จะปฏิบัติทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
  - เมื่อถึงเวลาดูหนังสือ จะปฏิบัติมาก ได้ 4 คะแนน
  - เมื่อถึงเวลาดูหนังสือ จะปฏิบัติปานกลาง ได้ 3 คะแนน
  - เมื่อถึงเวลาดูหนังสือ จะปฏิบัติน้อย ได้ 2 คะแนน
  - เมื่อถึงเวลาดูหนังสือ จะปฏิบัติน้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน
- 10. ไม่หยิบของผู้อื่นไปใช้ก่อนได้รับอนุญาต**
- หยิบของผู้อื่นขออนุญาตทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
  - หยิบของผู้อื่นขออนุญาตเป็นส่วนมาก ได้ 4 คะแนน
  - หยิบของผู้อื่นขออนุญาตเป็นบางครั้ง ได้ 3 คะแนน
  - หยิบของผู้อื่นขออนุญาตเป็นส่วนน้อย ได้ 2 คะแนน
  - หยิบของผู้อื่นไม่ขออนุญาต ได้ 1 คะแนน

11. ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับด้วยความเต็มใจ

- ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับด้วยความเต็มใจมากที่สุด ได้ 5 คะแนน
- ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับด้วยความเต็มใจมาก ได้ 4 คะแนน
- ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับด้วยความเต็มใจปานกลาง ได้ 3 คะแนน
- ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับด้วยความเต็มใจน้อย ได้ 2 คะแนน
- ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับด้วยความเต็มใจน้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน

12. ยอมรับความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมแม้จะไม่เห็นด้วย

- ยอมรับความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมแม้จะไม่เห็นด้วยมากที่สุด ได้ 5 คะแนน
- ยอมรับความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมแม้จะไม่เห็นด้วยมาก ได้ 4 คะแนน
- ยอมรับความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมแม้จะไม่เห็นด้วยปานกลาง ได้ 3 คะแนน
- ยอมรับความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมแม้จะไม่เห็นด้วยน้อย ได้ 2 คะแนน
- ยอมรับความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมแม้จะไม่เห็นด้วยน้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน

13. ไม่พูดคุยกุยก์ออกนอกเวลาทำกิจกรรม

- ไม่พูดคุยกุยก์ออกนอกเวลาทำกิจกรรม ได้ 5 คะแนน
- พูดคุยกุยก์ออกนอกเวลาทำกิจกรรม 2 ครั้ง/วัน ได้ 4 คะแนน
- พูดคุยกุยก์ออกนอกเวลาทำกิจกรรม 4 ครั้ง/วัน ได้ 3 คะแนน
- พูดคุยกุยก์ออกนอกเวลาทำกิจกรรม 6 ครั้ง/วัน ได้ 2 คะแนน
- พูดคุยกุยก์ออกนอกเวลาทำกิจกรรม 8 ครั้ง/วัน ได้ 1 คะแนน

14. รู้จักขออนุญาต

- รู้จักขออนุญาตทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
- รู้จักขออนุญาตเป็นส่วนมาก ได้ 4 คะแนน
- รู้จักขออนุญาตบางครั้ง ได้ 3 คะแนน
- รู้จักขออนุญาตเป็นส่วนน้อย ได้ 2 คะแนน
- ไม่รู้จักขออนุญาต ได้ 1 คะแนน

15. ไม่ผิดวันประกันพุ่ม

- ไม่เคยผิดวันประกันพุ่ม ได้ 5 คะแนน
- เคยผิดวันประกันพุ่มเป็นส่วนน้อย ได้ 4 คะแนน
- เคยผิดวันประกันพุ่มเป็นบางครั้ง ได้ 3 คะแนน
- เคยผิดวันประกันพุ่มเป็นส่วนมาก ได้ 2 คะแนน
- ผิดวันประกันพุ่มเป็นประจำ ได้ 1 คะแนน

ด้านคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อผู้อื่น

ที่	รายการประเมิน	ระดับคุณภาพ				
		5	4	3	2	1
1	ทำความสะอาดตามบริเวณที่ได้รับมอบหมาย					
2	ปิดน้ำปิดไฟทุกครั้งที่ออกจากห้อง					
3	นำภาชนะใส่อาหารไปคืนแม่ค้า หรือเก็บยั้งที่กำหนด					
4	จัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนครบถ้วนก่อนมาโรงเรียน					
5	ทำงานและส่งงานตามกำหนดทุกครั้ง					
6	ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจเมื่อได้รับมอบหมาย					
7	ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์					
8	ยอมรับต่อผลกระทบของตนเองแม้ต้องถูกทำโทษ					
9	ดูแลต้นไม้ในเขตรับผิดชอบ					
10	ดูแลรักษาสาธารณสมบัติ					
11	กล้าแสดงความคิดเห็นในทางสร้างสรรค์					
12	เคารพในสิทธิของผู้อื่น					
13	ไม่ละเลยเพิกเฉยต่อกิจกรรมในกลุ่ม					
14	บอกเหตุผลที่ชอบหรือไม่ชอบในเรื่องต่าง ๆ					
15	คืนของส่วนรวมไว้ที่เดิมเมื่อนำไปใช้แล้ว					

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน
(.....)

ด้านสังคม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อผู้อื่น

ข้อ	พฤติกรรมการปฏิบัติของนักเรียน	ระดับการปฏิบัติ				
		5	4	3	2	1
	ด้านสังคม มีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น					
1.	ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือระเบียบ กติกา	....	....	....	....	....
2.	กล้าแสดงความคิดเห็นในทางสร้างสรรค์	....	....	....	....	....
3.	รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเสมอ	....	....	....	....	....
4.	ปฏิบัติตามกฎกติกา และยอมรับความคิดเห็นของกลุ่ม	....	....	....	....	....
5.	สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานร่วมกับผู้อื่น	....	....	....	....	....
6.	มีเหตุผลและรับฟังเหตุผล	....	....	....	....	....
7.	รู้จักประนีประนอมในกรณีเกิดความขัดแย้ง	....	....	....	....	....
8.	ยอมรับต่อสถานภาพบทบาทของสมาชิกกลุ่ม	....	....	....	....	....
9.	เป็นผู้นำหรือผู้ตามที่ดี	....	....	....	....	....
10.	ยินดีหรือส่งเสริมสนับสนุนผู้อื่นที่ทำดี	....	....	....	....	....
11.	รู้จักเกรงใจผู้อื่น	....	....	....	....	....
12.	มีมารยาท ยิ้มไหว้ทักทายกัน	....	....	....	....	....
13.	แสดงความเห็น ชี้แนะ ขัดแย้ง หรือตักเตือนในกรณีที่อาจเป็นผลเสียต่องานที่ทำร่วมกัน	....	....	....	....	....
14.	ทำหน้าที่ตนเองให้ดีที่สุด	....	....	....	....	....
15.	ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่ต้องร้องขอ	....	....	....	....	....

คู่มือแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติของนักเรียน

● ด้านสังคม

1. มีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

1. ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือระเบียบ กติกา

- ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือระเบียบ กติกาทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
- ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือระเบียบ กติกาบ่อยครั้ง ได้ 4 คะแนน
- ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือระเบียบ กติกาบางครั้ง ได้ 3 คะแนน
- ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือระเบียบ กติกาบางครั้ง ได้ 2 คะแนน
- ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือระเบียบ กติกาน้อยครั้งที่สุด ได้ 1 คะแนน

2. กล้าแสดงความคิดเห็นในทางสร้างสรรค์

- กล้าแสดงความคิดเห็นในทางสร้างสรรค์ทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
- กล้าแสดงความคิดเห็นในทางสร้างสรรค์บ่อยครั้งได้ 4 คะแนน
- กล้าแสดงความคิดเห็นในทางสร้างสรรค์บางครั้ง ได้ 3 คะแนน
- กล้าแสดงความคิดเห็นในทางสร้างสรรค์น้อยครั้ง ได้ 2 คะแนน
- กล้าแสดงความคิดเห็นในทางสร้างสรรค์น้อยครั้งที่สุด ได้ 1 คะแนน

3. รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเสมอ

- รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
- รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นบ่อยครั้ง ได้ 4 คะแนน
- รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น บางครั้ง ได้ 3 คะแนน
- รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น น้อยครั้ง ได้ 2 คะแนน
- รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น น้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน

4. ปฏิบัติตามกฎกติกา และยอมรับความคิดเห็นของกลุ่ม

- ปฏิบัติตามกฎกติกา และยอมรับความคิดเห็นของกลุ่มทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
- ปฏิบัติตามกฎกติกา และยอมรับความคิดเห็นของกลุ่มบ่อยครั้ง ได้ 4 คะแนน
- ปฏิบัติตามกฎกติกา และยอมรับความคิดเห็นของกลุ่มบางครั้ง ได้ 3 คะแนน
- ปฏิบัติตามกฎกติกา และยอมรับความคิดเห็นของกลุ่มน้อยครั้ง ได้ 2 คะแนน
- ปฏิบัติตามกฎกติกา และยอมรับความคิดเห็นของกลุ่มน้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน

5. สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

- สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานร่วมกับผู้อื่นทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
- สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานร่วมกับผู้อื่นบ่อยครั้ง ได้ 4 คะแนน
- สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานร่วมกับผู้อื่นบางครั้ง ได้ 3 คะแนน
- สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานร่วมกับผู้อื่นน้อยครั้ง ได้ 2 คะแนน
- สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานร่วมกับผู้อื่นน้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน

- 6. มีเหตุผลและรับฟังเหตุผล**
- มีเหตุผลและรับฟังเหตุผลทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
  - มีเหตุผลและรับฟังเหตุผลบ่อยครั้ง ได้ 4 คะแนน
  - มีเหตุผลและรับฟังเหตุผลบางครั้ง ได้ 3 คะแนน
  - มีเหตุผลและรับฟังเหตุผลน้อยครั้ง ได้ 2 คะแนน
  - มีเหตุผลและรับฟังเหตุผลน้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน
- 7. รู้จักประนีประนอมในกรณีเกิดความขัดแย้ง**
- รู้จักประนีประนอมในกรณีเกิดความขัดแย้งทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
  - รู้จักประนีประนอมในกรณีเกิดความขัดแย้งบ่อยครั้ง ได้ 4 คะแนน
  - รู้จักประนีประนอมในกรณีเกิดความขัดแย้งบางครั้ง ได้ 3 คะแนน
  - รู้จักประนีประนอมในกรณีเกิดความขัดแย้งน้อยครั้ง ได้ 2 คะแนน
  - รู้จักประนีประนอมในกรณีเกิดความขัดแย้งน้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน
- 8. ยอมรับต่อสภาพปัญหาของสมาชิกกลุ่ม**
- ยอมรับต่อสภาพปัญหาของสมาชิกกลุ่มทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
  - ยอมรับต่อสภาพปัญหาของสมาชิกกลุ่ม บ่อยครั้ง ได้ 4 คะแนน
  - ยอมรับต่อสภาพปัญหาของสมาชิกกลุ่ม บางครั้ง ได้ 3 คะแนน
  - ยอมรับต่อสภาพปัญหาของสมาชิกกลุ่ม น้อยครั้ง ได้ 2 คะแนน
  - ยอมรับต่อสภาพปัญหาของสมาชิกกลุ่ม น้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน
- 9. เป็นผู้นำหรือผู้ตามที่ดี**
- เป็นผู้นำหรือผู้ตามที่ดีทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
  - เป็นผู้นำหรือผู้ตามที่ดีบ่อยครั้ง ได้ 4 คะแนน
  - เป็นผู้นำหรือผู้ตามที่ดีบางครั้ง ได้ 3 คะแนน
  - เป็นผู้นำหรือผู้ตามที่ดีน้อยครั้ง ได้ 2 คะแนน
  - เป็นผู้นำหรือผู้ตามที่ดีน้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน
- 10. ยินดีหรือส่งเสริมสนับสนุนผู้อื่นที่ทำดี**
- ยินดีหรือส่งเสริมสนับสนุนผู้อื่นทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
  - ยินดีหรือส่งเสริมสนับสนุนผู้อื่นบ่อยครั้ง ได้ 4 คะแนน
  - ยินดีหรือส่งเสริมสนับสนุนผู้อื่นที่ทำดีบางครั้ง ได้ 3 คะแนน
  - ยินดีหรือส่งเสริมสนับสนุนผู้อื่นที่ทำดีน้อยครั้ง ได้ 2 คะแนน
  - ยินดีหรือส่งเสริมสนับสนุนผู้อื่นที่ทำดีน้อยครั้งที่สุด ได้ 1 คะแนน
- 11. รู้จักเกรงใจผู้อื่น**
- รู้จักเกรงใจผู้อื่นทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
  - รู้จักเกรงใจผู้อื่นบ่อยครั้ง ได้ 4 คะแนน
  - รู้จักเกรงใจผู้อื่นบางครั้ง ได้ 3 คะแนน
  - รู้จักเกรงใจผู้อื่นน้อยครั้ง ได้ 2 คะแนน
  - รู้จักเกรงใจผู้อื่นน้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน

12. มีมารยาท ยิ้มไหว้ทักทายกัน

- มีมารยาท ยิ้มไหว้ทักทายกันทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
- มีมารยาท ยิ้มไหว้ทักทายกันบ่อยครั้ง ได้ 4 คะแนน
- มีมารยาท ยิ้มไหว้ทักทายกันบางครั้ง ได้ 3 คะแนน
- มีมารยาท ยิ้มไหว้ทักทายกันน้อยครั้ง ได้ 2 คะแนน
- มีมารยาท ยิ้มไหว้ทักทายกันน้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน

13. แสดงความเห็น ชี้แนะ ขัดแย้ง หรือตักเตือนในกรณีที่น่าจะเป็นผลเสียต่องานที่ทำร่วมกัน

- แสดงความเห็น ชี้แนะ ขัดแย้ง หรือตักเตือนในกรณีที่น่าจะเป็นผลเสียต่องานที่ทำร่วมกัน ทุกครั้งได้ 5 คะแนน
- แสดงความเห็น ชี้แนะ ขัดแย้ง หรือตักเตือนในกรณีที่น่าจะเป็นผลเสียต่องานที่ทำร่วมกัน อยู่ในบ่อยครั้งได้ 4 คะแนน
  - แสดงความเห็น ชี้แนะ ขัดแย้ง หรือตักเตือนในกรณีที่น่าจะเป็นผลเสียต่องานที่ทำร่วมกัน บางครั้งได้ 3 คะแนน
- แสดงความเห็น ชี้แนะ ขัดแย้ง หรือตักเตือนในกรณีที่น่าจะเป็นผลเสียต่องานที่ทำร่วมกัน น้อยครั้งได้ 2 คะแนน
- แสดงความเห็น ชี้แนะ ขัดแย้ง หรือตักเตือนในกรณีที่น่าจะเป็นผลเสียต่องานที่ทำร่วมกัน น้อยที่สุดได้ 1 คะแนน

14. ทำหน้าที่ตนเองให้ดีที่สุด

- ทำหน้าที่ตนเองให้ดีที่สุดทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
- ทำหน้าที่ตนเองให้ดีที่สุดบ่อยครั้ง ได้ 4 คะแนน
- ทำหน้าที่ตนเองให้ดีที่สุดบางครั้ง ได้ 3 คะแนน
- ทำหน้าที่ตนเองให้ดีที่สุดน้อยครั้ง ได้ 2 คะแนน
- ทำหน้าที่ตนเองให้ดำน้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน

15. ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่ต้องร้องขอ

- ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่ต้องร้องขอทุกครั้ง ได้ 5 คะแนน
- ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่ต้องร้องขอบ่อยครั้ง ได้ 4 คะแนน
- ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่ต้องร้องขอบางครั้ง ได้ 3 คะแนน
- ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่ต้องร้องขอน้อยครั้ง ได้ 2 คะแนน
- ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่ต้องร้องขอน้อยครั้งที่สุด ได้ 1 คะแนน

ด้านการเรียนรู้ ต่อดตนเองและต่อผู้อื่น

ข้อ	พฤติกรรมกาปฏิบัติของนักเรียน	ระดับการปฏิบัติ				
		5	4	3	2	1
	ด้านการเรียนรู้ รักการอ่าน					
1.	มีความสุขทุกครั้งที่ได้อ่าน	....	....	....	....	....
2.	เข้าห้องสมุดเมื่อต้องทำรายงาน	....	....	....	....	....
3.	ชอบค้นคว้าความรู้จากอินเทอร์เน็ต	....	....	....	....	....
4.	ชอบอ่านป้ายนิเทศหน้าชั้นเรียนทุกชั้นที่เข้าเรียน	....	....	....	....	....
5.	อ่านทบทวนบทเรียนก่อนนอนทุกวัน	....	....	....	....	....
6.	ทำการบ้าน หรือทำงานส่งทันเวลาทุกรายวิชา	....	....	....	....	....
7.	ติดตามข่าวสารประจำวันทุกวัน	....	....	....	....	....
8.	มีความสุขที่ได้เล่าเรื่องราวที่อ่านให้เพื่อน ๆ ฟัง	....	....	....	....	....
9.	อ่านเรื่องราวของผู้ที่ประสบความสำเร็จอยู่เสมอ	....	....	....	....	....
10.	ร่วมฟังและร่วมอภิปรายเมื่อมีโอกาส	....	....	....	....	....
11.	ทำงานแบบฝึกหัด และทดสอบด้วยตนเองเสมอไม่ลอกเพื่อน	....	....	....	....	....
12.	บันทึกสาระทุกครั้งี่อ่านหนังสือ	....	....	....	....	....
13.	ชอบค้นคว้าความรู้มากกว่าฟังครูบรรยาย	....	....	....	....	....
14.	ชอบเขียนเรื่องราวต่าง ๆ เป็นการบันทึกความทรงจำ	....	....	....	....	....
15.	มีความรู้พอที่จะพูดคุยกับคนหลาย ๆ คนในเรื่องต่าง ๆ	....	....	....	....	....

ภาคผนวก ข
แบบสังเกตคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
เรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนโนนจานวิทยา

แบบสังเกตคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
เรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
โรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

.....
...

ตอนที่ 1

ข้อมูลทั่วไปของผู้สังเกตคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ลงในช่อง หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงของ
ท่าน

และประเมินสังเกตคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน

1.1 เพศ

ชาย หญิง

1.2 สถานภาพของผู้ตอบ

ครู
 เพื่อนนักเรียน
 ผู้ปกครองนักเรียน
 นักเรียน

1.3 สถานศึกษา

โรงเรียนโนนจานวิทยา

1.4 ระดับชั้นการศึกษา

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

1.5 โปรดอ่านและพิจารณาว่าพฤติกรรมคุณลักษณะของนักเรียนใน 3 ด้าน คือ

- 1) ด้านคุณธรรมในตนเองและผู้อื่น
- 2) ด้านสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น
- 3) ด้านการเรียนรู้

ตอนที่ 2

แบบบันทึกสังเกตคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนเป็นรายบุคคล

ชื่อ - สกุล .....ชั้น.....เลขที่.....

คำชี้แจง โปรดพิจารณาคุณลักษณะของนักเรียนที่กำหนดให้และวิเคราะห์ว่านักเรียนมีคุณลักษณะ
อย่างไรบ้าง มาก น้อย เพียงใด โดยขีดเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความจริง

ข้อที่	รายการ	ระดับการปฏิบัติ				
		ดีเยี่ยม (5)	ดีมาก (4)	ดี (3)	พอใช้ (2)	ปรับปรุง (1)
	1.ด้านคุณธรรมส่วนตน 1.1 ความมีวินัยในตนเองและกับผู้อื่น					
1	การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบที่โรงเรียนกำหนด					
2	ไว้ทรงผมถูกต้องตามระเบียบที่โรงเรียนกำหนด					
3	รักษาความสะอาดบริเวณรับผิดชอบอย่างสม่ำเสมอ					
4	ไม่ทิ้งเศษขยะ ตามบริเวณโรงเรียน					
5	ไม่ขีดเขียนและสร้างความสกปรกแก่ห้องเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ					
6	ไม่หยอกล้อ พูดคุยส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่นในเวลาเรียน					
7	ปฏิบัติกิจกรรมหน้าเสาธงชาติอย่างเป็นระเบียบ					
8	เดินแถวเข้าชั้นเรียนอย่างเป็นระเบียบ					
9	เข้าแถวรับบริการเป็นระเบียบ					
10	รู้จักจัดเก็บอุปกรณ์ทำความสะอาดภายหลังการปฏิบัติงาน					

ลงชื่อ.....ผู้สังเกต
(.....)

แบบบันทึกสังเกตคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนเป็นรายบุคคล

ชื่อ - สกุล.....ชั้น.....เลขที่.....
คำชี้แจง โปรดพิจารณาคณะคุณลักษณะของนักเรียนที่กำหนดให้และวิเคราะห์ว่านักเรียนมีคุณลักษณะ
 อย่างไรบ้าง มาก น้อย เพียงใด โดยขีดเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความจริง

ข้อที่	รายการ	ระดับการปฏิบัติ				
		ดีเยี่ยม (5)	ดีมาก (4)	ดี (3)	พอใช้ (2)	ปรับปรุง (1)
	2. ด้านคุณธรรมส่วนรวม					
	2.1 ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อผู้อื่น					
1	เข้าชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอและตรงต่อเวลา					
2	ไม่หนีเรียนหรือไม่ขาดเรียนโดยไม่ทราบสาเหตุ					
3	มีความเอาใจใส่ กระตือรือร้นในการเรียน					
4	ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด					
5	เก็บอุปกรณ์ เครื่องมือ และทำความสะอาดทุกครั้งหลังการปฏิบัติงานเสร็จ					
6	ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม					
7	เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่โรงเรียนจัดขึ้น					
8	ให้ความช่วยเหลือแบ่งเบาภาระการงานของครอบครัวเต็มตามกำลังความสามารถ					
9	รู้จักใช้เวลาว่างหลังเลิกเรียนและช่วงวันหยุดในทางที่สร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น					
10	ไม่แสดงพฤติกรรมที่สร้างความกังวลใจให้ผู้ปกครอง เช่น เทียบกลางคืน การเสี่ยงต่อการเสพติดฯ					

ลงชื่อ.....ผู้สังเกต
 (.....)

แบบบันทึกสังเกตคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนเป็นรายบุคคล

ชื่อ - สกุล.....ชั้น.....เลขที่.....

คำชี้แจง โปรดพิจารณาคุณลักษณะของนักเรียนที่กำหนดให้และวิเคราะห์ว่านักเรียนมีคุณลักษณะ
อย่างไรบ้าง มาก น้อย เพียงใด โดยขีดเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความจริง

ข้อที่	รายการ	ระดับการปฏิบัติ				
		ดีเยี่ยม (5)	ดีมาก (4)	ดี (3)	พอใช้ (2)	ปรับปรุง (1)
	2. ด้านสังคม					
	2.1 ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น					
1	มีขั้นตอนการทำงานและปฏิบัติตามขั้นตอน					
2	เชื่อฟังและปฏิบัติตามที่กลุ่มมอบหมาย					
3	มีความสุขในการร่วมกลุ่มทำงาน					
4	ขยันอดทนในการทำงาน					
5	รับฟังและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น					
6	รู้จักเสียสละและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น					
7	มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทำงานให้เสร็จตามเวลาที่กำหนด					
8	กล้าแสดงความคิดเห็น ชี้แนะ ชัดแย้ง หรือ ตักเตือนในกรณีที่น่าจะเป็นผลเสียต่องานที่ทำร่วมกัน					
9	ผลงานประณีตสะอาดและเป็นระเบียบ					
10	ร่วมประเมินผลงานกับเพื่อน					

ลงชื่อ.....ผู้สังเกต
(.....)

ภาคผนวก ค
แบบสอบวัดเหตุผลเชิงคุณธรรม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำนักงานคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ

แบบสอบวัด
 เหตุผลเชิงคุณธรรม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 สำนักงานคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ
 กระทรวงศึกษาธิการ
 คำอธิบายวิธีตอบแบบสอบวัด
 เหตุผลเชิงจริยธรรม
 ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

MR/DIS

1. แบบทดสอบวัดฉบับนี้มี 20 ข้อ ให้เวลาตอบ 20 นาที
2. แต่ละข้อมีภาพให้ดูก่อน แล้วถามความคิดเห็นอันเนื่องมาจากความรู้สึกที่ท่านมีต่อเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่างๆ โดยมีตัวเลือกให้เลือกตอบ 4 ตัวเลือก ในแต่ละข้อไม่มีตัวเลือกใดถูกหรือผิดหรือผิดให้ท่านเลือกตอบเพียงตัวเลือกเดียว ซึ่งเป็นความคิดที่ตรงกับความรู้สึกของท่านมากที่สุด ดังตัวอย่างในข้อ (0) ดังนี้

(0) รัตนาที่มาที่ท่าหน้าเรือโดยสารแห่งหนึ่ง เธอมาเข้าแถวคอยลงเรือสายต่างๆ ที่ต้องรีบไปเรียนให้ทันในตอนเช้าและเผชิญเธอรู้จักกับนายท่า เธอจะไปขอให้นายท่าช่วยลัดคิวให้ก็ได้ แต่เธอไม่ทำ ถ้าท่านเป็นรัตนาจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. เพื่อไม่ให้ถูกว่า
- ✓ 2. เพื่อไม่ให้เสียชื่อเสียงการศึกษา
3. เพื่อแสดงถึงวัฒนธรรมของชาติ
4. เพื่อไม่ให้ผู้เข้าแถวรออยู่ก่อนเสียเวลา

จากการตอบในข้อ (0) แสดงว่า ท่านไม่ต้องการให้เสียชื่อเสียงการศึกษา จึงไม่ยอมลัดคิว

3. ถ้าท่านสงสัยในการตอบให้ถามก่อนลงมือตอบ แล้วคอยฟังผู้ดำเนินการสอบต่อไป

โปรดตอบให้ครบทั้ง 20 ข้อ ในเวลา 20 นาที

AR/DIS-2

1. สมศักดิ์เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนแห่งหนึ่ง เมื่อออกนอกโรงเรียนเขามักแต่งกายตามสบายโดยดึงชายเสื้อปล่อยยาวมากนอกกางเกง การกระทำของสมศักดิ์เป็นเรื่องไม่สมควร

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. พ่อแม่อาจถูกตำหนิ
2. ทำให้โรงเรียนเสียชื่อเสียง
3. ทำให้ถูกมองว่าเป็นคนเรียบร้อย
4. การปฏิบัติตามกฎระเบียบทำให้เกิดความเรียบร้อยสวยงาม

2. ในชั่วโมงเรียนวิชาหนึ่ง นิสาสั่งไม่ค่อยชอบวิชานี้หันไปพูดคุยกับสิริ ถึงปัญหาเรื่องการบ้านของวิชาที่จะเรียนในชั่วโมงถัดไป การกระทำของนิสาเป็นเรื่องไม่สมควร

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. ทำให้ตนเองเรียนไม่รู้เรื่อง
2. ทำให้เพื่อนทั้งห้องเห็นตัวอย่างที่ไม่ดี
3. การทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องทำให้รู้สึกไม่สบายใจ
4. ทำให้เพื่อนที่นั่งใกล้ๆ เสียสมาธิในการเรียน

3. ที่กรุงเทพมหานคร ชิดชัยกับเพื่อนขับรถไปทำงานเช้าวันจันทร์ซึ่งเป็นวันที่รถติดมาก เขากลัวว่าจะไปทำงานไม่ทันจึงขับรถค่อนข้างเร็ว เผอิญช่องทางด้านซ้ายว่าง เขาคิดว่าจะแซงก็คงแซงได้ แต่เข้าไม่ทำ

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. ถ้าตำรวจเห็นคงจะถูกปรับ
2. เพื่อนร่วมทางจะเดือดร้อนไปด้วย
3. ถ้าเกิดอุบัติเหตุครอบครัวจะเดือดร้อน
4. ความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายอยู่ที่คนทั้งหลายปฏิบัติตาม

4. สนิชขอยืมเงินน้องชายไม่ร่วมทำธุรกิจกับเพื่อน วันที่จะต้องทำสัญญาร่วมลงทุน และจ่ายเงินน้องชายซึ่งอยู่ต่างจังหวัดนำเงินมาให้ไม่ทันตามเวลานัด

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. พี่สาวจะเสียงาน
2. ตนจะต้องถูกต่อว่า
3. กลุ่มร่วมทำธุรกิจจะเสียหาย
4. ทีหลังถ้าไม่แน่ใจว่าทำได้ก็ไม่ควรรับปาก

5. ที่สะพานข้ามถนนแห่งหนึ่งมีรถยนต์วิ่งขวักไขว่มาก นิจเดินตากแดดมาจากที่เดิม ประมาณ 1 ป้ายรถโดยสารประจำทาง เธอรู้สึกร้อนและเหนื่อยมาก จึงคิดจะข้ามถนนโดยไม่ใช้สะพานข้าม แต่ก็เปลี่ยนใจกลับมาใช้สะพานข้าม

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. เพื่อไม่ให้ถูกปรับ
2. เพื่อไม่ให้ผู้ใช้ถนนเดือดร้อน
3. ถ้าเกิดอุบัติเหตุจะทำให้พ่อแม่เดือดร้อน
4. การปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดเป็นการป้องกันดีกว่าแก้

6. ธนิตปลูกบ้านอยู่ริมน้ำ เขาสั่งภรรยาและบุตรไม่ให้ทิ้งขยะลงในน้ำเด็ดขาด ธนูซึ่งเป็นบุตรชายคนโต แอบทิ้งถุงพลาสติกเล็กๆ ลงในน้ำโดยคิดว่าคงไม่มีผู้ใดเห็น แต่ปรากฏว่าแม่ของธนูเห็นและก้ำมเขาทำเช่นนั้นอีกพร้อมทั้งสัญญาว่าจะไม่บอกให้สมิทราบถ้าธนูปฏิบัติตาม

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. พ่ออาจลงโทษ
2. พ่อแม่จะเดือดร้อน
3. คนต่างชาตินี่มาเมืองไทยจะดูถูกคนไทย
4. ผู้ใช้น้ำร่วมกันในบริเวณนั้นจะใช้น้ำไม่ได้

7. พินิจขับรถพาภรรยาและบุตรไปเที่ยวต่างจังหวัด ถนนที่รถผ่านว่างและมีสภาพดีมาก พินิจอาจจะขับรถ โดยใช้ความเร็วสูงเกินกว่ากฎหมายกำหนดก็ได้ แต่เขาไม่ทำ

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. อาจเกิดอันตรายแก่ตน
2. ภรรยาและบุตรจะเดือดร้อน
3. ผู้อื่นที่ใช้ถนนร่วมจะพลอยเดือดร้อนไปด้วย
4. ถึงแม้จะไม่มีผู้มดเห็น แต่ตนเองก็รู้อยู่แก่ใจว่าทำไม่ถูก

8. เพชรได้รับมอบหมายจากครูให้ดูแลเพื่อนนักเรียนในชั้นเกี่ยวกับเรื่องการอยู่เวรทำความสะอาดห้องเรียนพรซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของเพชรมักจะหนีเวร โดยอ้างโน่นอ้างนี่เป็นประจำ เพชรจึงนำเรื่องไปที่ไปรายงานให้ครูทราบ

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. เพื่อไม่ให้ตนเองถูกว่า
2. เพื่อให้พรเปลี่ยนนิสัย
3. เพื่อไม่ให้เพื่อนคนอื่นเอาอย่าง
4. เพื่อปฏิบัติให้สมกับที่ครูไว้วางใจ

9. ในช่วงเวลาเรียนวิชาพลศึกษา ขณะที่ครูให้นักเรียนทุกคนทำกิจกรรมฝึกซ้อมประกอบหลักทฤษฎีที่ได้เรียนมานี้แล้วเกิดทะเลาะกับสมคิดจนถึงขั้นใช้กำลัง

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. เพื่อยุติการทะเลาะวิวาท
2. เพื่อรักษาระเบียบของชั้นเรียน
3. เพื่อให้ห้องเรียนสงบเรียบร้อย
4. เพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นครูที่รักษาระเบียบ

10. ในการสอบวิชาคณิตศาสตร์ สมศักดิ์ทำข้อสอบไม่ได้จึงแอบดูของเพื่อนที่นั่งอยู่ข้างๆ

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. อาจถูกจับและปรับให้สอบตก
2. ครูที่สอนคณิตศาสตร์จะเสียใจ
3. ใครรู้เข้าก็จะว่านักเรียนโรงเรียนนี้ขี้โกง
4. เมื่อไม่มีความรู้ความสามารถก็สมควรจะสอบตก

11. ในการซ้อมใหญ่การแสดงดนตรีของนักเรียนชั้น ม.4 ในโรงเรียนแห่งหนึ่ง ครูที่เป็นผู้กำกับการแสดงได้นัดหมายให้นักเรียนมาพร้อมกันเวลา 8 โมงเช้า เพื่อเตรียมความพร้อมเหมือนการแสดงจริง โดยครูได้กำชับให้นักเรียนทุกคนมาตรงเวลา ปรากฏว่าสายสมรมาช้าไป 10 นาที ผู้กำกับการแสดงจึงตัดสายสมรออกจากการแสดงในวันแสดงจริง

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. เพื่อไม่ให้กลุ่มผู้แสดงด้วยกันต้องยุ่งยาก
2. เพื่อไม่ให้เป็นแบบอย่างกับนักเรียนในห้อง
3. เพื่อไม่ให้ตัวเองถูกตำหนิ ถ้าการแสดงไม่เรียบร้อย
4. เพื่อเป็นแบบฉบับของการแสดงที่มีความพร้อมเพียง

12. ในวันหยุด มานพขับรถพาเพื่อนไปเที่ยวต่างจังหวัด เมื่อขับมาถึงทางแยก มีป้ายเขียนไว้ว่า “ห้ามเลี้ยวขวา” มานพคิดว่าถ้าไม่เลี้ยวต้องขับไปอีกไกล จึงขับรถเลี้ยวขวา พอดีมีรถทางตรงขับสวนมาจึงชนกัน คู่กรณีจึงต้องขึ้นโรงพัก

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. เพื่อให้เป็นไปตามกฎจราจร
2. เพื่อตัวเองจะได้ไม่ถูกดำเนินคดี
3. เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนทั่วไป
4. เพื่อไม่ให้เพื่อนที่มาด้วยเดือดร้อน

13. ทองคำตั้งใจจะไปชมภาพยนตร์เรื่องที่ได้รับรางวัลตุ๊กตาทอง มีคนเข้าแถวซื้อบัตรภาพยนตร์อีกมากขณะนั้นเป็นเวลาใกล้ภาพยนตร์จะฉายแล้ว ทองคำรู้จักกับคนจำหน่ายบัตร แต่เข้าก็ยังรอเข้าแถวตามลำดับ

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. ละอายคนที่เข้าแถวถ้าทำเช่นนั้น
2. คนจำหน่ายบัตรที่ตนรู้จักจะถูกตำหนิ
3. เป็นการยุติธรรมที่ใครมาก่อนควรได้บัตรก่อน
4. ถ้าไม่เข้าแถวตามลำดับก่อนหลังก็จะวุ่นวายกันไปหมด

14. หลังจากออกกำลังกาย สุธีได้เดินไปล้างหน้า เห็นก๊อกน้ำถูกเปิดทิ้งไว้ สุธีจึงเดินไปปิดก๊อกน้ำที่เปิดทิ้งไว้

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. เพื่อนจะได้มีน้ำไว้ใช้
2. ตนเองจะได้มีน้ำไว้ใช้
3. ชุมชนในละแวกนั้นจะได้ไม่ขาดแคลนน้ำ
4. น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ควรให้อย่างประหยัด

15. นิธิปลูกมะม่วงไว้ริมรั้วบ้าน ต้นมะม่วงออกลูกดกมากและบางส่วนที่ยื่นมาทางรั้วบ้านของพงศ์ พงศ์จึงขออนุญาตเจ้าของบ้านก่อนเก็บมะม่วงที่ยื่นมานั้นเพียง 1 ลูก

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. เพื่อไม่ให้ตนเองถูกตำหนิ
2. เพื่อให้ได้รับอนุญาตจึงจะเก็บ
3. เพื่อไม่ให้ครอบครัวต้องเสียใจถ้าถูกต่อว่า
4. เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีของเพื่อนบ้านในละแวกนั้น

16. ตอนเย็นหลังจากเลิกเรียนแล้ว ขณะที่ฉัตรชัยและเพื่อนๆ กำลังจะกลับบ้าน เห็นห้องเรียนหนึ่งเปิดไฟฟ้าทิ้งไว้ ฉัตรชัยจึงเดินไปปิดสวิตช์ไฟ

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. เพื่อนจะได้ปฏิบัติตาม
2. ต้องการได้รับการยกย่อง
3. โรงเรียนจะได้ประหยัดค่าไฟฟ้า
4. ไฟฟ้ามีจำกัด ต้องช่วยกันประหยัด

17. ทินแลเพื่อนๆ ไปชมนิทรรศการซึ่งมีผู้สนใจชมจำนวนมาก มีการกำหนดให้เดินตามลูกศร แต่บางคนก็เดินย้อนศรเพื่อความสะดวกและหลีกเลี่ยงการเบียดเสียดผู้คน แต่ทินก็ยังเดินตามลูกศร

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. เพื่อไม่ให้ถูกตำหนิ
2. เพื่อไม่ให้เสียหายถึงเพื่อนที่มาด้วย
3. เพื่อไม่ให้ขัดกับสิ่งที่เป็นความถูกต้องดีงาม
4. เพื่อไม่ให้ผู้ชมนิทรรศการคนอื่นเกิดความสับสน

18. บรรจบไปพักที่หอพัก ซึ่งมีระเบียบว่าจะต้องเข้าหอพักไม่เกิน 4 ทุ่ม วันหนึ่งเขากลับมาไม่ทันหอพักเปิดการกระทำของบรรจบเป็นสิ่งไม่ควร

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. อาจเกิดอันตราย
2. ทำให้ผู้ดูแลหอพักเดือดร้อน
3. เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีของผู้ร่วมหอพัก
4. ผู้เข้าอยู่ในหอพักทุกคนต้องทำตามกฎระเบียบที่หอพักกำหนดขึ้น

19. ตู๊กกับจิมเป็นเพื่อนร่วมห้องเดียวกันและชอบพอกันมาก ครูรักตู๊ก เพราะตู๊กเป็นคนเคยเรียนเก่ง และมีความประพฤติดี ต่อมาจิมทราบว่าตู๊กติดยาบ้า จิมจึงบอกให้ครูประจำชั้นทราบ

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. เพื่อไม่ให้ถูกครูตำหนิ
2. เพื่อไม่ให้เพื่อนเสียอนาคต
3. เพื่อไม่ให้เสียชื่อเสียงของโรงเรียน
4. เพื่อไม่ให้ยาบ้าต้องแพร่ขยายไปมากกว่านี้

20. ชูเป็นคนหนึ่งที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่สอดส่องดูแลความประพฤติของนักเรียนทั้งโรงเรียนแต่มีเพื่อนสนิทของเขากระทำความผิดด้วยการหนีโรงเรียนไปเล่นการพนัน ชูจึงได้รายงานความผิดนี้ให้ครูประจำชั้นทราบ

ถ้าเป็นท่านจะไม่ทำเช่นนั้น เพราะอะไร

1. กลัวเสียชื่อเสียงของโรงเรียน
2. ต้องการให้ครูชมว่าได้ทำตามหน้าที่
3. การประพฤติที่ผิดควรได้รับการแก้ไข
4. ไม่ต้องการให้พ่อแม่ของเพื่อนเสียใจภายหลัง

แบบสอบวัด
การปฏิบัติตนที่แสดงถึงคุณธรรม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำนักงานคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ

คำอธิบายวิธีตอบแบบสอบวัดการปฏิบัติ
ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ACT/DIS

1. แบบสอบวัดฉบับนี้ที่ 20 ข้อ ให้เวลาตอบ 15 นาที
2. แต่ละข้อมีรายการที่เป็นกิจกรรมในการปฏิบัติ แล้วถามถึงระดับความมากน้อยในการกระทำหรือปฏิบัติของท่านในแต่ละกิจกรรมนั้นๆ

ดังตัวอย่างในข้อ (0) ดังนี้

ข้อ	ข้อความ	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	ค่อนข้างไม่ เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ค่อนข้างเห็น ด้วย	เห็นด้วย อย่างยิ่ง
(0)	ดีใจที่ได้ข้ามถนนตรง ทางม้าลาย				✓	

จากการตอบในข้อ (0) แสดงว่า ท่านค่อนข้างเห็นด้วยกับข้อความนี้

3. ความรู้สึกของท่านในการตอบแบบสอบวัดนี้เป็นเรื่องส่วนตัวของท่าน ไม่จำเป็นต้องเหมือนหรือตรงกับคนอื่นให้ท่านตอบความรู้สึกที่เป็นจริงของท่านให้มากที่สุด

โปรดตอบให้ครบทั้ง 20 ข้อ ในเวลา 15 นาที

ข้อ	ข้อความ	ไม่ได้ทำ	นานๆ ครั้ง	บ่อยๆ	เป็นประจำ
1	ข้าพเจ้าทำความเคารพครูเป็นประจำเมื่อพบท่าน				
2	ข้าพเจ้าทำความสะอาดห้องเรียนตามที่ได้รับมอบหมาย				
3	ข้าพเจ้าทำงานที่ครูมอบหมายเสร็จทันเวลา				
4	เมื่อข้าพเจ้าทำงานผิดพลาด ข้าพเจ้าก็ยอมรับผิด				
5	เมื่อข้าพเจ้าหยิบของส่วนรวมไปใช้เสร็จแล้วก็จะนำไปคืนไว้ที่เดิม				
6	ข้าพเจ้าเดินออกจากห้อง ขณะที่ครูกำลังสอน				
7	ข้าพเจ้าแอบคุยหรือหยอกล้อกับเพื่อนในขณะที่มีการเรียนการสอน				
8	ข้าพเจ้าแอบดูคำตอบของเพื่อนเมื่อคิดข้อสอบไม่ออก				
9	ข้าพเจ้ากำหนดเวลาของตนเองในการดูหนังสือ				
10	ข้าพเจ้านำงานอื่นมาทำไปด้วย ขณะที่กำลังเรียนหนังสือ				
11	เมื่อจำเป็นต้องการเข้าแถวตามลำดับก่อนหลังข้าพเจ้าจะปฏิบัติตามนั้น				
12	ข้าพเจ้าแต่งกายตามระเบียบของโรงเรียนทั้งในและนอกโรงเรียนในวันที่มาเรียน				
13	ข้าพเจ้าเข้าร่วมประชุมตามที่โรงเรียนกำหนด				
14	ข้าพเจ้าทิ้งขยะในภาชนะที่รองรับ				
15	ข้าพเจ้าหยิบของผู้อื่นไปใช้โดยไม่ได้ขออนุญาตก่อน				
16	ข้าพเจ้าปฏิบัติตามกฎข้อบังคับด้วยความเต็มใจ				
17	ข้าพเจ้าตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่มเพื่อให้ผลงานออกมาดี				
18	ข้าพเจ้าทำตามที่ได้รับปากไว้กับผู้อื่น				
19	เมื่อมีการนัดหมายข้าพเจ้าจะไม่ผิดนัด				
20	ข้าพเจ้ายอมรับความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมแม้ว่าจะไม่เห็นด้วย				

ภาคผนวก ง
คุณภาพของเครื่องมือ

ตาราง 9 ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินพฤติกรรมที่พึงประสงค์
ด้านคุณธรรม สังคม และการเรียนรู้ของนักเรียน

ข้อที่	r	ข้อที่	r	ข้อที่	r
1	.56	21	.68	41	.41
2	.64	22	.16	42	.71
3	.78	23	.07	43	.35
4	.73	24	.45	44	.69
5	.73	25	.45	45	.13
6	.41	26	.45	46	.29
7	.71	27	.49	47	.04
8	.35	28	.45	48	.61
9	.69	29	.66	49	.46
10	.29	30	.39	50	.45
11	.28	31	.66	51	.29
12	.58	32	.36	52	.37
13	.63	33	.63	53	.80
14	.46	34	.28	54	.73
15	.41	35	.50	55	.45
16	.45	36	.31	56	.81
17	.42	37	.72	57	.68
18	.56	38	.46	58	.44
19	.61	39	.29	59	.68
20	.63	40	.38	60	.78

มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ = 0.94

ตาราง 10 ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่นของแบบสังเกตคุณลักษณะที่พึงประสงค์
ด้านคุณธรรม สังคม และการเรียนรู้ของนักเรียน

ข้อ	r	ข้อ	r
1	.46	21	.48
2	.39	22	.56
3	.61	23	.49
4	.72	24	.42
5	.38	25	.33
6	.64	26	.34
7	.59	27	.53
8	.62	28	.47
9	.66	29	.65
10	.65	30	.61
11	.73	31	.68
12	.47	32	.53
13	.51	33	.58
14	.38	34	.64
15	.32	35	.32
16	.45	36	.62
17	.69	37	.53
18	.75	38	.59
19	.77	39	.49
20	.75	40	.47

มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ = 0.98

ตาราง 11 ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์
ด้านคุณธรรม สังคม และการเรียนรู้ของนักเรียน

ข้อ	r	ข้อ	r
1	.62	21	.55
2	.37	22	.63
3	.54	23	.49
4	.72	24	.42
5	.64	25	.44
6	.64	26	.34
7	.59	27	.53
8	.62	28	.47
9	.66	29	.75
10	.73	30	.58
11	.29	31	.68
12	.47	32	.53
13	.51	33	.68
14	.38	34	.64
15	.44	35	.32
16	.45	36	.57
17	.69	37	.53
18	.29	38	.59
19	.38	39	.49
20	.41	40	.69

มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ = 0.97

ประวัติย่อของผู้ศึกษาค้นคว้า

ประวัติย่อของผู้ศึกษาค้นคว้า

ชื่อ	นายจักรวาล สีหาพรหม
วันเกิด	วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2528
สถานที่เกิด	จังหวัดมหาสารคาม ประเทศไทย
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 101 หมู่ 6 ตำบลหนองกุ้ง อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม 44190
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ครู
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนโนนจานวิทยา อำเภอพยัคฆภูมิสัย จังหวัดมหาสารคาม 44110
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2535	ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโพนละออม ตำบลหนองกุ้ง อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2541	มัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมิตรภาพ ตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2543	มัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมิตรภาพ ตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2547	ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) เกียรตินิยมอันดับ 2 สาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
พ.ศ. 2556	ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม